

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΕ'.

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

ΑΡΙΘ. 233

ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Διαβάζομε στὸ Εὐαγγέλιο, πὼς μιὰ μέρα ὁ Ἰησοῦς ρώτησε: «Πλὴν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔλθων ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;» Ἀυτὰ τὰ λόγια δείχνουν πὼς κι' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος γνώριζε πολὺ καλά τὶς δυσκολίες πίστεως, πού ὑπῆρχαν τὴν ἐποχὴ πού ὁ ἴδιος ζοῦσε ἀνάμεσά μας. Οἱ δυσκολίες ἐκεῖνες δὲν ἦταν ἴδιες μ' αὐτὲς πού ἀντιμετωπίζει κανεὶς σήμερα. Ἦταν ἡ εἰδωλολατρεία σὲ πολλὰς μορφάς, ἡ ἐχθρότης τῶν διαφόρων θεσμῶν, ὅπως ἡ συναγωγὴ, ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἡ πολιτικὴ ἐξουσία. Ἐπίσης ἦταν ὅπως εἶναι καὶ σήμερα, ἡ ἀδυναμία καὶ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου.

Σήμερα ἓνα μεγάλο ἐμπόδιο εἶναι ἡ ἐξ-απλωμένη παντοῦ ἀθεΐα, πού δὲν ὑπῆρχε στὴν ἐποχὴ τοῦ Κυρίου, ἡ ἀθεΐα πού προέρχεται ἀπ' τὸν ἐπιστημονικὸ οὐμανισμό, αὐτὸν πού διακηρύσσει, πὼς ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρο τῶν πάντων. Κάποιος Ἑλληνας φιλόσοφος τὸ εἶχε πεῖ καὶ πρὸ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἦταν γνώμη ἀπλῶς μιᾶς μικρῆς μειονότητος διανοουμένων. Τέλος ἔχομε τὴν ἐπιστήμη, πού στὴν ἐποχὴ τοῦ Κυρίου δὲν ἔπαιζε τὸν ρόλο πού παίζει σήμερα.

Πρὶν μιλήσωμε γιὰ τὶς σύγχρονες δυσκολίες πίστεως, θὰ ἦταν ἴσως καλὸ νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὴν πίστι. Τί σημαίνει πιστεύω; Πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὴ χριστιανικὴ πίστι; καὶ ἂν ναί, γιὰ ποῖαν ἀκριβῶς; Γιὰ τὴν πίστι τοῦ Ἑκατοντάρχου τῆς Καπερναοῦμ; γιὰ τὴ σῶξουσα πίστι, γιὰ τὴν ὅποια μιλάει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, γιὰ τὴν πίστι μὲ τὴν ἔννοια πού τῆς δίνει ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, γιὰ τὴν πίστι τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου καὶ τῶν σχολαστικῶν;

Θὰ ἤθελα νὰ δώσω στὴ λέξι «πίστι» ἓνα νόημα ὅσο μπορεῖ πὺ γενικό. Τὸ θέμα ἀφορᾷ τὴν πίστι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ στὴν πὺ γενικὴ τῆς ἔννοια.

Δὲν σκοπεύομε νὰ δώσωμε τὸν αὐστηρὸ ὀρισμὸ τῆς πίστεως, ἀλλὰ μποροῦμε νὰ δώσωμε μερικὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικά τῆς. Τὸ πρῶτο χαρακτηριστικὸ εἶναι, ὅτι κάθε πίστι περιέχει μιὰ πραγματικότητα πού μᾶς ὑπερβάλλει, περιέχει ὄχι ἀπαραίτητα τὸ Θεὸ ἢ τὸ θεῖο, ἀλλ' ἴσως κάτι ἱερὸ ἢ τὸν οὐμανισμό καὶ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἐνα δεῦτερο στοιχεῖο εἶναι ἡ ἐπικοινωνία, ἀνάμεσα σ' αὐτὴν τὴν πραγματικότητα πού μᾶς ὑπερβάλλει καὶ σὲ μᾶς ἐπικοινωνία πού μπορεῖ νὰ παίρῃ διάφορες μορφάς: τὴν ἀποκάλυψιν μέσῳ τοῦ προφορικῶ λόγου ἢ ἐνὸς γραπτοῦ, ἢ τὴν ἐνσάρκωσιν ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἐνὸς προσώπου θεοῦ, ἢ, ἀκόμα, τὴ διαρκὴ παρουσία τοῦ θεοῦ ἀνάμεσά μας μέσῳ ἐνὸς καθιδρύματος, μιᾶς Ἐκκλησίας, μιᾶς θρησκευτικῆς ομάδος. Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο εἶναι τὸ ὅτι ὑπάρχει ἓνα συναίσθημα ὑποχρεώσεως, κάποια προστακτικὴ: ἐκεῖνος πού πιστεύει δεσμεύεται, ὀφείλει νὰ τηρῇ ὀρισμένους ἐντολές, πολὺ ποικίλες, ἀνάλογα μὲ τὴν πίστι. Ἐξ ἄλλου παντοῦ ὅπου ὑπάρχει πίστι ὑπάρχει κι' ἓνα εἶδος θυσίας. Ἐκεῖνος πού πιστεύει περιορίζει τὴ δικὴ του θέλησιν: πρέπει νὰ θέλῃ λιγότερα γιὰ νὰ κατορθῶνῃ περισσότερα· μέχρις ὀρισμένου ὀρίου ἀπαρνεῖται κανεὶς τὸ θέλημά του γιὰ νὰ δώσῃ τόπο σ' ἓνα ἄλλο θέλημα. Εἶναι τὸ στοιχεῖο τῆς θυσίας.

Τέλος ἓνα ἀκόμα στοιχεῖο τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἰδέα πὼς τελικὰ θὰ ἔλθῃ μιὰ νίκη.

Πιστεύω, σημαίνει κατέχω ήδη προκαταβολικά κάτι πιδ δυνατό απ' τις εμπειρικές πραγματικότητες, με τις οποίες ερχόμαστε σ' επαφή. Σημαίνει προβάλω μίαν ελπίδα για ένα μέλλον ώραίο, θριαμβευτικό, όποιοσδήποτε κι' αν είναι ο σκοπός.

"Ολ' αυτά ανευρίσκονται στις πράξεις πίστεως όλων των θρησκειών.

Ποιά είναι ή στάσις του συγχρόνου ανθρώπου, όπως τον διαμόρφωσε ο έπιστημονικός ούμανισμός και τον προετοίμασε για την άθεϊα, απέναντι στα στοιχεία της πράξεως πίστεως;

"Ας εξετάσωμε πέντε άρνήσεις που προβάλλει ο σύγχρονος άνθρωπος' μέσα σε κάθε μία απ' αυτές θα μπορούσε κανείς να δε΄ξη και μίαν αντίστοιχη θετική λανθάνουσα κατάφασις. "Ετσι έχομε έδω κάτι το διαφορούμενο: "Εχομε ταυτόχρονα: ένα «όχι» που προβάλλει ο σύγχρονος άνθρωπος και τα στοιχεία κάποιας καταφάσεως, που μπορεί να άποτελέση τη στάσις του πιστού. Με άλλους λόγους, ο σύγχρονος άνθρωπος θα άπαντήση στην πίστι που του προτείνουν, με μίαν άρνησι σε κάθε μία απ' τις άπόψεις της πράξεως πίστεως για λόγους έντελώς συγκεκριμένους. "Εξ άλλου θα άπαιτήση ώρισμένα πράγματα, που του φαίνεται πως οι "Εκκλησίες και οι πιστοί δεν έχουν να του τα παρουσιάσουν, όπως αυτός θα ήθελε.

"Ας δούμε πρώτα την άρνητική άποψι: "Η πρώτη άποψι που βρίσκομε μέσα στην προάξι πίστεως είναι ή διαπίστωσι μιάς πραγματικότητας που μιάς υπερβάλλει. Σ' αυτό ο σύγχρονος άνθρωπος, άντιτάσσει την άπόρριψι κάθε υπερβατικότητας. "Εχει προπαρασκευασθή γι' αυτή την άπόρριψι από τον όρθολογισμό της έπιστημονικής άγωγής ακόμα και στα περιβάλλοντα όπου δεν έχουν μεγάλη μόρφωσι. Σνήθισε σε μιά θεώρησι του σύμπαντος, που δεν προϋποθέτει ούτε την υπερβατικότητα, ούτε το θεϊον' που δεν βλέπει καν την άνάγκη υπάρεξώς τους. "Ας πάρουμε την έπικοινωνία με την μορφή της άποκαλύψεως είτε του προφορικού λόγου, είτε του βιβλίου είτε του συλλογικού, κοινωνικού, εκκλησιαστικού καθιδρύματος. "Ο σύγχρονος

άνθρωπος είναι έχθρικός προς αυτά. Δεν θέλει να βάλη σαν κέντρο της ζωής του ένα παρελθόν ιστορικό γεγονός, ένα θεϊο πρόσωπο που θά είχε ίσως ένοσαρκωθή, ούτε ένα βιβλίο, την "Αγία Γραφή... "Εχει άκούσει να μιλούν για δυνατές αντίρρήσεις γύρω απ' την ιστορικότητα αυτής της άποκαλύψεως, αυτής της σαρκώσεως. Δεν έχει κανένα ενδιαφέρον για το θέμα της υπάρεξεως αυτών εις τους οποίους του λένε πως έχει ένοσαρκωθή το θεϊον. Δεν πείθεται ότι τα βιβλία, που του παρουσιάζουν σαν ιερά βιβλία, είναι μιά άθικτη παρακαταθήκη ή ότι περιέχουν λόγο Ζωής. "Επίσης είναι σκεπτικώς ή έχθρικός προς τα ιδρύματα, όπου του λένε, ότι φανερώνεται, ακόμα και στις μέρες μας, το θεϊον.

Δεν άσκούν οι "Εκκλησίες καμμιά έλξι επάνω του. Θυμάται το ιστορικό τους παρελθόν. Δεν βρίσκει πως αυτές οι "Εκκλησίες, αυτές οι θρησκευτικές ομάδες εμπνέουν.

"Όσον άφορᾷ τη δέσμευσι, την ήθικη ύποχρέωσι, ο σύγχρονος άνθρωπος δεν θέλει να είναι δεσμευμένος με κάτι τι άλλο εκτός απ' τις ανθρώπινες σχέσεις. "Αν μιά πράξι δεν βλάπτει τον άλλον, δεν βλέπει έν όνόματι τίνος θα μπορούσε κανείς να του την άπαγορεύση. Θα θελήση να ζήση τη ζωή του στο μάξιμουμ. Θα άπορρίψη την πίεσι, θα άπορρίψη τις έντολές, τον ιουδαϊκό ή χριστιανικό δεκάλογο ή τα παραγγέλματα των άλλων θρησκειών. Τέλος ή πράξις της πίστεως συνεπάγεται πάντα μίαν ώρισμένην άπάρνησι του προσωπικού θελήματος του πιστού για να επιτύχη μίαν ώρισμένην σωτηρία, μίαν ώρισμένην λύτρωσι. "Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν το θέλει αυτό. "Απεχθάνεται την ιδέα της θυσίας. "Αν του μιλήσετε για σωτηρία και προπάντων για άμαρτία, για έξιλασμό, για μιά πτώσι, που πρέπει να επανορθωθή, για μιά ικανοποίησι που πρέπει να προσφερθή στο Θεό, αν του μιλήσετε για το Σταυρό, δεν μπορεί να σᾶς παρακολουθήση. Θα έχη μάλιστα το άίσθημα του τερατώδους, του παραλόγου, του μη όρθου, εναντίον του όποιου επαναστατεί όλόκληρο το είναι του. "Είναι άπόλυτα άλλεργικός στην έννοια της άμαρτίας.

Τὸ τελευταῖο στοιχεῖο τῆς πράξεως πίστωσης εἶναι ἡ πίστις στὴν τελικὴ νίκη.

Ἐλπίζει κανεὶς πὼς θὰ γίνῃ κάτι, πού ἀπὸ τώρα κίολας ἐν μέρει προγεύεται ἀλλὰ πού θὰ φανερωθῇ στὴν πληρότητά του, στὴ δόξα του, κατὰ τὸ τέλος τῶν καιρῶν. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν θέλει ἢ ἐλπὶδα του νὰ ἀναφέρεται στὸ τέλος τῶν καιρῶν· θέλει νὰ δράσῃ τώρα, νὰ ἰδῇ νὰ θριαμβεύσουν οἱ σκοποὶ γιὰ τοὺς ὁποίους ἀγωνίζεται, καὶ ἀρνείται τὴν ἀνάστασι (καὶ ἐδῶ παίρνομε τὴν ἔννοια τῆς ἀναστάσεως μὲ τρόπο πολὺ γενικό, ὅχι μόνο τὴν ἀνάστασι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὴν ιδέα τῆς νίκης πάνω στὸ κακό, στὴν ἁμαρτία, στὸ θάνατο) τὰ βλέπει ὅλα αὐτὰ σὰ νὰ ἀνήκουν στὴν περιοχὴ τῶν μύθων, τοῦ ὅπιου τοῦ λαοῦ.

★

Ἐπάρχει ὁμως μιὰ διπλὴ σημασία μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἀρνήσεις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Βαθεῖα μέσα στὴν καθεμιὰ βλέπομε καταφάσεις, προθέσεις, ἐπιθυμίες. Εἶναι τὰ θετικὰ στοιχεῖα αὐτῶν τῶν ἀρνήσεων.

Εἶπαμε ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀρνείται κάθε ὑπερβατικότητα. Καὶ μολταῦτα ἔχει μιὰν ἐκπληκτικὴ ἀντίληψιν τῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ δεσμοῦ πού τὸν συνδέει ὅχι μόνο μὲ τὰ μέλη τῆς τάξεως ὅπου ἀνήκει, ἀλλὰ γενικὰ μὲ τὴν ἀνθρωπότητα· ἔχει δηλαδὴ ἓνα ἀρκετὰ ἔντονο αἶσθημα τῆς καθολικότητος. Ξέρει κάτι ἀπ' τὴν οὐράνια μηχανικὴ, ἀπ' τὴν ἀστρονομία, ἀπ' τὴ γεωλογία. Ἐχει μιὰν ιδέα ἀρκετὰ ζωντανή, ἀρκετὰ ἔντονη, ἐνὸς κόσμου πολὺ μεγάλου, ἴσως ἀπέραντου, μέσα σὸν ὁποῖο εἶναι, λίγο ὡς πολὺ, χαμένος. Ἐπάρχει λοιπὸν μέσα του ἓνα ἀνοιγμα πρὸς τὸ σὺμπαν ὁλόκληρο καὶ ἴσως πρὸς τὴν πρώτη ἀρχή, τὸ «τέλος» αὐτοῦ τοῦ σὺμπαντος. Ἀπορρίπτει κάθε ἐπικοινωνία σὲ μορφή ἀποκαλύψεως ἢ ἐνσαρκώσεως· δὲν θέλει Θεὸ γενικῶς, καὶ ἀκόμη λιγώτερο, Θεὸ παρόντα. Καὶ ὁμως σὲ καμμιά ἄλλη στιγμὴ τῆς ἱστορίας δὲν διαπιστώνομε στοὺς ἀνθρώπους τόση ἐπιθυμία γιὰ μιὰ ζωὴ ὄδηγημένη ἀπὸ ἓνα ἀρχηγό. Παντοῦ βλέπομε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀντιλοῦν ἀπ' αὐτὴ τὴν ὑποταγή, ἀπ' αὐτὴν τὴν καθοδήγησι ἓνα

αἶσθημα ἀσφαλείας καὶ μιὰ δύναμι. Ποτὲ ἄλλοτε αὐτὴ δὲν εἶχε παίξει τόσο σπουδαῖο ρόλο. Οἱ κυβερνήσεις τὴν ἐπισημοποιοῦν μὲ τὰ ὑπουργεῖα Προπαγάνδας τους. Ἡ ἀνθρώπινη προπαγάνδα πῆρε τὴ θέσι τῆς θρησκευτικῆς ἐπικοινωνίας. Παραμένει ὁμως γεγονός, πὼς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος εἶναι ἔτοιμος ν' ἀκολουθήσῃ ἀκόμα καὶ μὲ μεγάλο κίνδυνο, προσφέροντας κι' αὐτὴ τὴ ζωὴ του, ἐκείνου πού θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν πείσῃ, νὰ βρῇ τὰ λόγια πού ἀγγίζουν ὄχι τόσο τὸ μυαλό του ὅσο τὴν καρδιά του.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος προβάλλει ἀρνησι σὲ μιὰ ὑποχρέωσι, πού βασιίζεται στὴν ὑπερβατικότητα, στὸ ἀπόλυτο, στὸ θεῖο. Ἀλλὰ συγχρόνως ἔχει μιὰν ἀκριβέστερη ιδέα ἀπ' ὅτι στὸ παρελθὸν τῶν εἰδικευμένων ἠθικῶν. Ἐπάρχει μιὰ προλεταριακὴ ἠθικὴ πού ἔχει ἀπαιτήσεις, πρὸς τὶς ὁποῖες ὁ προλετάριος συμμορφώνεται· ὑπάρχει μιὰ ἠθικὴ τῆς φυλῆς, προπάντων στὰ κράτη ὅπου οἱ φυλὲς καὶ τὰ χρώματα ἀνακατεύονται. Ἐπάρχουν ἠθικὲς ἐπαγγελματικές: ἡ ἠθικὴ τοῦ γιατροῦ, τοῦ νομικοῦ, τοῦ ἐργάτη. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν διστάζει νὰ φθάσῃ σὲ μεγάλο βαθμὸ δεισιμύσεως σ' αὐτὲς τὶς ἐμπειρικές, τὶς ἀνθρώπινες, τὶς κοινωνικὲς ἠθικές. Εἶδαμε πὼς ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀρνητῆι κάθε ἔννοια Σταυροῦ, σωτηρίας, ἁμαρτίας, λυτρώσεως, εἶναι ὥστόσο ἰκανὸς νὰ θυσιασθῇ γιὰ μιὰ πατρίδα, γιὰ μιὰ κοινωνικὴ τάξι, γιὰ μιὰν ιδέα τῆς εἰρήνης, ἢ, γιὰ νὰ σώσῃ ἓναν ἄλλον ἄνθρωπο.

Βλέπει κανεὶς, μέσα σὲ μιὰ, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε κομματιασμένη ἀπ' τοὺς πολέμους ἀνθρωπότητα, αὐτὴ τὴ διάθεσι γιὰ θυσία.

Αὐτὸ εἶναι ἴσως τὸ σημεῖο ὅπου ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ θὰ μπορούσε νὰ συναντήσῃ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀρνείται ὄχι μόνο τὴ λύτρωσι καὶ τὴν ἐνσάρκωσι ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάστασι· μιὰ νίκη πού θὰ ἐπιτευχθῇ στὸ τέλος τῶν καιρῶν ἐπὶ τῶν δυνάμεων πού αὐτὸς θεωρεῖ κακές. Ἀρνείται τὴ νίκη, ὅσο ἡ νίκη αὐτὴ εἶναι συνδεδεμένη μὲ μιὰ μεταφυσικὴ ἢ μὲ μιὰ θρησκεία. Ἐχει ὁμως παρὰ ἄλλα τοὺς δικούς του μύθους, τὴν ἐσχατολογία του πολὺ ζωντανὴ καὶ πολὺ ἀκριβῆ, ἀφοῦ δέχεται ν' ἀγωνισθῇ

καί νά ὑποφέρῃ τώρα γιά τὸ θρίαμβο τοῦ σκοποῦ του, πού θὰ ἰδοῦν ἴσως οἱ μέλλοντες γενεές, ὄχι ὁμοῦ ὁ ἴδιος. Προβάλλει σὲ ἓνα μέλλον πολὺ μακρυνὸ ἓνα μῦθο ἀναστάσεως, ἓνα ἀντικείμενο ἐλπίδας.

"Όταν μιλάμε γιὰ τὶς δυσκολίες τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου στὸ νὰ πιστέψῃ, πρέπει νὰ εἶμαστε πολὺ προσεκτικοί, πολὺ συνετοί, πολὺ ἀντικειμενικοί. Πρέπει νὰ διακρίνωμε στὸ βάθος τῶν ἀρνήσεων τὶς λανθάνουσες καταφάσεις. Ἔπάρχει ὡστόσο ἐδῶ ἕνας διπλὸς κίνδυνος. Ὁ πρῶτος θὰ ἦταν νὰ ὑποτιμῆσῃ κανεὶς τὴ δύναμι τῆς σύγχρονης ἀρνήσεως. Ποτὲ ὁ κόσμος δὲν ὑπῆρξε τόσο ἀποφασιστικός, τόσο δυνατὸς στὶς ἀρνήσεις πού ἀντιτάσσει στὴν πίστι· καὶ ἔχει ἐξαιρετικὸς λόγους νὰ εἶναι πολὺ πῶς δυνατός στὶς ἀρνήσεις του σήμερα ἀπὸ ὅσο ἦταν τὸν προηγούμενο αἰῶνα, ὅπου εἶχε μπρὸς του ἀπλῶς ὠρισμένες ὑποσχέσεις, πού τοῦ ἔδινε ἡ ἐπιστήμη. Πίστευε πὼς μὴ μέρη ἡ ἐπιστήμη θὰ μεταμόρφωνε τὸν κόσμο καὶ πὼς ὁ ἀνθρώπος θὰ ἦταν ὁ κυρίαρχος μέσα σ' αὐτόν. Σήμερα ὁ ἀνθρώπος μπορεῖ νὰ ἐξαπολύῃ δορυφόρους στὸν οὐρανό, νὰ μεταθέτῃ τὴ ροὴ τῶν ποταμῶν, νὰ μεταβάλλῃ τὶς κλιματολογικὲς συνθηκὲς, νὰ καταστρέφῃ νησιά, πατρίδες, ἡπείρους μὲ τὴ διάσπασι τοῦ ἀτόμου. Ὁ ἀνθρώπος ζῆ τώρα μ' αὐτὴ τὴν κυριαρχία πού ἀσκεῖ πάνω στὴ φύσι. Αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ὑποτιμῆσωμε. Καὶ ὁμοῦ δὲν μποροῦμε ἐπίσης νὰ ὑποτιμῆσωμε αὐτὲς τὶς ἀξίες ἐπιθυμίας, ἐλπίδας, πίστεως, καταφάσεως, πού νομίζω πὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνακαλίψῃ στὸ βάθος τῶν ἀρνήσεων τοῦ

συγχρόνου ἀνθρώπου. Βλέπομε μπροστά μας μιὰ ζυγαριὰ μὲ δύο δίσκους καὶ ἀναρωτιόμαστε ποὺς ἀπ' τοὺς δύο αὐτοὺς δίσκους θὰ βαρύνῃ περισσότερο. Ἄν κωτῶξωμε αὐτὴ τὴν κατάστασι ἀπὸ χριστιανικὴ σκοπιά, θὰ λέγαμε πὼς οἱ δίσκοι δὲν εἶναι φορτωμένοι μὲ τὸ ἴδιο βάρος. Ἄπὸ τὴ μιὰ μεριά ὑπάρχουν ἀσφαλῶς τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ θέλησί του, οἱ ἀρνήσεις του (ὅλο σχεδὸν τὸ ἀνθρώπινο τούτῃ τῆ στιγμῇ εἶναι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ), καθὼς καὶ ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου. Ἄλλ' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὑπάρχει ἡ Χάρις, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, αὐτὸ τὸ ἄρρητο, τὸ σιωπηλὸ βάρος, πού ἀσφαλῶς εἶναι τὸ ἰσχυρότερο. Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ θυμηθοῦμε τὸν τίτλο ἐνὸ βιβλίου τοῦ Gabriel Marcel: «Ἀπὸ τὴν Ἄρρησι στὴν Ἐπίκλησι»; Μήπως αὐτὴ ἡ ἄρρησι εἶναι κατὰ βάθος μιὰ ἐπίκλησι; Δὲν τολμῶ νὰ δώσω πάνω σ' αὐτὸ μιὰ σαφῆ ἀπάντησι, ἀλλὰ σᾶς ὑπενθυμίζω τὰ λόγια τοῦ Κυρίου μας: «Πλὴν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὕρησει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;» καθὼς καὶ τὴν ἀρχὴ μᾶς παραβολῆς: «Ἀνθρώπος τις εἶχε τέκνα δύο καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπε: τέκνον, ὑπάγε σήμερα ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν: οὐ θέλω». Δὲν βλέπομε τὸ γυιὸ νὰ γυρίσῃ στὸν πατέρα γιὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ συγγνώμη, ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιο λέει: «Ἔσπερον δὲ... ἀπῆλθε».

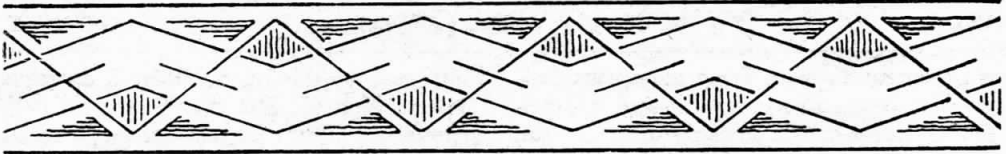
Lev Gillet

Μετ. Α. Α. ΑΛΕΞ.

ΟΝΕΙΡΟ

Θὰ βγάλω τὴ χλαμύδα τῆς φθορᾶς,
κι' ἔτσι, ἄφθορος,—γυμνὴ ψυχὴ μέσα στὸ χρόνο,—
θ' ἀφήσω τὸ παρόν, νὰ ζήσω μέσ' στὸ μέλλον.
Θ' ἀφήσω πίσω μου τοὺς τωρινούς καιρούς,
πού τὸ ἄγχος τους μᾶς ἔχει τυραννήσει,
καί, χωρὶς φόβο πιά, χωρὶς μνήμη καμμιὰ,
θὰ ζήσω στοὺς μελλούμενους αἰῶνες,
κι' ἓναν καινούργιο κόσμο θὰ γνωρίσω.
Θᾶναι ἓνας κόσμος καλωσύνης καὶ χαρᾶς,
μ' ἀνθρώπους δυνατοὺς καὶ πρᾶγους,
πού θάχουν πιά τὸ μυστικὸ τῆς ὑπαρξῆς τους βρεῖ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΑΡΙΝΑΚΗΣ

«ΒΙΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ»

Θά ἡδύνατο ἴσως νὰ λεχθῆ καὶ ἄνευ μά-
λιστα οὐδεμιᾶς ὑπερβολῆς, ὅτι ἡ σημασία
τῆς ἀνωτέρω ἀριστοτελείου ἐκφράσεως ἀ-
ποτελεῖ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ μονα-
δικὸν δῶρον καὶ προνόμιον, τὸ διδόμενον
ἐκ μέρους ἀθανάτου Θεοῦ, εἰς τὸ θνητὸν
τῶν ἀνθρώπων γένος.

Δι' αὐτοῦ, ἡ δημιουργὸς Φύσις διέκρι-
νε καὶ διακρίνει τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἄλ-
λων δημιουργημάτων· διὰ τοῦ ἀνωτέρω
βίου, ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται εἰς πραγματι-
κὴν ἐπαφὴν μετὰ τὸ κοσμοπλόκου Θεοῦ,
μελετᾷ οὗτος τὰ προβλήματα τῆς φύσεως
καὶ κατὰ τινὰ τρόπον μετέχει τῆς Θείας
Οὐσίας· οὐδέποτε ἡ Φύσις καὶ ἐξ ἀρχῆς
δίδει τὰ πάντα εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἀπεναντί-
ας πλῆθος ἐρωτημάτων καὶ προβλημάτων
περιβάλλουσι καὶ θὰ περιβάλλωσι τοῦτον
καὶ ὡς εἰκὸς θὰ ἀναμένωσι πάντα τὰ ἀνω-
τέρω τὴν ποθητὴν ἀπάντησιν, ἣτις δὲν
ἔρχεται εὐκόλως καὶ ταχέως καὶ διὴ ἄνευ
«βίου θεωρητικοῦ».

Εἶναι γεγονός ἀναντίρρητον ὅτι οὐδεμία
ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύ-
ματος ὑστέρησέ ποτε, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν
προαγωγὴν τοῦ «Θεωρητικοῦ βίου»· ἐκεῖ
εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας ἦνθησε τὸ
πρῶτον ὁ «θεωρητικὸς βίος», ὅστις ἤρχισε
νὰ διαλύη βαθμηδὸν τὰ πρῶτα νύμφη τῆς
«μυθικῆς κοσμοθεωρίας», ἅτινα ἐκάλυπτον
τοὺς πρότερον αἰῶνας· θὰ ἡδύνατο νὰ λεχ-
θῆ ὅτι κατὰ μῆκος τῶν παραλίων ἐκείνων
συνεκροτήθη τὸ πρῶτον ἐργαστήριον τοῦ
«θεωρητικοῦ Λόγου» καὶ ἐντὸς αὐτοῦ συ-
νεζητήθησαν πάντα τὰ μεγάλα προβλή-
ματα τοῦ πνεύματος, τὰ ὁποῖα ὁ ἔξουσιάζων
τότε μῦθος ἐκράτει ἀποκλειστικῶς δι'
ἑαυτὸν· ἔκτοτε ἡ ἔννοια τοῦ «θεωρητικοῦ
βίου» γίνεταί «σκοπὸς» τοῦ ἀνθρώπου καὶ
προορισμὸς αὐτοῦ, ὥστε ὁ ἐξ Ἀβδήρων
Δημόκριτος νὰ προτιμᾷ τὴν εὐρεσιν μιᾶς
ἐπιστημονικῆς αἰτιολογίας, ἢ ὀλόκληρον
τὴν βασιλείαν τῶν Περσῶν: «ἔλεγε βούλε-

σθαι μᾶλλον μίαν εὐρεῖν αἰτιολογίαν ἢ τὴν
Περσῶν οἱ βασιλείαν γενέσθαι» (ἀπ. 118
Diels-Kranz, Fragm. d. Vorsokr., (ἕκτη
ἔκδοσις) τόμ. II. Διὰ τοῦ «βίου θεωρητι-
κοῦ», ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέχθη, τὸ ἀθά-
νατον πλησιάζει πρὸς τὸ θνητὸν, δι' αὐτοῦ
τὸ θεῖον «ἐπικοινωνεῖ» μετὰ τῆς ἀνθρωπί-
νης κοινωνίας· ἡ ἐκφρασις τοῦ Ξενοφῶντος,
ὅτι οἱ Θεοί: «οὔτοι ἀπ' ἀρχῆς πάντα θεοὶ
θνητοῖς ὑπέδειξαν, / ἀλλὰ χρόνῳ ζητοῦν-
τες ἐφευρίσκουσιν ἅμεινον» (ἀπ. 18=Diels-
Kranz, Fragm. d. Vorsokr. (ἕκτη ἔκδο-
σις), Τόμ. I), ἡ ἐκφράζουσα τὸ δόγμα
τῆς κριτικῆς πραγματοκρατίας (kritischer
Realismus), καθ' ἣν προϊόντος τοῦ χρό-
νου ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν
γνώσιν πραγμάτων, ἅτινα πρότερον οὗτος
ἠγνόει καὶ οὐδεμίαν περὶ αὐτῶν ἐποπτεῖαν
εἶχεν, εὐρίσκει ἐν αὐτῷ τὴν πραγματικὴν
αὐτῆς ἐκφρασιν. Ἡ Φύσις, αὐτὴ αὕτη ἡ ἔν-
νοια τῆς ἀρμονίας καὶ τελειότητος, ἣτις με-
ριμνᾷ διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν σύμπαν-
τος κόσμου παρέχει σὺν τῷ χρόνῳ τινὰ τῶν
«μυστηρίων» αὐτῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον, δι-
ότι ὄντως ἡ Φύσις καθ' Ἡράκλειτον «κρύ-
πτεσθαι φιλεῖ» (ἀπ. 123=Diels-Kranz,
Fragm. d. Vorsokr.,⁶ I).

Ἐπειτα πάντα τὰ «πράγματα» ἀπαιτοῦ-
σι λύσιν καὶ διασάφησιν, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξ-
ασφαλισθῆ καὶ ἐπιτευχθῆ ἡ ἀπαραίτητος
διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν τῆς «ζωῆς» ἀρ-
μονία· ἐπὶ παραδείγματι ἡ σημαντικὴ καὶ
ἡ διαρκῶς αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς
προκαλεῖ καὶ θὰ προκαλέσῃ ἐν μέλλοντι
χρόνῳ μεγίστας ἀνησυχίας καὶ θὰ ἐμβάλῃ
εἰς σκέψεις ἀρμοδίου καὶ ἐπαίοντος· ἀλλὰ
καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς
πολιτειολογίας δὲν θὰ δυνηθῆ ἴσως νὰ ἐξ-
εῦρη λύσεις συμβιβαστικὰς διὰ τὴν ὁμαλὴν
λειτουργίαν κοινωνιῶν καὶ πολιτειῶν, αἴτι-
νες πάντοτε θὰ ἀντιμετωπίζωσι τὴν ἔννοι-
αν τοῦ χώρου, ἔστω καὶ ἐὰν ὁ πόλεμος δέ-
χεται πλειστάκις τὰς προσφορὰς αὐτῶν

εἰς θύματα· τὸ θέμα ὁμως παραμένει ἀκόμη ἄλυτον καὶ ἀνοικτόν, ἢ ἔννοια τοῦ χώρου φαίνεται ὅτι θὰ προκαλέσῃ μετὰ τινος αἰῶνας πραγματικὸν σάλον· ἢ Φύσις ὁμως, ὡς ἀπὸ «μηχανῆς Θεός», σπεύδει ἤδη νὰ ἐξεύρῃ ἀπὸ τοῦδε λύσεις, αἵτινες δὲν εἶναι τι ἄλλο, ἢ ἡ ἐξεύρεσις ἄλλων χώρων—πλανητῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ πράγματος· ὁ «νέος χῶρος», ὁ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐξευρεθεῖς, θὰ ἀποτελέσῃ ἐπίτευγμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸ ὁποῖον θὰ συντελεσθῇ, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, διὰ τοῦ «βίου θεωρητικοῦ» ὁ «θεωρητικὸς βίος» εἶναι ἡ ἀνάτασις τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω, ἴσως εἶναι ἡ διαρκὴς «φυγὴ» τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ πρὸς τὸ «Ἐν» ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Πλωτῖνος.

Πάντα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι «πλεονεξίαν» τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ἀλλὰ τὸνναντίον καθῆκον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διότι: «ὁ ἄνθρωπος ὅτι τὰ μὲν ἄλλα θηρία ὦν ὄρῳ οὐδὲν ἐπισκοπεῖ οὐδὲ ἀναλογίζεται οὐδὲ ἀναθρεῖ, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἅμα ἐώρακε—τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ὄπωπε—καὶ ἀναθρεῖ καὶ λογίζεται τοῦτο ὁ ὄπωπε. ἐντεῦθεν δὲ δὴ μόνον τῶν θηρίων ὄρθως ὁ ἄνθρωπος

ἄνθρωπος ὠνομάσθη, ἀναθρῶν ἃ ὄπωπεν» (Πλατ., Κρατύλ. 399 c.)· ἔπειτα πάλιν ἡ εὐαγγελικὴ ρῆσις: ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατήρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι» (Ματθ., ε' 48) δεικνύει ἀκριβῶς καὶ προτρέπει τὴν διαρκῆ αὐτὴν ἄνοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ «μυστικά» τοῦ ὑπερτάτου Ὄντος.

Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν οἱ μετέχοντες τοῦ ὡς ἄνω «βίου», ἀφ' ἑνὸς μὲν βοηθοῦσι τοὺς συνανθρώπους αὐτῶν εἰς τὴν εὐρεσιν ἑνὸς καλυτέρου δι' αὐτοὺς βίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ οὗτοι ἐξασφαλίζουσι δι' ἑαυτοὺς τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος λεχθέν, ὅτι δηλαδή: «ἔβησαν δ' ἔβησαν τὸ πεπωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κείνται ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰεὶ χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσι (= Ἀπομν. 2, 1, 3)· εἶναι ἐπομένως αὐτὸς οὗτος ὁ βίος ἐκ φύσεως προωρισμένος νὰ ἀποβῇ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ βίος «ἱερατικός», διότι οἱ ἐν αὐτῷ βιοῦντες καὶ διατριβόντες «ἐπικοινωνοῦσι» μετὰ τοῦ Παντός ἐρμηνεύοντες τὰς βουλὰς αὐτοῦ καὶ «θεώμενοι» οὕτω διὰ τοῦ χρόνου τὸ «ἄπειρον κάλλος» αὐτοῦ.

Α. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ

ΩΡΑΙΟΣ ΚΑΛΛΕΙ

(Ψαλμ. 130, 2)

Ὠραῖος, ὅσον ἄλλοτε ποτὲ στὴν βυσινιά στολή Σου,
μὲ τὸν ἀγέρα ν' ἀνεμίζῃ στὰ χρυσά Σου τὰ μαλλιά.
Στ' ἀναφτερουγίσμα τοῦ ρούχου Σου ἐφάνηκε ἡ πληγὴ Σου,
κρυφὴ, μικρούλα, πού αἰμορροεῖ στὸ στήθος Σου σπηλιά.

Τὰ χεῖλη νὰ δροσίσω ἔγυρα στὸ νάμα τῆς πηγῆς Σου
καὶ μέθυσα· ξεχάστηκα στὴν λαβωμένη Σου ἀγκαλιά.
Κι' ὡς ἀνασήκωσα τὰ μάτια μου στὸ κάλλος τῆς μορφῆς Σου
χλωμό, τὸ πρόσωπό Σου ἀντίκρυσσε νὰ μοῦ χαμογελά.

Ἄγαπημένε μου, ἀκούγοντας τὴν μυστικὴ φωνὴ Σου
—Τὸ αἷμα... πῖετε... τὸ ἐκχυνόμενο... νὰ μοῦ μιλά,
νοιώθω τὸ δάκρυ μου καφτὸ μαργαριτάρι νὰ κυλά.

Καθὼς ἀπογαλακτισμένο ἀποκοιμήθηκα παιδί Σου,
ἀκουμπισμένο στὴν ματόβρεχτη τοῦ στήθους Σου φωλιά.
Στὰ χεῖλη μου, ἀπ' τὸ αἷμα Σου, ρουμπίνι μνήσκει μὰ σταλιά!

Ε. ΜΑΤΙΝΑΣ

Η ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

Παρά τὰς ἀντιρροήσεις ὠρισμένων—εὐ-
τυχῶς ὀλίγων - εἶναι πλέον ἢ παραδεδε-
γμένον καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἔχει τονι-
σθῆ διὰ παντός μέσου, ὅτι ἡ κατὰ τὰ τε-
λευταία ἔτη κίνησις πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀπό-
ψεων μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου - Ρωμαιο-
καθολικῆς καὶ Προτεσταντικῶν Ἐκκλη-
σιῶν, πολλὰ τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα προσφέ-
ρει.

Ἡ κακὴ ἐκπροσώπησις ὀλίγων θεολό-
γων οἱ ὅποιοι σπουδάζουσιν εἰς τὸ ἐξωτε-
ρικὸν καὶ ἡ ἔρωτοτροπία ὠρισμένων ἐξ αὐ-
τῶν μὲ ἀπόψεις καὶ κατευθύνσεις ξένας
πρὸς τὸ ἰδικὸν μας ὀρθόδοξον πνεῦμα,
δὲν πρέπει νὰ ἀποκλείη ἐκ τῶν προτέρων,
ὡς δυστυχῶς πολλοὶ ἰσχυρίζονται, πάντα
οἰκοδομητικὸν διάλογον ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς
ἐνότητος καὶ φιλαδελφείας ἡ ὁποία πρέ-
πει νὰ πρυτανεύη. Οὐτε ἀκόμη ἔχομε τὸ
δικαίωμα νὰ στεκώμαστε ψυχροὶ ἐμπρὸς
εἰς μίαν πραγματικότητα πνευματικῆς ἀνα-
καθιερώσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐκκλησιῶν
ἡ ὁποία ἀνακαθιέρωσις γίνεται στὸ τέλος-τέ-
λος βάσει τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν τῆς Ὁρ-
θοδόξου παραδόσεως. Εἶναι γνωστὴ, ἐπὶ
παραδείγματι, ἡ ἐπὶ αἰῶνας ἀπαγορευτικὴ
θὰ ἐλέγαμεν, διάθεσις τῶν διοικούντων
τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ὡς πρὸς
τὴν μελέτην τῆς Ἀγ. Γραφῆς ὑπὸ τοῦ
λαϊκοῦ στοιχείου, τοῦ λαοῦ. Ἡ μελέτη αὐ-
τῆς καὶ ἡ ἐμβάθυνσις εἰς αὐτὴν ἦτο προνό-
μιον τοῦ ἱερατείου μόνον καὶ τῶν μοναχῶν.
Ὁ κοινὸς πιστὸς ἦτο ἀνίκανος, τρόπον τι-
νά, νὰ μελετήσῃ μόνος τὴν Ἀγ. Γραφὴν
καὶ νὰ παραδειγματισθῇ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ
αὐτὴν διὰ τὴν καθημερινὴν του ζωὴν.

Καὶ αὐτὰ μὲν συνέβαινον κάποτε, σή-
μερα ὅμως συμβαίνουν τὰ ἐντελῶς ἀντί-
θετα ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζομεν.
Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία σήμερα
διὰ παντός μέσου προσπαθεῖ νὰ φέρῃ
τοὺς πιστοὺς της εἰς ἀπ' εὐθείας ἐπαρῆν

μὲ τὰς ἀληθείας τοῦ αἰωνίου Βιβλίου καὶ
νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοὺς ἅμεσα δι' αὐτοῦ.
Ὅποιος θὰ θελήσῃ νὰ ἐρευνήσῃ τὴν δρα-
σιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς
τὸ τομέα αὐτὸν θὰ εὐρεθῇ ἐμπρὸς εἰς θαυ-
μαστά γεγονότα. Ἡ Ἀγ. Γραφή εἶναι
σήμερα τὸ εὐτρύφημα ἑκατοντάδων χι-
λιάδων ἀνθρώπων πάσης τάξεως, μορφώ-
σεως καὶ ἡλικίας, οἱ ὅποιοι προγραμματί-
ζουν τὴν ζωὴν τους οὐσιαστικὰ καὶ ἀπ' εὐ-
θείας ἀπὸ Αὐτὴν.

Ἐνα παράδειγμα: ἡ Γαλλία εἰς τὴν
ὁποίαν λειτουργοῦν χιλιάδες κύκλοι Ἀγίας
Γραφῆς τῶν ὁποίων ἡ ὀργάνωσις καὶ
μεθοδικότης εἶναι ἀξιοσημεῖωτοι. Θὰ ἀνα-
φέρωμεν ἐνταῦθα ὡς χαρακτηριστικὸν
παράδειγμα τὴν λειτουργίαν ἐνὸς κύκλου
Ἀγ. Γραφῆς ἐπιστημόνων-μηχανικῶν, ποὺ
παρακολουθήσαμε κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸ
Στρασβούργον καὶ ὁ ὁποῖος παρὰ τὸ ὅτι
εἶναι ἕνας ἐκ τῶν χιλιάδων παρομοίων οἱ
ὅποιοι λειτουργοῦν, δύναται νὰ θεωρηθῇ
ἐνταῦθα τὸ πρότυπον εἰς τὸ εἶδος του.

Ὁ Κύκλος ἀποτελεῖται ἀπὸ μέλη-ξενύγα-
ρια. Οἱ συναντήσεσι του γίνονται ἀνά δε-
κατενθήμερον καὶ εἰς ὠρισμένην οἰκίαν
ἡ ὁποία δύναται νὰ φιλοξενήσῃ ἄνετα τὰ
18-20 μέλη του. Ἡ ὥρα συγκεντρώσεως
εἶναι συνήθως τακτὴ, γύρω ἀπὸ τὰς ὀκτὼ
τὸ βράδυ. Ὁρα δηλαδὴ φαγητοῦ ὥστε ὁ-
ποῖος θέλει δύναται νὰ φέρῃ μαζί του τὸ
φ α γ η τ ὸ τ ο υ καὶ νὰ παρακαθῆσῃ εἰς
κοινὴν τράπεζαν. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς τρα-
πέζης θυμίζει ἀρχατὰ ἔκεινην τὴν πρωτο-
χριστιανικὴν ἀπλότητα καὶ ἐγκαρδιότητα
τὴν ὁποίαν περιγράφουν αἱ «Πράξεις τῶν
Ἀποστόλων». Ὁ ἱερεὺς (aumônier) ὁ ὁ-
ποῖος προΐσταται τοῦ Κύκλου καθισμένος
εἰς τὸ μέσον τῆς λιτοτάτης τραπέζης γνω-
ρίζει νὰ ἐμπνέῃ σεβασμὸν καὶ ἄνεσιν!...
Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνεστιάσεως, καὶ εἰς
ἄλλην αἴθουσαν, ἀρχίζει ὁ κύκλος μὲ μα-

κράν αὐτοσχέδιον προσευχὴν τοῦ ἱερέως. Ὅλοι ἔχουν μαζί τους τὴν Ἁγ. Γραφή καὶ ἀνοίγουν εἰς κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἤδη εἶναι γνωστὸν καὶ ἔχει προετοιμασθῆ ἀπὸ ἄλλους. Ἐπίσης τὰ περισσότερα μέλη ἔχουν μικρὰ μπλόκ ὅπου κρατοῦν σημειώσεις. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἀρχίζει ἡ ἐμβάθυνσις καὶ ἡ συζήτησις. Τὸ γενικὸν σύνθημα «πλάνο» τοῦ κύκλου βάσει τοῦ ὁποῦ κινεῖται καὶ ἀναπτύσσεται ἡ συζήτησις εἶναι: «Τί λέει σ' ἐμένα προσωπικὰ τὸν μηχανικὸν ἢ Ἁγ. Γραφή καὶ τὸ κάθε κεφάλαιο τῆς». Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο κινοῦνται ὅλα τὰ μέλη.

Ἡ συζήτησις γίνεται πολιτισμένα. Χωρὶς ἀπεραντολογίαις καὶ ἐπίδειξι πνεύματος.

Ὅλοι συνεισφέρουν κάτι δικό τους, προσωπικό. Ἡ κοσμεροποίησις τῆς σκέψεως εἶναι ἀνύπαρκτη. Ὅ,τι λεχθῆ εἶναι ἀθόρητον καὶ σαφές. Οἱ ἀντίθετες γνώμες δὲν παύουν νὰ ὑπάρχουν. Ὁ καθένας διατυπώνει τὴν σκέψιν του ἐλεύθερα χωρὶς νὰ φοβῆται τὴν «παρεξήγησι». Ὅλοι εἶναι διατεθειμένοι νὰ ἐφοδιασθοῦν ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ ἐπομένως πάντες εἶναι ἔτοιμοι μὲ ταπεινῶσι νὰ δεχθοῦν τὴν τυχὸν ἐσφαλμένη ἀποψίν τους. Ἡ παρουσία τους ἐκεῖ εἶναι αἰσθητὴ ὄχι σὰν στεγνὸ καὶ ἀναγκαῖο καθήκον, ἀλλὰ σὰν προσφορὰ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Κύριον. Ὁ ἱερεὺς εἶναι ἅπλως καὶ χαρούμενος· ἀλλὰ καὶ ἡ παρουσία του ἐκεῖ δὲν εἶναι τυχαία ὅπως θὰ ἐνόμιζε κανεὶς. Ὁ ἱερεὺς μέσα στὸν Κύκλο τῶν μηχανικῶν - ἐργοδοτῶν εἶναι τὸ στόμα χιλιάδων χριστιανῶν ἐργαζομένων τῶν ὁποίων εἶναι ὑπεύθυνος. Ἡ παρουσία του λόγω τῆς πείρας του ὡς ὑπευθύνου τῶν χριστιανικῶν ἐργατικῶν κινήσεων (κάτι ἀντίστοιχο μὲ τὴν δική μας Χ.Ε.Ε.Ν.) ἔχει ὄλην τὴν ἀρμοδιότητα νὰ μεταφέρῃ τὶς ἀπόψεις καὶ τὰ προβλήματα τους, οὐσιαστικὰ καὶ ὑπεύθυνα, εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἐργοδοτάς οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τούτου καλοῦνται νὰ ἐναρμονίσουν τὶς ἀπόψεις καὶ ἀντιρρήσεις τους μὲ ἐκεῖνες τῶν ἐργατῶν.

Ὁ Κύκλος μας λοιπὸν καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι δὲν εἶναι ὅπως εἶδαμε ἕνας τυ-

χαῖος ἀγιογραφικὸς ὄμιλος ὅπου ἀκοῦμε μερικὲς ὠραίας σκέψεις, ἀντιγράφουμε ὠρισμένες συνταγὰς καὶ τέλος φεύγουμε μὲ φρουσκωμένο τὸ κεφάλι ἀπὸ καθηκοντολογία.

Ὅχι. Τὰ ἀγιογραφικὰ ἀναγνώσματα ἐδῶ εἶναι εὐκαιρία οὐσιαστικῶν ἀποφάσεων καὶ ὀλοκληρωμένων συμπερασμάτων ἐναρμονισμένων σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι τὸ καταστάλαγμα ἀπόψεων ἀνανεωμένων καὶ ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὸ ζῶν καὶ αἰώνιον πνεῦμα τῆς Ἁγ. Γραφῆς. Ἡ προσπάθεια νὰ ξεφύγῃ ἡ συγκέντρωσις ἀπὸ ἀκάρπους δογματισμοὺς καὶ ἀνεφάρμοστους «θεωρητισμοὺς», τὸσον σύνηθες φαινόμενον σὲ παρόμοιαις συγκεντρώσεσι, εἶναι καταφανές.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κύκλου ὅμως δὲν τελειώνει ἐδῶ. Ἐπεκτείνεται καὶ πρὸ μακρῶν. Τὰ πορίσματα καὶ ἀπόψεις αὐτοῦ, δύο καὶ πλέον ἐτῶν ἐξονυχιστικῆς ἐμβιαθύνσεως, δακτυλογραφημένα μὲ μέθοδο καὶ σύστημα θὰ ἐκτεθοῦν ἀπὸ ὀρισθησομένην ἐπιτροπὴν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς περιοχῆς ὁ ὁποῖος καὶ θὰ δεχθῆ αὐτὰ ὄχι «δεσποτικὰ» καὶ ἀφ' ὑψηλοῦ, ἀλλὰ μὲ πνεῦμα συνεργασίας καὶ κατανοήσεως!

Καρπός, δύναται νὰ σημειωθῆ ἐνταῦθα, τοιούτων ἐκδηλώσεων καὶ πορισμάτων ἐκ μέρους συναφοῦς συνεργασίας ὑπῆρξε ἡ πρό τινας ἀναχαιτισθεῖσα διὰ νόμου τῆς πολιτείας ἀνοικοδόμησις πολυκατοικιῶν εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ ὁποῖαι δὲν ἐπλήρουν τοὺς ὄρους ὑγιεινῆς διὰ τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ μέλη τους. Ἡ ἐκκλησία διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ κατῴρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν δικαίαν θέλησιν τῆς καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν αὐτὸν τομέα, ἐνισχυομένη ἀπὸ ὑποδείξεις μελῶν τῆς τὰ ὁποῖα θεβαίως ἔχουν ἐμπνευσθῆ συνειδητὰ ἀπὸ τῆς Ἁγ. Γραφῆς τὴν μελέτην καὶ ἐνασχόλησιν.

Παρομοίαν δραῖσιν καὶ δραστηριότητα, μάλιστα εἰς τὸν κοινωνικὸν τομέα, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν πολλήν, πλὴν ὅμως καὶ ὅλα τὰ ἀνωτέρω μόνα τους δύνανται καὶ ἀρκοῦν νὰ ἀποτελέσουν τὴν ἀφορμὴν διὰ μίαν οἰκοδομητικὴν συζήτησιν καὶ παράδειγμα πρὸς μίμησιν.

ΕΓΓΑ. ΛΑΓΟΥΡΟΣ

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΓΚΟΓΚΟΛ

(Συνέχεια και τέλος)

Μετά τὸ θάνατο τοῦ Γκόγκολ, μερικοὶ πού, ὅσο ζοῦσε, τοῦ εἶχαν φερθῆ χωρὶς ἐπιείκεια ἢ, τοῦλάχιστον, μ' αὐτὴ τὴν ἀμείλικτη συγκατάβασι πού ἔχει κανεὶς γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς πνευματικὰ ἀδυνάτους, κατάλαβαν ξαφνικὰ πὼς αὐτὸς ὁ «ἐν Χριστῷ σαλὸς» ὑπῆρξε ἕνας γνήσιος χριστιανὸς καὶ ἴσως ἕνας ἅγιος. «Θεωρῶ τὸν Γκόγκολ σὰν ἅγιο, σὰν ἕναν ἀληθινὸ μάρτυρα τῆς ἐποχῆς μας καὶ συγχρόνως τοῦ Χριστιανισμοῦ». Ἔτσι ἐκφράζεται ὁ Σ. Ἀκσάκωβ. Ἄλλ' ὁ ἴδιος ὁ Ἀκσάκωβ εἶχε ὡστόσο ἀμφιβολία, ἂν κανεὶς ποτὲ ἀγάπησε τὸν Γκόγκολ γιατί, καθὼς ἔλεγε, «εἶχε κάτι τὸ μὴ ἀνθρώπινο, πού προξενοῦσε φόβος»⁽¹⁾.

Αὐτὲς οἱ δύο κρίσεις, ὄχι μόνο δὲν ἀντιφάσκουν μεταξύ τους ἀλλὰ, ἀντίθετα, μᾶλλον ἀλληλοσυμπληρώνονται. Ὑπογραμμίζουν τὴ μοναδικὴ καὶ βαθειὰ ἐντύπωσι, πού προκαλεῖ ἡ προσωπικότης τοῦ ποιητοῦ πάνω σ' αὐτοὺς πού τὸν πλησιάζουν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴ μοναξιά του.

Χωρὶς ἀμφιβολία δὲν πρέπει νὰ πάrouμε κατὰ γράμμα τὴ γνώμη, πὼς ὁ Γκόγκολ δὲν εἶχε φίλους. Ξέρομε πὼς εἶχε ἐμπνεύσει βαθὺ θαυμασμὸ καὶ εἶχε ἀποκτήσει μερικοὺς πιστοὺς φίλους, ὅπως τὸν Πογκοντίν, τὸν ποιητὴ Γιουκόβσκυ, τὸν Χομακώφ καί, στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, τὸν πατέρα Θεόδωρο Μπουχάρεβ.

Ἀσφαλῶς δὲν εἶχε καθόλου ψυχρὴ καὶ στεγνὴ καρδιά. Ἀντίθετα, προικισμένος μὲ μιὰν δυνατὴ εὐαίσθησι, ὑπέφερε σκληρὰ ἀπὸ τὴν ἔλλειψι κατανοήσεως καὶ ἀπ' τὴν ἐχθρότητα τῶν ἄλλων, πού συνάντησε συχνὰ στὴ ζωὴ του. Εἶναι ὡστόσο ἀκριβὲς πὼς σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, εἶχε τὴ συνείδησι, στὴν ἀρχὴ κάπως σκοτεινὰ κι' ὕστερα πῶς

φωτεινὰ, μιᾶς ἐπιτακτικῆς κλήσεως, πού, παρὰ τὴ θέλησί του, παρὰ τοὺς πόθους τῆς διψασμένης γιὰ ἀνθρώπινη συμπάθεια καρδιάς του τὸν ἀνάγκαζε ν' ἀπομακρύνεται ἀπ' τὸ συνηθισμένο δρόμο, ἀπ' τὸ δρόμο πού ἀνοιγόταν μπροστά του γεμάτος ἐπιτυχία καὶ δόξα, ἐμπνεόντας του τὸν πόθο ἐνὸς ἀτέλειωτου ξεπεράσματος μιᾶς θείας Ἀγνότητος καὶ Ἀγάπης.

Τέτοια ἦταν ἡ πνευματικὴ ἀπόστασι, πού τὸν χώριζε ἀπ' τοὺς διπλανούς του καὶ τὸν ἔκανε ξένο πρὸς τοὺς δικούς του, ἕναν ἅγιο (ἕναν ξεχωρισμένο), μὲ τὴ βιβλικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου, ἕναν ἄνθρωπο πού ἔλαβε καὶ ἄκουσε μιὰ προσωπικὴ κλήσι τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ τὴν ἀρνηθῆ.

Νεαρὸς ἀκόμα ποιητῆς, ἔχοντας ἐπίγνωσι τοῦ ταλέντου του, εἶχε ὀνειρευτῆ νὰ κάνη μὲ τὸ ἔργο του τὴν ἡρωϊκὴ κι' ἐνδοξὴ χειρονομία τοῦ ἄφροβου καὶ ἄμειπτου ἱππότη μιᾶς ιδέας: Ἡ Πατρίδα, ἡ Ἀνθρωπότης. Ἀργότερα, πῶς ταπεινωμένος ἀπ' τὴν ἀποτυχία καὶ τὰ βάσανα, δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ διακονήσῃ Ἐκείνον, πού ὀνομάζει «Θεῖο Διδάσκαλο» καὶ σφραγίζει αὐτὴ τὴ διακονία μ' ἕναν πρόωρο καὶ μυστηριώδη θάνατο. Γιατί αὐτὸν τὸ θάνατο, τοῦ ὁποίου εἶχε ζήσει ἀπὸ πρὶν τίς φυσικὰς καὶ ψυχικὰς ἀγωνίας, δὲν τὸν δέχθηκε μονάχα. Ἀρνούμενος νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τῆς ἀρρώστειας σὰ νᾶχε λάβει κάποια μυστηριώδη πρόσκλησι, ρίχτηκε μπροστά του μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη πού δίνει ἡ πίστι, πού συναινεῖ καὶ διακρίνει ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον τὴν λαμπρότητα τῆς αἰώνιας πατρίδας. Αὐτὸς ὁ ρεαλιστῆς, ὁ ἐρευνητῆς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κήρυκας ἐνὸς Χριστιανισμοῦ πιστοῦ στὰ γήινα καθήκοντά του—«ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ στὴ γῆ καὶ ὄχι στὰ σύννεφα» γράφει στὴν Ἐξομολόγησί του—ἦταν συγχρόνως ἕνας μυστικὸς: Πέρα ἀπ' τὸν

(1) Πρὸβλ. Κ. Μοτσούλσκη. Ἡ πνευματικὴ πορεία τοῦ Γκόγκολ, σελ. 146 (Παρίσι 1934, ρωσιστί).

κόσμο τῶν φαινομένων και τῶν αἰσθήσεων διέκρινε ἓνα πνευματικὸ σύμπαν, τοῦ ὁποῦλου ἡ θεὰ τὸν εἶχε στὴν ἀρχὴ παγώσει ἀπὸ τρόμο, ὅταν σκεπτόταν τὴν ἁμαρτία του, ἀλλὰ κατέληξε νὰ τὸν γεμίσει μὲ μιὰν ἄρρητη μακαριότητα ὅσο ἡ σπασμένη καρδιά του ἀνοιγόταν ὀλοένα και περισσότερο γιὰ νὰ δεχθῆ τὴν ἄπειρη Θεία Εὐσπλαγχνία.

«Φοῦμαι!» φωνάζει μέσα στὴ διαθήκη του. «Ἡ ψυχὴ μου συνθλίβεται ἀπὸ φόβο μ' αὐτὸ και μόνο τὸ προαίσθημα τῆς πέρας τοῦ τάφου λαμπρότητος και τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, δίπλα στοῦ ὁποῦ τὸ μέγεθος τῶν θεῶν δημιουργημάτων, πὸν ἀτενίζομε ἐδῶ κάτω, δὲν εἶναι παρὰ σκόνη. Τὸ εἶναι μου στενάζει ἀπὸ ἀγωνία, ὅταν σκέπτομαι τοὺς γιγάντιους καρπούς, πὸν παράγουν οἱ σπόροι μου σπέρνομε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς μας, δίχως νὰ ὑπομιαζώμαστε τὰ τέρατα πὸν θὰ βγοῦν ἀπ' αὐτοὺς μιὰ μέρα»⁽²⁾.

Ἄλλὰ σ' αὐτὸ τὸ φρικτὸ στεναγμὸ ἀπαντᾷ μιὰ ἄλλη ἐκμυστήρευσι: «Ἐπάρχουν πράγματα ἀκατανόητα και θαυμαστά. Ἄλλα τὰ δάκρυα πὸν γεμίζουν τὴ γεμάτη εὐγνωμοσύνη και φῶς ψυχὴ μου, μ' ἐμποδίζουν νὰ τὰ ἐξηγήσω... Τὸ στόμα μου εἶναι ἄφωνο. Καμμιά ἀνθρώπινη σκέψη δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ συλλάβῃ οὔτε κἂν τὸ ἓνα ἐκατοστὸ τῆς ἀπεραντῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπο... Αὐτὸ εἶναι τὸ πᾶν...».

Αὐτὸ εἶναι τὸ πᾶν, πραγματικὰ γιὰ τὸν Γκόγκολ μέσα σ' αὐτὴ τὴ διπλὴ ἐμπειρία τῆς ἁμαρτίας και τῆς Χάριτος, τοῦ Τρόμου τοῦ πλάσματος μπροστὰ στὸν Ἅγιο Θεὸ και τῆς γεμάτης ἐμπιστοσύνης ἐγκαταλείψεως του στὴν εὐσπλαγχνὴ Ἀγάπη του. Ἡ πνευματικὴ ὁδὸς τοῦ ποιητοῦ ἦταν αὐτὴ πὸν μὲ μιὰ διανγῆ γνώσι τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, μ' ἓνα ἀμείλικτο βλέμμα στὸν ἑαυτὸ μας και στοὺς ἄλλους, ὀδηγεῖ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀπελπισία, στὴ χαρὰ τῆς Καινούργιας Ζωῆς. «Ἐφθασα στοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ ὁδὸ μᾶλλον παρὰ ἀπ' τὴν καθολικὴ»⁽³⁾, γρά-

φει στὸν Σερόρεφ. «Χάρι στὴν ἀνάλυσι τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς συνάντησα τὸ Χριστό».

Θάταν πὸν σωστὸ νὰ πῆ—και αὐτὴ χωρὶς ἀμφιβολία εἶναι ἡ ἔννοια αὐτῆς τῆς βεβαιώσεως—πὸς τὸ ταμπεραμέντο τοῦ Γκόγκολ, ἡ μορφὴ τοῦ πνεύματός του, πὸν στρέφεται πρὸ πάντων στὴν ἐνδοσκοπήσι και στὸν ἠθικὸ στοχασμὸ, ἡ ζωντανὴ εὐαισθησία κι' αὐτὸ τὸ στῦλ τῆς ὀρθοκεντικῆς του ἐμπειρίας, τὸν κάνουν ἓνα εἶδος ὀρθοδόξου ἐκπροσώπου τῆς μεγάλης αὐγουστινιανῆς γραμμῆς τῆς χριστιανικῆς πνευματικότητος, πὸν συχνὰ θεωρεῖται ὡς ἀποκλειστικὰ δυτικὴ. Τὸ συσπασμένο ἀπ' ἀγωνία πρόσωπό του, πὸν ὑστερα πλημμυρίζει δάκρυα, τὰ δάκρυα τῆς μετανόιας, τῆς ἐγκαταλείψεως και τῆς τρυφερότητος, μοιάζει νὰ ὑπενθυμίσει τὸν Λούθηρο ἀλλὰ προπάντων τὸν Πασκάλ και τὸν Κίρκεγκαρτ. Ὡστόσο, ἡ πνευματικὴ του ζωὴ τράφηκε μὲ τὴ διδασκαλία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας και ἐκεῖ, μέσα στοῦ ἄδυτο τῆς Ἐκκλησίας ἀποκαλύφθηκε στὰ ἐσωτερικά του μάτια τὸ Φῶς τῆς Ἀναστάσεως, τὸ εἰρηρικὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ, πὸν γαλήνεψε τὴν ἀνήσυχη καρδιά του. «Ἡ καρδιά μου, τὸ πνεῦμα μου, ἡ διάνοιά μου ζοῦν ἀπ' αὐτὴν», γράφει ὁ Γκόγκολ μιῶντας γιὰ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Χάρις σ' αὐτὲς τὶς ἐκκλησιαστικὲς ρίζες ἀποφεύγει τὸν πειρασμὸ τοῦ ἀτομισμού και τῆς συναισθηματικότητος. Τρεφόμενος ἀπ' τὶς πηγὲς τῆς μυστηριακῆς ζωῆς και ἰδιαίτερα ἀπ' τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἀπλώνει τὸ βλέμμα του και ἀγκαλιάζει ὄλο τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Μέσα σ' Αὐτὸ βλέπει κάθε πρόσωπο νὰ μετέχη μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στοῦ βασιλείου ἱεράτευμα τοῦ Χριστοῦ και νὰ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του ὑπεύθυνο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Σῦμπαντος.

Ἐκεῖ, σ' αὐτὴ τὴν ἔντονη συναίσθησι τῆς χριστιανικῆς του εὐθύνης βρίσκεται συγχρόνως ὁ γολγοθᾶς και ἡ ἀθάνατη δόξα τοῦ ποιητοῦ. Προικισμένος μὲ τὴ μεγαλοφυΐα νὰ μεταφράζῃ στὴ γλῶσσα τῆς τέχνης τὸ τρομερὸ δράμα τῆς ἀνθρώπινης ποταπότητος, τῆς παράλογης ἀσημαντότητος και τοῦ κενοῦ τῆς ὑπάρξεως, ὅταν

(2) Διαθήκη. Ἄπαντα τοῦ Γκόγκολ (ρωσιστί) Τ. Χ. σελ. 15.

(3) Ἐπογραμμισμένο ἀπὸ τὸν Γκόγκολ.

ἀπουσίαζή ὁ Θεός, ὁ Γκόγκολ ἀπ' τὴν προσωπικὴ του πείρα ὠδηγήθηκε νὰ καταλάβῃ, ὅτι γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὴν καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἀρκεῖ νὰ τοὺς περιγράψῃ τὰ πνευματικὰ τους σκοτάδια. Πρέπει ἀκόμα νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ διακρίνουν κάποιαν ἔστω ἀκτῖνα τῆς αὐγῆς τῆς Χάριτος γιὰ νὰ νοιώσουν τὸ βάθος τῆς ἀθλιότητός τους καὶ ν' ἀνοίξουν τὶς καρδιές τους στὸ Θεῖο Φῶς. Ἀπὸ κείνη τὴν ὥρα ὁ ποιητὴς δὲν θὰ παύσῃ μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις νὰ ἀγωνίζεται γιὰ νὰ δώσῃ λογοτεχνικὴ ἔκφρασι σ' ἓνα ὄραμα πού, ὡστόσο, τὸ ξέρεῖ πὼς δὲν ἐκφράζεται μὲ λόγια. Μάχη δραματικὴ, ὅπου ἀφιερώνει, ἂν ὄχι τὴν τέχνη του, τοῦλάχιστο τὴ φυσικὴ φόρμα τοῦ ταλέντου του, θυσιάζοντας στὴ χριστιανικὴ του κλῆσι τὶς αἰσθητικὲς μορφές, πού ἔχουν γίνεῖ πιά ἀνεπαρκεῖς γιὰ μιὰ καινούργια ἔμπνευσι, πού τὴν ἀντιλαμβάνεται σὰ μιὰν ἀληθινὴ καὶ χαρισματικὴ μετουσίωσι τοῦ πνεύματός του.

Ξέρομε πὼς ὁ Γκόγκολ δὲν εἶχε παρὰ μιὰν ἀπλὴ πρόγευσι αὐτῆς τῆς νέας ποιητικῆς ἀναγεννήσεως. «Ὁ ὕμνος στὴν Οὐράνια Ὁρασιότητα», πού λαχτάρησε νὰ ψάλλῃ⁽⁴⁾, κρίνοντας γιὰ πολὺν καιρὸ τὸν ἑαυτὸ του ἀνάξιον γι' αὐτὸ, ἔμεινε ἀτελειώτος. Ἄλλ' ἀκόμα καὶ μέσα στὴν ἀτέλειά τους αὐτὰ τὰ ἀποσπάσματα ἀποτελοῦν μιὰ μαρτυρία τοῦ ἑσχίσματος πού ζῆ ὁ χριστιανὸς σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, μεταξύ τῶν δύο πόλων, τῆς Ἀμαρτίας καὶ τῆς Χάριτος, τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Μοιάζουν σὰ νὰ παροτρύνουν τὸν ἀναγνώστη νὰ περᾶσῃ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ποιητοῦ, ἀπ' τὸν προσωρινὸ καὶ πάντα ἀτελῆ κόσμον τῶν συμβόλων τοῦ πολιτισμοῦ στὴν πραγματικότητα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τέτοιο εἶναι ἴσως τὸ τελευταῖον νόημα τοῦ μηνύματος, πού ὁ Γκόγκολ πίστεψε τὸν ἑαυτὸ του ὑποχρεωμένο νὰ μεταδώσῃ, καὶ στὸ ὁποῖο πρὸς ἀπελπισίαν του, οἱ σύγχρονοὶ του δὲν ἀποκρίθηκαν παρὰ μὲ χειρο-

κροτήματα ἀπευθυνόμενα στὸν ἄνθρωπον τῶν γραμμάτων, μὲ σαρκασμοὺς καὶ μὲ ὑποψίες ἀπέναντι στὸ χριστιανὸ ἢ—αὐτὸ πού τοῦ φαινόταν χειρότερον—μὲ τὴ σιωπὴ τῆς ἀδιαφορίας. «Ἄν μιὰ ψυχὴ, μιὰ μόνη ψυχὴ εἶχε μιλήσει!... Ὡ! ἂν μιὰ ψυχὴ εἶχε μπορέσει νὰ μιλήσῃ καὶ νὰ τὴν ἀκούσουν ὅλοι! Ἄλλὰ ὄχι! Φαίνεται πὼς ὅλα εἶναι νεκρὰ καὶ πὼς στ' ἀλήθεια νεκρὲς ψυχὲς κατοικοῦν τὴ Ρωσία»⁽⁵⁾.

Ἄπ' τὴ σκιὰ ὅπου μοσφαίνεται ἡ γήϊνη μορφή τοῦ ποιητοῦ αὐτῆ ἢ φωνῆ ἔξακολουθεῖ νὰ μᾶς φθάνῃ ἀπευθυνόμενῃ καὶ σὲ μᾶς μ' ἐπιμονή. Ἴσως μᾶς εἶναι πιὸ εὐκόλον νὰ συλλάβωμε τὸ νόημα τῆς κλήσεώς του τώρα, πού οἱ μάταιες συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὸν ποιητὴ σταμάτησαν καὶ νὰ δώσωμε ἐπιτέλους στὴν κλῆσι αὐτῆ τὴ ζωντανὴ ἀπάντησι πού, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ἐδῶ κάτω, μάταια ἠλιπίζε ὁ Γκόγκολ.

IV

Ἄδικα θὰ γύρευε κανεὶς μέσα στὸ ἔργο τοῦ Γκόγκολ τὴ συστηματικὴ ἔκθεσι μιᾶς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας ἢ ἠθικῆς. Ὁ ἴδιος ἀνεγνώρισε τὴν ἀνικανότητά του γιὰ τὴν θεωρητικὴ σκέψι: «Ἡ ἀποστολή μου δὲν εἶναι νὰ κάνω τὸν ἱεροκήρυκα» γράφει στὸν Γιουκόβσκυ στὰ 1847. «Τὸ ἔργο μου εἶναι νὰ ἐκφράζωμαι μὲ εἰκόνες τῆς ζωῆς⁽⁶⁾ καὶ ὄχι νὰ γράφω διατριβές. Ὅφείλω νὰ ζωγραφίσω τὴ ζωὴ καὶ ὄχι νὰ κάνω συλλογισμοὺς πάνω σ' αὐτὴν»⁽⁷⁾.

Ἡ ζωὴ, γιὰ τὴν ὁποία πρόκειται, αὐτὴ ἡ ζωὴ πού ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται πὼς πρέπει νὰ ζωγραφίσῃ, προφανῶς δὲν εἶναι ὁ ἐμπειρικὸς κόσμος στὴν ἐπιφανειακὴ πραγματικότητα. Εἶναι ἡ ὑπαρξι «στὸ βάθος τῆς»⁽⁸⁾ τὸ δρᾶμα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς

(5) Ν. Γκόγκολ. Ἄπαντα Τ. Χ., σελ. 118-119.

(6) Ὑπογραμμισμένο μέσα στὸ κείμενον.

(7) Γράμματα γιὰ τὴν Τέχνη, τὴ Φιλοσοφία καὶ τὴ Θρησκεία. Μετάφρ. Μ. Σεμενῶφ, σελ. 201.

(8) Αὐτόθι: «Χωρὶς αὐτὴ τὴ μεγάλῃ παρέκκλισι θὰ μπορούσα νὰ ἐξελιχθῶ σὲ καλλιτέχνη ἄξιον τοῦ ὀνόματός του; Θὰ ἦμουν ἱκανὸς νὰ ζωγραφίσω τὴ ζωὴ στὸ βάθος τῆς, ἔτσι πού νὰ γίνῃ διδασκαλία;»

(4) «Προσεύχου γιὰ μένα, προσεύχου νὰ ἐργασθῶ ἀληθινὰ μὲ ὅλη τὴν εὐσυνειδησία μου καὶ νὰ γίνω ἄξιος μιὰ μέρα νὰ ψάλλω τὸν Ὑμνον στὸ Θεῖον Κάλλος» (Γράμμα στὸν Γιουκόβσκυ στίς 2 Φεβρουαρίου 1852).

τῆς βυθισμένης σ' ἓνα ὑπνο θανάτου ποὺ ἔχει, ὡστόσο κληθῆ για ἓνα φοβερὸ και ταυτόχρονα σωτήριο ξύπνημα⁽⁹⁾. «Ποτὲ δὲν ἐπιθύμησα νὰ γίνω ἢ ἡγῶ ὄλων τῶν πραγμάτων, νὰ καθρεφτίσω τὴν πραγματικότητα ὅπως μᾶς περιβάλλει... Ἡ ποιησι εἶναι ἢ ἀλήθεια τῆς ψυχῆς...»⁽¹⁰⁾.

Ἄλλὰ ὁ Γκόγκολ παραδέχεται πὼς αὐτὴ ἢ ἀλήθεια τῆς ψυχῆς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ προῖόν τῆς «ἀνθρώπινης» τέχνης και τῆς «ἀνθρώπινης» θελήσεως. Δὲν τίθεται ζήτημα γι' αὐτὸν νὰ θεοποιήσῃ τὴν τέχνη ἢ τὸν καλλιτέχνη, ἀλλὰ νὰ δεχθῆ αὐτὸς ὁ ἴδιος μιὰ θεία ἔμπνευσι, ποὺ θᾶναι ἢ μόνη ἰκανὴ νὰ γονιμοποιήσῃ τὴ μεγαλοφυΐα και νὰ τὴν εἰσαγάγῃ στὴν ὑψίστη ἀλήθεια τῆς ζωῆς. Ἀναζητῶντας σὰν καλλιτέχνης αὐτὴ τὴν ὑπέροχη Ἀλήθεια ὁ ποιητῆς συνάντησε τὸν Χριστὸ και ἀνεγνώρισε σ' Αὐτὸν τὸν μοναδικὸ Διδάσκαλο, τὸν μόνον ἰκανὸ νὰ λύσῃ τοὺς δεσμοὺς τοῦ φοβεροῦ και ὑψίστου μυστηρίου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄν ἐξετάσῃ κανεὶς τὸ ἔργο τοῦ Γκόγκολ στὸ σύνολό του, ἀπ' τὰ πρῶτα οὐκρανικὰ διηγήματα ὡς τοὺς «Στοχασμοὺς πάνω στὴ Θεία Λειτουργία» βλέπει νὰ θίγονται ἐκεῖ μέσα, ὅπως πολὺ σωστὰ τὸ δείχνει ὁ Μπουχάρεβ, ὅλα τὰ μεγάλα θέματα τῆς βιβλικῆς και χριστιανικῆς ἀποκαλύψεως ξαναζωντανεμένα σὲ μιὰ ἐσωτερικὴ και προσοδικὴ πείρα (ἂν και ἄνισα σαφῆ) και μεταγραφωμένα σὲ εἰκόνες μὲ μιὰν ἔντονη ποιητικὴ δύναμη.

Μιὰ ἀνταύγεια τῆς νιότης και τοῦ καλλοῦ τῆς Δημιουργίας μοιάζει ἔτσι νὰ ρίχνῃ μιὰ πνευματικὴ ἀκτίνα στὴ σχεδὸν εἰδωλολατρικὴ δροσιὰ τῶν οὐκρανικῶν διηγημάτων. Ὅσοτερα, ὅσο ὠρίμαζε τὸ ταλέντο τοῦ ποιητῆ, ἢ σκιὰ τῆς Ἀμαρτίας και τοῦ Θανάτου φαινόταν ν' ἀπλώνεται στὴν ποιητικὴ του δημιουργία, αὐτὸ τὸ γε-

λοῖο και τρομερὸ βασίλειο τῶν «νεκρῶν ψυχῶν» τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ δημιουργός. Αὐτὸ τὸ ἐφιαλτικὸ ὄραμα, ὅπου ἀντικειμενοποιοῦνται τὰ τέρατα ποὺ βασανίζουν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του, δὲν ἔχει μολαταῦτα σχέσι μὲ τὴν καθαρὴ ψυχολογικὴ ἀνάλυσι. Σ' αὐτὸ ἐκφράζεται μιὰ γνῶσι πνευματικῆς χαρισματικῆς τάξεως. Ἡ γνῶσι αὐτοῦ ποὺ ὁ Πασκάλ ὀνομάζει «ἀθλιότητα τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς τὸν Θεὸ» και ὁ ἴδιος ὁ Γκόγκολ «σκοτάδια»... «ἢ ἀπουσία τοῦ φωτὸς ποὺ προκαλεῖ φόβο»⁽¹¹⁾.

Φθάνομε ἐδῶ στὸ πρόβλημα τῆς ἁμαρτίας, ποὺ βασάνισε τὸν Γκόγκολ σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του. Ἡ ἁμαρτία, δηλαδὴ τὸ κακὸ στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, εἶναι γι' αὐτὸν μιὰ πραγματικότητα οὐσιαστικὰ ἀρνητικὴ, ἐνῶ συγχρόνως—και ἐδῶ εἶναι τὸ μυστηριῶδες τῆς τρομερῆς πραγματικῆς: Εἶναι ἀπουσία τοῦ Θεοῦ, ματαιότης και κενὸ τῆς ψυχῆς, ἀτροφία τῶν ἰκανοτήτων τῆς και τελικὰ θάνατος. «Φρικτὴ οὐκίχλη τῆς ζωῆς, ποὺ περνᾶ, και ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα βαθὺ μυστήριον... Ὁ σκοτεινὸς και βουδὸς θάνατος ἀντικαθιστᾶ τὸ κενὸ και τὴν ἀνίσχυρη ματαιότητα τῆς ζωῆς»⁽¹²⁾.

Ἐπάρχει λοιπὸν ἓνα μυστήριον τῆς ἁμαρτίας, μυστήριον τῆς ἀνομίας, ποὺ δὲν φωτίζεται παρὰ στὸ Φῶς τῆς Χάριτος. Μὴ γεννῶντας παρὰ μόνον ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει νόημα, τὰ σκοτάδια και τὸ θάνατο, ἢ ἁμαρτία θᾶπρεπε νὰ παγῶνῃ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τρόμο. «Κανεῖς», γράφει ὁ Γκόγκολ, «δὲν παραδέχεται τὸν θάνατο... Ἐκπλήσσει ἀκόμα και τὸν κόσμον, ποὺ τίποτε ἄλλο δὲν τὸν συγκινεῖ...». Ἄπὸ ποῦ ἔρχεται, λοιπὸν, ἢ ἔλξι τῆς ἁμαρτίας και ἢ δύναμι τῆς πάνω στὶς ψυχές; Φαίνεται πὼς, γιὰ τὸν Γκόγκολ, εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς τραγικῆς ἐξαπατήσεως, τῆς ὁποίας δημι-

(9) Αὐτόθι, σελ. 169: «Τὸ ὄραμα τῆς ψυχῆς μας μπορεῖ νὰ γίνῃ τὸ ἐκλεκτὸ ὄντο ἐνὸς μυθιστορήματος, ποὺ θὰ εἶχε γιὰ θέμα του τὸ ξύπνημα, τὴν ἀπελευθέρωσι ἀπὸ μιὰ θανάσιμη νάρκη, ποὺ ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον, νὰ βλέπῃ μὲ τρόμο τὴ ζωὴ του νὰ σκορπίζεται μ' ἓνα ζωῶδη τρόπο...».

(10) Αὐτόθι, σελ. 171-172.

(11) «Σ' αὐτὸν τὸ δρόμο (στὴν παρατήρησι τοῦ ἐσώτερου βίου τοῦ ἀνθρώπου) πλησιάζομε χωρὶς νὰ τὸ θέλωμε Αὐτὸν, ποὺ μόνος δείχνει μιὰ πλήρη γνῶσι τῆς ψυχῆς μας...». Αὐτόθι, σελ. 199.

(12) Νεκρὸς Ψυχῆς. Μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Ν. Παλλάτσοφ. Σημειώσεις τοῦ συγγραφέως ἀναφερόμενες στὸ Α' Μέρος, σελ. 210. (Ἐκδοσι La Boétie, Bruxelles).

ουργὸς εἶναι τὸ Πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως καὶ τοῦ ψεύδους, ἡ προσωποποίησης τοῦ μὴ ὄντος. Ἐγκαθιστάμενο σὺν παράσιτο μέσα στὴ δημιουργία γεννᾷ τέρατα «ποταπὰ πάθη» καὶ παράλογους ἐφιάλτες, πού ὅμως «προχωροῦν» θριαμβεύοντας χάρις στὶς εὐγενεῖς καὶ γραφικὲς μάσκες, μὲ τίς ὁποῖες στολιζόνται»⁽¹³⁾. «Larvatus prodeo» (Προχωρῶ χάρις στὴ μάσκα μου) τέτοιο θὰ μπορούσε νὰ εἶναι γιὰ τὸν Γκόγκολ τὸ ἔμβλημα τοῦ Σατανᾶ. Ἡ Ἄμαρτία εἶναι στὴ ρίζα τῆς μᾶλλον πνεῦμα ὑπερφάνειας καὶ ψεύδους παρὰ σαρκικῆ ἐπιθυμία· καὶ τὸ πρῶτο ἀποτελεσμα τῆς Χάριτος εἶναι μιὰ ἐπιστροφή, διὰ μέσου τῆς ἀπαραίτητης καὶ σωτήριας⁽¹⁴⁾ ταπεινώσεως, στὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Ἀφαιρῶντας τὴ μάσκα τοῦ Σατανᾶ ὁ ἄνθρωπος τὸν βλέπει στὴν τερατώδη του χυδαιότητα καὶ στὴν ἀπάνθρωπὴ ἀσκήμια του καὶ τότε μπορεῖ νὰ τὸν ὀνομάσῃ μὲ τὸ ὄνομά του καὶ νὰ κοροϊδέψῃ τὸν διάβολο «μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ»⁽¹⁵⁾.

Ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ Γκόγκολ εἶναι πραγματικὰ ξένη πρὸς κάθε κλεισιμὸ. Ἡ μάχη ἐναντίον τοῦ κακοῦ μέσα του καὶ γύρω του εἶναι, στὰ μάτια του, τὸ οὐσιῶδες ἔργο τοῦ ποιητῆ ὅπως καὶ κάθε ἀνθρώπου.

Ὁραιοπαθὴς ρομαντικός, πίστεψε στὴν ἀρχὴ πὼς τὸ πῶ ἀποτελεσματικὸ ὄπλο σὲ αὐτὴν τὴν τιτανικὴ μάχη ἦταν ἡ τέχνη καὶ, ὅσον ἀφοροῦσε τὸν ἴδιο, ἡ σατυρικὴ μεγαλοφυΐα, μὲ τὴν ὁποία ἤξερε πὼς ἦταν προικισμένος. Ἀργότερα, ἀκόμα καὶ τότε πού θ' ἀναζητᾷ μιὰ καινούργια καλλιτεχνικὴ ἔκφρασι τοῦ ἑσωτερικοῦ του ὁράματος, θὰ συνεχίσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ, πὼς ὑπάρχει ἓνα γέλιο ἅγιο, ἓνα γέλιο ἑξαγνιστικὸ, χάρισμα ἱκανὸ νὰ καθαρῶσιν τίς ψυχὰς καὶ νὰ δώσῃ τὰ δαιμόνια. Ὑπάρχει στὸ σύγγραφέα τῶν Νεκρῶν Ψυχῶν, ὅπως τὸ εἶπαμε καὶ πῶ πάνω, κάτι ἀπὸ τὸ ἡρωϊκὸ χιου-

μορ μερικῶν Πατέρων τῆς Ἐρήμου, πού ἔβριζαν καὶ κοροῖδευαν τὸν Σατανᾶ ἐν τῷ παντοδυνάμῳ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὅσο ὄμως προώδευε «ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Χριστοῦ»⁽¹⁶⁾, δηλαδὴ ἀνεκάλυπτε συγχρόνως καὶ τὴ σκοτεινὴ ἄβυσσο στὴν ἴδια του τὴν ψυχὴ καὶ τὸ μέγεθος τῆς Θείας Ἀγάπης, τόσο περισσότερο ὁ Γκόγκολ λογάριάζε καὶ τοὺς πνευματικὸς κινδύνους τοῦ γέλιου καὶ τῆς εἰρωνείας καθὼς καὶ τὰ ὄρια τῆς δυνάμεώς του.

Δὲν ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος νὰ ἐκφυλισθοῦν σὲ γεμάτη μίσος, κακία, σὲ στείρα ὀργὴ κατὰ τοῦ πλησίον; Δὲν εἶναι ἀνίκανα νὰ προωθήσουν αὐτὴ τὴ γνήσια «συμφιλίωσι μὲ τὴ ζωὴ», πού τοῦ φαίνεται πὼς εἶναι σκοπὸς τῆς ἀληθινῆς Τέχνης;

Χωρὶς ἀμφιβολία, ὁ ἄξιος τοῦ ὀνοματός του καλλιτέχνης ὀφείλει ν' ἀπαρνηθῇ τὸν ὑποκριτικὸ καὶ ψεύτικο ἰδεαλισμὸ μᾶς τέχνης, πού, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι θὰ ἐξάρῃ τὴν εὐγένεια τοῦ ἀνθρώπου, τὸν λιχνίζει μὲ ψευδαισθήσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ του⁽¹⁷⁾. Ὁ Γκόγκολ ὑποστηρίζει πὼς θὰ ἦταν καλὸ νὰ ἐμφανισθῇ ἓνα «βιβλίον ὑπεροπτικὸ καὶ προκλητικὸ πού ν' ἀναγκάζῃ ὅλους ν' ἀποτινάξουν τὴ νάρκη τους» ἀποκαλύπτοντας «σὲ μιὰ κοινωνία, σὲ μιὰ γενεὰ δολόκληρη τὸ βάθος τῆς σύγχρονης ποταπότη-
τας»⁽¹⁸⁾.

Ἀλλά, διερωτᾶται, εἶναι χρήσιμο νὰ παρουσιάζῃ κανεὶς τὴ ντροπὴ καὶ τὸ κακὸ καὶ νὰ «ἐκθέτῃ τὴν ἀνθρώπινη ἀναξιοτήτα» ἐὰν δὲν ἔχη ἀπαντήσει πρῶτα στὸ ἐρώτημα πού καθέννας θέτει στὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ του: «Εἰς τί ἔγκειται ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου;»⁽¹⁹⁾. Τὸ ζήτημα εἶναι γιὰ τὸν ποιητὴ, νὰ περάσῃ, ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴ καὶ καταστρεπτικὴ τέχνη τοῦ γέλιου, τὴν ἴσως

(16) «Καὶ ἂν ἡ σοφία μῆ μέσα στὸ σπῆτι ἀρχίζει μιὰ οὐράνια ζωὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο». (Ἄπαντα Γ. Χ., σελ. 84).

(17) «Δὲ θὰ ὑποχρεώσῃ ποτὲ ἓναν Ρῶσο νὰ μιλήσῃ πρὶν νὰ ὀργισθῇ! Δὲν θὰ πάψῃ νὰ εἶναι ἑαλωμένος στὸ ἓνα του πλευρὸ ἀπαιτῶντας ἀπ' τὸν συγγραφέα νὰ τὸν ναυορίσῃ μὲ κάτι, πού θὰ τὸν συμφιλιώσῃ μὲ τὴ ζωὴ (ὅπως λέμε στὸν τόπο μας). Βλακεία!» (Γράμματα γιὰ τὴν Τέχνη..., σελ. 93).

(18) Ἀυτόθι, σελ. 177, σελ. 193.

(19) Ἀυτόθι, σελ. 202.

(13) Ἄπαντα Γ. Χ., σελ. 134.

(14) «Ἔ! Πόσο εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς χα-
στονίσουν δημοσίᾳ, μπροστὰ σ' ὄλο τὸν κό-
σμο» (Γράμματα γιὰ τὴν τέχνη..., σελ. 119).

(15) Ἀυτόθι, σελ. 198: «Πόσο εὐχομαι ἀπὸ
καιροὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ ἔργο μου στὸν ἄνθρωπο
νὰ κοροϊδέψῃ τὸν διάβολο μὲ ὅλη τὴν ψυ-
χὴ».

ἀναγκαία σὸν ἓνα σταθμὸ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, στὴν γνήσια θετικὴ τέχνη, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε σύγχυσι καὶ ἀνισορροπία, οὔτε παραίτησι καὶ ψέμα, ἀλλὰ στ' ἀλήθεια «πραγματοποιήσει τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς τάξεως μέσα στὴν ψυχὴ»⁽²⁰⁾.

Ἐπὶ μετρη φιλοδοξία, θὰ ποῦν μερικοί. Ἔστω κι' ἂν ἦταν ὁ πιὸ μεγαλοφυῆς καλλιτέχνης δὲν βάζει γιὰ σκοπὸ τῆς τέχνης του νὰ πραγματοποιήσῃ μὲ τίς δικές του δυνάμεις κάτι ποὺ εἶναι πάνω ἀπ' τίς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου; Αὐτὴ τὴν παρατήρησι δὲν τὴν ἀγνόησε ὁ Γκόγκολ καὶ ἀπάντησε σ' αὐτὴν ἐκ τῶν προτέρων ὑποστηρίζοντας, πὼς τὸ χαμόγελο μιᾶς τέχνης καθὼς καὶ κάθε γνήσιου ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ ἀναβλύζει ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου σπάξει ὁ κύκλος τῆς ἀνθρώπινης ἀπομονώσεως, τοῦ διπλωμένου στὸν ἑαυτὸ του, στὸν ἐγωισμό του καὶ στὴν ὑπερηφάνεια του ἐγώ: «μέσα στὴν Ἐκκλησία, πραγματικότητα γῆνιη μαζὺ καὶ οὐράνια, Κοινωνία τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ τοὺς εἰσάγει μέσα στοῦ Μυστήριου τῆς Ἀγάπης Του. Γιατί, ἂς μὴν ἀμφιβάλωμε, γιὰ τὸν Γκόγκολ, ἐπιμελῆ ἀναγνώστη τῆς Φιλοκαλίας, ἡ τέχνη τοῦ Ἀληθινοῦ Κάλλους, τῆς οὐσίας ἢ μᾶλλον τῆς ὑπερουσίας, ἔχει τὴν πηγὴ τῆς καὶ τὸ τέλος τῆς μέσα στὴν ἀγιότητα, τὴν ἔνωσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, μὲ τὴ Δωρεὰ τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ἀλλὰ ἡ πρωτοτυπία καὶ οἱ νεωτερισμοὶ τῆς ἀπόψεώς του βρῖσκονται στὴν διαίτησι πὼς ἡ κλῆσι τῆς ἀγιότητος, ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς κάθε χριστιανὸ καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ πρὸς κάθε ἀνθρώπο, ἀπευθύνεται ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν ποιητὴ, τὸν καλλιτέχνη, καὶ γενικώτερα πρὸς κάθε ἐργάτη τοῦ «αἰῶνος τούτου», σὰν τέρτιοι οἱ οὐοὺς καὶ πὼς εἶναι ἰκανὴ νὰ μεταμορφώσῃ ριζικὰ τίς ἀξίες καὶ τὸ νόημα κάθε ἐγκόσμιου ἔργου.

Ἔτσι ὁ Γκόγκολ, πιστὸς στὴν καλλιτεχνικὴ του ἀποστολή, ὠδηγήθηκε νὰ ἀντιτάξῃ τὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἔστιά, ἀπέναντι στὰ φανταστικὰ καὶ ἀδύναμα «φῶτα» μιᾶς ἄθεις Τέχνης καὶ, γενικώτερα, ἐνὸς ἀ-

θεοῦ πολιτισμοῦ καὶ οὐμανισμοῦ. Φῶς γνήσιο ποὺ δὲν φωτίζει καὶ δὲ μορφώνει τὸν ἀνθρώπο, τρόπον τινὰ «ἔξωθεν» μόνο, ἀλλὰ ποὺ τὸν φωτίζει καὶ τὸν ἀναπλάσσει στὰ πιὸ ἐσώτερα βᾶθη του. «Προφέρουμε τώρα συχνὰ τὴ λέξι «Πραβεστιένιγε»⁽²¹⁾, χωρὶς νὰ νιώθωμε καλὰ τὸ νόημά της. Καὶ δὲν διερωτώμεθα ἀπὸ ποῦ παράγεται αὐτὴ ἡ λέξι οὔτε τί σημαίνει... «Πραβοιτίτ» δὲν σημαίνει μόνον μορφῶνω, διδάσκω, σχηματίζω, ἢ φωτίζω, ἀλλὰ διαπερνῶ μὲ φῶς ὁλόκληρη τὴν ὑπαρξί τοῦ ἀνθρώπου, ὅλες του τίς ἰκανότητες καὶ ὅχι μόνο τὴ διανοία του, κατὰ κάποιο τρόπο, σὰν με ἔξαγνιστικὴ φωτιά. Αὐτὸς ὁ ὅρος ἀνήκει στὴν Ἐκκλησία μας, ποὺ τὸν χρησιμοποιεῖ ἐδῶ καὶ χίλια χρόνια, παρ' ὅλη τὴ νύχτα, τὰ σκοτάδια ποὺ τὴν τριγυρίζουν καὶ ξέρει γιὰτί τὴν λέει.

Δὲν γίνεται κάτι μάταιο ὅταν ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς λειτουργίας, σηκώνοντας μὲ τὸ ἓνα χέρι τὸ τρίκηρο, ποὺ συμβολίζει τὴν τριαδικὴ ὑπόστασι τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸ δίκηρο, ποὺ συμβολίζει τὴν καθόδὸ του ἐπὶ τῆς γῆς μὲ διπλὴ φύσι, θεία καὶ ἀνθρώπινη, λέγει πρὸς τοὺς πιστοὺς αὐτὰ τὰ λόγια: «Φῶς Χριστοῦ, φαίνει πᾶσιν». Καὶ σὲ μιὰ ἄλλη στιγμή τῆς ἀκολουθίας ψάλλεται μὲ φωνῆς ποὺ μοιάζουν νὰ καταβαίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανό: τὸ Φῶς τὸ Ἀληθινόν...⁽²²⁾.

Δὲ θὰ ἐπανέλθωμε πιά ἐδῶ στὸ θέμα τῆς ἀποτυχίας τοῦ Γκόγκολ πάνω στὴν προσπάθειά του γιὰ μιὰ ὁλοκληρωτικὴ χριστιανικὴ τέχνη: ἀποτυχία, δίχως ἀμφιβολία ἀναπόφευκτη ἀλλὰ λιγότερο πλήρη ἀπ' ὅ,τι ἰσχυρίσθηκαν μερικοί. Ἄν δὲν ἔχη πετύχει ἀπὸ αὐστηρὰ καλλιτεχνικὴ ἄποψι νὰ δημιουργήσῃ θετικούς ἀνθρώπινους τύπους, ποὺ μὲ τὴν παρουσία τους νὰ φανερώσουν τὴ δύναμι τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος εἶχε γνωρίσει βαθειά, ὡστόσο ἔδειξε μὲ τὸ ἔργο του ἀρετὰ «τὴν ὁδὸ ποὺ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς

(21) Αὐτὸς ὁ ὅρος στὰ ρωσικὰ σημαίνει συχνόχρονως: φωτισμός, ἐκπαίδευσι, πολιτισμός.

(22) Ἐπαντα Χ., σελ. 116.

(20) Αὐτόθι, σελ. 203.

αὐτὸ τὸ ὕψος καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν ὡμορφιά»⁽²³⁾.

Ἐχοντας βρῆ μέσα στὴν Ἐκκλησία τὸν θησαυρὸ «τῆς οὐράνιας Βασιλείας», τὸν «πολύτιμο μαργαρίτη» ὁ Γκόγκολ κάλεσε πραγματικὰ τοὺς συμπατριῶτες του, πού τοὺς θεωροῦσε πνευματικὰ ἀδελφία, νὰ μοιρασθοῦν μαζί του τὴ χαρὰ τῆς ἀνακαλύψεως του. Τὸ σκάνδαλο τῆς Ὁρθόδοξης Ρωσίας εἶναι γι' αὐτὸν ἡ ἀγνοία τῶν ἀληθειῶν καὶ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία δείχνουν οἱ Χριστιανοί. «Αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία πού σὰν παρθένα ἀγνή ἔμεινε στὴν ἀρχικὴ τῆς ἀγνότητα ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν Ἀποστόλων, αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία πού μὲ τὰ βαθεῖα τῆς δόγματα καὶ μὲ τὴν παραμικρότερη ἀκόμα λατρευτικὴ τῆς ἐκδήλωσι μοιάζει ν᾿αἶχε κατεβῆ ἀπ' τὸν οὐρανό... ἀγνοεῖται ἀπ' ὅλους. Καὶ δὲν ἔχουμε ἀφήσει ἀκόμα νὰ μπῆ στὴ ζωὴ μας αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία, πού δημιουργήθηκε γιὰ νὰ μᾶς δίνη τὴ Ζωή»⁽²⁴⁾.

«Κατέχομε ἕναν πολύτιμο θησαυρὸ καὶ ὄχι μόνο δὲν βάζομε τὰ δυνατά μας νὰ νιώσωμε τὴν παρουσία του, ἀλλὰ ἀγνοοῦμε ὡς καὶ τὸν τόπο πού ἔχει ἐναποτεθῆ. Ὁ κύριος παρεκλήθη νὰ δείξῃ τὸν μαργαρίτη τοῦ ἀγροῦ του καὶ δὲν ξέρει πού βρισκεται»⁽²⁵⁾..

Τὸ ὄνομα τοῦ Γκόγκολ συχνὰ συνδέεται μὲ τὴν ἰδέα ἐνὸς «ὀρθόδοξου πολιτισμοῦ», ἢ ἀκριβέστερα ἐνὸς ἐκκλησιαστικοῦ πολιτισμοῦ. Πρέπει ὥστόσο νὰ καθορίσωμε τὸ νόημα πού πρέπει νὰ δοθῆ σ' αὐτὴ τὴν ἔκφρασι μέσα στὰ πλαίσια τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέως.

Στὴ Ρωσία τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅπου σλανόφιλοι καὶ δυτικόφιλοι ἐξαντλοῦνται ἀκόμη σὲ ἀκαδημαϊκὲς συζητήσεις, ἐνῶ ἔχει κίβλας ἀρχίσει νὰ ὀρμᾷ πάνω στὴ νεολαία τὸ κύμα μιᾶς ριζικῆς ἀρνήσεως τοῦ Θεοῦ, πού φέρνει μέσα του τὸ σπέρμα τῶν μελλοντικῶν ἐπαναστάσεων, ὁ Γκόγκολ ἐμφανίζεται μὲ τὸν Μπουχάρεβ, σὰν ἕνας ἀπ' τοὺς σπάνιους διαυγεῖς Χριστιανούς διανοητὰς πού ἔχουν δεῖ

τὸν κίνδυνο καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν.

Σὲ μιὰ Χριστιανωσύνῃ ἀπολιθωμένη μέσα σὲ μιὰν ἐπιφανειακὴ κι' ἐπιτόλαια παράδοσι, σὲ σχήματα ἄδεια ἀπὸ κάθε νόημα, σὲ μιὰ κοινωνία φαινομενικὰ ἀκόμα Χριστιανικὴ ἀλλὰ ἐσωτερικὰ διαβρωμένη ἀπὸ τὸν καρκίνο μιᾶς κοσμικοποιημένης σκέψεως, προτείνει γιὰ φάρμακο καὶ γιὰ πνευματικὸ πρόγραμμα τὴν ἐπιστροφή στὶς πηγές, τὴ συνειδητὴ καὶ ζωντανὴ ἀφομοίωσι τῶν θησαυρῶν τῆς ἀγιογραφικῆς, δογματικῆς καὶ πρὸ πάντων λειτουργικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅπως ὁ πατὴρ Θεόδωρος Μπουχάρεβ, πού θὰ δώσῃ στὴν πρόθεσι τοῦ ποιητῆ μιὰ πῶ ἀφηρημένη καὶ πῶ θεολογικὴ διατύπωση, ἔτσι καὶ ὁ Γκόγκολ δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ ὑποβάλλῃ τὴν πίστι στὴν κριτικὴ τῆς λογικῆς ἀλλὰ νὰ διαποτίσῃ ὅλη τὴ συνειδητὴ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ μὲ τὴ ζωντανὴ κατάληψι τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως, πού δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, τῆς ζωῆς ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Γκόγκολ, οἱ Στοχασμοὶ του πάνω στὴ Θ. Λειτουργία εἶναι μιὰ πρόσκλησι ἐπιστροφῆς στὴν Ἐκκλησία, πού ἀπευθύνεται, σ' αὐτοὺς πού μὲ τὸ βάπτισμα ἔχουν γίνῃ ἤδη μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ ὁποιοὶ καλοῦνται νὰ δεχθοῦν μέσα σ' Αὐτὴν, τὴ λάμψι τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι θέμα γνώσεως ἐδῶ, ἀλλὰ μιᾶς γνώσεως πού πρέπει νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ νὰ ἐπιδράσῃ στὴ ζωὴ. Γιατί ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τὸ γράφει ὁ Γκόγκολ, εἶναι «πρὸς ζωὴν» καὶ δὲ μποροῦν νὰ τὴν λάβουν παρὰ μόνο καρδιὲς ταπεινὲς καὶ θελήσεις ὑπάκουες.

Τὸ νὰ ξαναζῆ κάθε τέκνο τῆς Ἐκκλησίας τὸ μυστήριόν της καὶ νὰ τὸ κηρύττῃ μὲ ὅλη του τὴν ἰσχύει εἶναι γιὰ τὸν Γκόγκολ ἡ καλύτερη ἀπολογία τῆς Ὁρθόδοξιας καὶ ὄχι οἱ μάταιες συζητήσεις καὶ οἱ στεῖρες πολεμικὲς «πού δὲν κατορθώνουν, συχνά, νὰ πείσουν κανένα». «Αὐτὲς οἱ ἀπολογητικὲς σελίδες» γράφει σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς πῶ φλογεροὺς ὁπαδοὺς τῆς συντηρητικῆς Ὁρθοδοξίας, τὸν κόμητα Α. Π. Τολστόϊ, «δὲν θὰ μπορέσουν νὰ πείσουν πλήρως τοὺς

(23) Ἁπαντα Χ., σελ. 146.

(24) Αὐτόθι, σελ. 54-55.

(25) Αὐτόθι, σελ. 54.

καθολικούς τῆς Δύσεως. Ἡ Ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας μας φανερόνεται μὲ τὴ ζωὴ μας καὶ ὄχι μὲ τὰ λόγια μας. Ἐμεῖς εἴμαστε ἡ Ἐκκλησία μας καὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ μας ἐξαρτᾶται ἂν θὰ φανῇ ἡ ἀλήθεια τῆς. Λένε πὼς ἡ Ἐκκλησία μας δὲν ἔχει ζωὴ. Εἶναι ψέμα, γιατί ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι ἡ Ζωή. Ἐμεῖς εἴμαστε τὸ πῶμα καὶ ὄχι ἡ Ἐκκλησία μας καὶ ἐμεῖς φταίμε ἂν βλέπουν οἱ ἄλλοι τὴν Ἐκκλησία μας ὡς πῶμα...». «Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὸ νὰ γίνουμε ἐμεῖς τώρα οἱ συνήγοροι τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτὸ θὰ ἦταν καταστροφή. Ἡ μοναδικὴ ἀπολογία πού μᾶς ἐπιτρέπεται εἶναι ἡ ἀπολογία τῆς ζωῆς μας. Μὲ αὐτὴν ὀφείλουμε νὰ ὑπερασπίσουμε τὴν Ἐκκλησία μας πού εἶναι ὀλόκληρη Ζωή. Εἶθε ἡ εὐωδία τῶν ψυχῶν μας νὰ εἶναι ὁ μάρτυρας τῆς ἀλήθειας τῆς»⁽²⁶⁾.

Ἐξαρτᾶται, ἔτσι, ἀπὸ κάθε χριστιανό—καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ εὐθύνη του στὸν κόσμο— νὰ εἶναι ἡ παρουσία του, ἡ ὅλη προσωπικὴ του ὑπαρξὶ τὸ μέσο διὰ τοῦ ὁποίου, τὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ, πού πηγάζει ἀπ' τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐστία, θὰ φωτίσῃ καὶ θὰ διαποτίσῃ ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς ἐπίγειας ζωῆς.

Στὸ πνεῦμα τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς κατακτήσεως πού τοῦ φαίνεται πὼς χαρακτηρίζει τὸν ρωμαϊκὸ καθολικισμό, στίς ἀπὸ μᾶ ἀποπνίξι ἀξιοθαύμαστες καὶ δραματικὲς προσπάθειές του νὰ ἐπιβάλῃ τὸν χριστιανικὸ νόμο σ' ἕνα κόσμο πού παραμένει στὴν οὐσία του ξένος καὶ ἐχθρικός πρὸς τὸν Χριστό, ὁ Γκόγκολ προτιμοῦσε ν' ἀντιτάσῃ τὴν ταπεινότητα καὶ τὴν φαινομενικὴ ἀδυναμία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, πού δὲν θέλει νὰ δράσῃ, πάνω στὸν κόσμο παρὰ μὲ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ Μοναδικοῦ Μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, μέσῳ τῶν ἀγασμένων ψυχῶν⁽²⁷⁾.

Βέβαια, αὐτὸ τὸ σχῆμα μᾶς φαίνεται σήμερα ὡς ὑπερβολικὴ ἀπλοποίηση μᾶς πολὺ πολυπλοκώτερης πραγματικότητος καὶ ἐπομένως, ἀνακριβῆς καὶ ἐπικίνδυνη.

(26) Αὐτόθι, σελ. 54.

(27) Πρὸβλ. «Ρώμη καὶ Μόσχα» Στὰ Γράμματα γιὰ τὴν Τέχνη, τὴ Φιλοσοφία..., σελ. 180 καὶ ἐφεξῆς.

Ὡστόσο, αὐτὸ τὸ σχῆμα περικλείει μᾶ διαισθησι βαθεῖα καί, ὅπως φαίνεται, σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας, σχετικὰ μὲ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέναντι σ' ἕνα κόσμος πού ζῆ μακριὰ ἀπ' τὸ Θεό. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ξένη πρὸς αὐτὸν τὸν κόσμο καὶ ὅμως πρέπει νὰ περάσῃ μέσα ἀπ' αὐτόν, ἀναγγέλλοντάς του τὸ «εὐαγγέλιο» τῆς σωτηρίας.

Πρόδρομος μᾶς λειτουργικῆς ἀναγεννήσεως τότε ἀκόμη ἀγνωστος στὴ Δύση, ὁ Γκόγκολ μέσα σὲ θαυμάσιες σελίδες μίλησε γιὰ τὴν αἰώνια καὶ πάντα νέα ἔλευσι τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν ἁμαρτωλὴ καὶ πάσχουσα ἀνθρωπότητα, μίαν ἔλευσι, πού πραγματοποιεῖ ἢ μᾶλλον τὴν κάνει παρούσα καὶ σύγχρονη πραγματικότητα ἢ λειτουργικὴ πράξι τῆς Ἐκκλησίας.

«Ἡ Θεῖα Λειτουργία εἶναι ἡ αἰώνια ἐπανάληψι τῆς ὑπέρατης πράξεως ἀγάπης πού ἔγινε γιὰ μᾶς» γράφει στὴν εἰσαγωγὴ τῶν Στοχασμῶν του.

Κοινωνία τοῦ χριστιανοῦ στὴν ταπεινὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τὸ λειτουργικὸ μυστήριο εἶναι ἐπίσης φανέρωσι πρὸς τὸν κόσμο αὐτῆς τῆς ἀγάπης, πού μόνη εἶναι ἱκανὴ νὰ διαλύσῃ τὰ σκοτάδια του. «Ἡ ἐνέργεια τῆς Θ. Λειτουργίας εἶναι τεράστια: ἀσκεῖται δημοσίᾳ μπρὸς στὰ μάτια ὄλων, ἀπέναντι σὲ ὀλόκληρο τὸν κόσμο καὶ ἐν τούτοις, κρυφά... Ἄν ἡ κοινωνία δὲν ἔχῃ ἀκόμα τελείως διαφθαρῆ, ἂν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων δὲν κυριαρχῇ ἀκόμα ἕνα ἄσποδο μῖσος, αὐτὸ ὀφείλεται στὴ Θεῖα Λειτουργία, πού θυμίζει στὸν ἄνθρωπο τὴν ἀπέραντη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ».

Στὴν τελευταία σελίδα τῶν Στοχασμῶν ὁ Γκόγκολ παρουσιάζει τὸ πρόσωπο τοῦ ἱερέως ὁ ὁποῖος «διαποτισμένος ἀκόμη μὲ τὰ ἅγια Μυστήρια, πού μόλις ἐπετέλεσε» ἀφήνει τὸ θυσιαστήριο γιὰ νὰ πάῃ στοὺς δικούς του, στὴν οἰκογενεῖα του, τοὺς συμπολίτες του. Τίποτα, φαινομενικὰ, δὲν τὸν ξεχωρίζει ἀπ' αὐτούς, μὲ τοὺς ὁποίους μοιράζει καὶ τὶς ταπεινὲς δουλειὲς καὶ τὶς ἐγνοιες. Ὡστόσο, ἂν εἶναι πιστὸς στὴν κλήσι του «ἡ εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος θὰ μείνῃ ἀποτυπωμένη ἐπάνω του μ' ὅλες του τὶς πράξεις ὁ Χριστὸς θὰ ἐνεργῇ, μ' ὅλα του τὰ

λόγια ὁ Χριστὸς θὰ μιλήῃ. Μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ σκεφθοῦμε πῶς ὁ Γκόγκολ μέσα σὲ αὐτὸν τὸν ὑπαινιγμὸ μᾶς ἱερωσύνης τοῦ θυσιαστηρίου πὺν φθάνει στὴν πληρότητά της ἀκτινοβολώντας μυστηριακὰ τὸ φῶς τοῦ ἱεροῦ σ' ἓναν κόσμον πὺν ζῆ ἀκόμα στὸ σκοτάδι, μᾶς ἀποκαλύπτει κάτι ἀπὸ τὴ θέα τοῦ βασιλείου ἱερατεύματος ὄλων τῶν πιστῶν.

Στὸ ἔργο τοῦ Γκόγκολ δὲν βρῖσκει κανεὶς μιὰ συστηματικὴ διδασκαλία γιὰ τὸ ρόλο τῶν λαϊκῶν μέσα στὴν Ἐκκλησία, ὅπως ἀκριβῶς δὲν βρῖσκει καὶ μιὰ πλήρη φιλοσοφία τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ σ' αὐτοὺς πὺν λαχταροῦν νὰ ζήσουν τὴ χριστιανικὴ ζωὴ στὴν πληρότητά της μέσα στὸν κόσμον, ὁ Γκόγκολ ἐμπιστεύθηκε ἴσως ἐδῶ τὸ μυστικὸ τῆς κλήσεως πὺν ὁ ἴδιος ἔλαβε: Τῆ Φωνῆ τῆς Θεῖας Ἀγάπης μέσα σ' αὐτοὺς πὺν ὑποφέρουν, πὺν ἀμαρτάνουν καὶ τῶν ὁποίων ἡ βουβὴ θλίψι ζητᾶει ἐπιτακτικὰ τὴ βοήθεια μᾶς Θεῖας Πα-

ρουσίας, τῆς ὁποίας κάθε μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἔχει κληθῆ νὰ γίνῃ ὁ διάκονος⁽²⁸⁾. Μιᾶς Παρουσίας ἄρρητης, πὺν ἐξαγνίζει τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ σκοροτίζει πάνω σὲ μιὰ θλιμμένη ἀνθρωπότητα τὴν ἀκτινοβολία «μᾶς «καινούργιας οὐράνιας νεότητος τοῦ Ἀνθρώπου»⁽²⁹⁾.

E. BEHR—SIGEL

Μετάφρ. ΑΙΚ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ

(28) «Πρέπει σήμερον νὰ μάθωμε νὰ διακονοῦμε μέσα στὸ περιβάλλον, πὺν ἔχομε βρεθῆ... Ὁ κόσμος κατοικεῖται, παντοῦ ἀπὸ ἀνθρώπους πὺν μοιάζουν μεταξύ τους. Εἶναι ἄρρωστοι, πάσχουν, εἶναι ἀνικανοποίητοι καὶ—χωρὶς λόγια—ζητοῦν βοήθεια, ἀγνοώντας, ἀλλοίμονο!, πῶς νὰ τὴ ζητήσουν. Ποιὸς εἶναι ὁ φτωχὸς πὺν πρέπει νὰ βοηθήσωμε πρῶτα' αὐτὸς πὺν ἀκόμα μπορεῖ καὶ ζητᾶει στὸ δρόμον ἐλεημοσύνη ἢ ἐκεῖνος πὺν δὲν ἔχει οὔτε τὴ δύναμι ν' ἀπλώσῃ τὸ χέρι;» ("Ἀπαντα Τ. Χ., σελ. 22. Γράμμα σὲ μιὰ κοσμικὴ κυρία).

(29) Αὐτόθι, σελ. 27.

Ο ΚΑΙΡΟΣ ΤΩΝ ΓΛΑΥΚΩΝ ΟΡΙΖΟΝΤΩΝ

'Ο καιρός τῶν γλαυκῶν ὀριζόντων ἔχει περάσει
κι' οἱ ἀνοφῆρες, εἰρηνικὲς ὄρες
ἔχουν νὰ κρέπια ντυθεῖ τῆς χειμωνιάτικης νεκροπομπῆς.
Δὲν εἶναι πιά καιρός νὰ ξεφυλλίζουμε τριαντάφυλλα
στὰ ἐβένινα μαλλιά κάποιας κοπέλας·
δὲν μπορούμε νὰ σκαλίζουμε στίχους ὠραιοπαθεῖς,
πασχίζοντας μὴ καὶ μᾶς λείπει ἡ καλλιλογία·
μῆτε νὰ ἐκστασιαζόμεστε, ἀθεράπευτα ρομαντικοί,
ἀπ' τὸ θρόισμα τοῦ γρασιδιοῦ
καθῶς, μ' ἓνα πρωτόγονο—λές—ἐρωτισμό,
χαϊδεύει τὶς ντυμένες στὸ πορφυρὸ μετάξι παπαροῦνες.
"Ὅλα τ' ἀνώφελα σήμερον νὰ τ' ἀφήσουμε πίσω μας πρέπει
ὡς τὸ φίδι στὸ χῶμα τὸ ντύμα του ἀφήνει...
Εἶναι τρομερὸ νὰ ζῆς πλάι σὲ χίλιους θανάτους,
χωρὶς τὴν παραμικρὴ προσπάθεια νὰ τοὺς πλησιάσεις,
χωρὶς νὰ βυθίσῃς ἓνα ἐγχειρίδιο στὴν καρδιά τοῦ ἐγῶ σου,
χωρὶς νὰ πασχίσεις νὰ πάρεις στοὺς ὤμους σου
τὸ σταυρὸ τῆς καθημερινῆς τους ἀγωνίας.
Εἶναι τρομερὸ νὰ ζῆς πλάι σὲ χίλιους θανάτους,
δίχως νὰ χαρίσεις μιὰ φεγγοβολή, συμπίνοιας ἔστω,
σὲ κείνους πὺν ἐπιστρέφουν καθημαγμένοι καὶ σιωπηλοὶ
ἀπὸ τὸν πόλεμον τῆς ἀτέρμονης χαμοζωῆς...

ΝΙΚ. ΤΥΠΑΛΔΟΣ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

(έντυπώσεις από ένα ταξίδι).

Ένα ταξίδι τις ημέρες του Πάσχα στη Δυτική Γερμανία και το Βέλγιο μās έδωκε την εύκαιρία να δοῦμε και κάτι από τη ζωή των χιλιάδων Έλλήνων εργαζομένων που ζοῦν εκεί κατά τα τελευταία χρόνια.

Πρώτος σταθμός του ταξιδιού μας ή πρωτεύουσα της Βαυαρίας, τὸ ἱστορικό Μόναχο. Ἡ περιοχή του Μονάχου συγκεντρώνει σήμερα ένα ἰκανὸ ἀριθμὸ Έλλήνων εργαζομένων που ὑπολογίζονται περί τις 10.000. Κέντρον της μεγάλης αὐτῆς ἑλληνικῆς παρουσίας σπουδαστῶν και εργαζομένων εἶναι ἡ ἑλληνική ἐκκλησία του Σωτήρος στην πλατεία Σαλβάτορ.

Εἶναι μιὰ μεγαλόπρεπη ἱστορική γοθτική ἐκκλησία, κτίσμα του 12ου αἰῶνος και δώρο πρὸς τὴν Ἑλλάδα του φιλέλληνο βασιλέως της Βαυαρίας Λουδοβίκου, πατέρα του Ὀθωνος. Τis ἡμέρες της Μεγάλης ἑβδομάδος ἕνα πλῆθος Ἑλλήνων, ἐρχόμενο πολλές φορές ἀπὸ ἀρκετὰ μακριά, παρακολουθοῦσε με μεγάλη κατάνυξι τις ἱερές ἀκολουθίες, με πραγματική κοσμοσυρροή ἰδίως κατά τις ἀκολουθίες του Ἐπιταφίου και της Ἐναστάσεως.

Χιλιάδες παρευρέθησαν κατά τὴν περιφορά του ἑπιταφίου και τὴν Ἐνάστασι κατακλύσαντες τὴν ἐκκλησία και τὴν πρὸ αὐτῆς πλατεία.

Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία μας δὲν παύει νὰ εἶναι και σὴν ξένη χώρα ἡ μοναδική πηγή τροφοδοσίας με τις ἱερές ἀκολουθίες και συνάξεις της και ἰδίως με τὴν Θεία Λειτουργία της.

Βλέπει κανεὶς ὅτι ὁ Ἑλληνας ὅπου και ἂν θροῖσεται και σὸ πῶ ἀπόμειρο χωριουδάκι της Γερμανίας, ἰδιαίτερα τις μεγάλες γιορτές, θ' ἀναζητήσει τὴν ἐκκλησία και θὰ τρέξει χωρὶς νὰ λογαριάσει ἀπόστασι και κόπο.

Και θὰ προσφέρει πολλές φορές ἀπὸ τὸ ὑστέρημα του δια τὴν διατήρησι της ἐκκλησίας και ἀκόμα και γι' αὐτὸ τὸν στολισμό της. Πολὺ συγκινητικὸ κατά τὴν Μεγάλη

Ἐβδομάδα ἦταν τὸ γεγονός ἑνὸς ἑράνου, που ἔγινε στὰ ἐργοστάσια της περιοχῆς Νυρεμβέργης μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, δια τὴν ἀγορὰν τῶν λουλουδιῶν του ἑπιταφίου.

Συγκεντρώθηκε ἕνα ἀρκετὰ σεβαστὸ ποσὸν χρημάτων που με μεγάλη προθυμία προσέφεραν οἱ εργαζόμενοι γιὰ νὰ μὴ μείνη ἀστόλιστος ὁ ἑπιτάφιός τους.

Στὴν πόλι δὲ της Νυρεμβέργης αὐτὴν τὴν ἐποχὴ σπανίζουν τὰ ἄνθη και κάθε γαρύφαλλο ἐκόστισε 2 μάγκα, 15 περίπου δραχμές.

Ἀκόμα τὴν Ἐκκλησία ὁ Ἑλληνας τὴν νοιώθει και σὰν τὸν κρῖκο ἔκείνου που τὸν συνδέει με τὴν μακρινὴ πατρίδα που τόσο νοσταλγεῖ.

Στὸ Μόναχο ἕνας ἑλληνικὸς ἐπιστημονικὸς και φοιτητικὸς σύλλογος ἀναπτύσσει μιὰν ἀξιόλογη δρασί και ἐκπροσωπεῖ τὸ μορφωμένο μέρος τῶν Ἑλλήνων σὲ διάφορες πνευματικές και πολιτιστικές ἐκδηλώσεις του τόπου.

Συνήθως σὸ Συμβούλι του Συλλόγου ὑπάρχουν μέλη της Χ.Ε.Ε. που παρακολουθοῦν σὸ Μόναχο ἀνώτερες σπουδές.

Τὸ Μόναχον και ἡ περιοχή του παρουσιάζουν ἕνα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον δια τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ἡ παρουσία ἰδιαίτερα της ἐκεῖ ρωσικῆς ἐκκλησίας—σὸ Μόναχο ἐδρεύει ρώσος μητροπολίτης, ὑπάρχει δὲ και ρωσικὸ μοναστήρι—τὸ φιλορθόδοξον κατόπιν κέντρον της Μονῆς τῶν Ἀγουστίνων σὸ Βύρτζμπουργκ «Der Christliche Osten», τὸ ἀξιόλογον ἔργον του βυζαντινολόγου καθηγητου Dölger και πλείστων ἄλλων προσωπικοτήτων φιλελλήνων και φιλορθόδοξων ἔχουν δημιουργήσει, ἰδίως στοὺς μορφωμένους κύκλους ἕνα ἐνδιαφέρον και ἀγάπη γιὰ κάθε τι τὸ ὀρθόδοξον και ἑλληνικόν.

Ἐνας τέτοιος φιλέλληνας και φιλορθόδοξος εἶναι και ὁ ἱερεὺς τῶν προτεσταντῶν φοιτητῶν του Πανεπιστημίου και Διευθυντῆς

τοῦ «Oekumenisches Studentenheim» τοῦ Μονάχου Dr Johannes Hiller.

Μιά ἐγκάρδια πρόσκλησι τοῦ Dr Hiller μᾶς ἔδωκε τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ μιὰ διάλεξις μὲ θέμα τὸ «Ἅγιον Ὅρος» στὴν αἴθουσα διαλέξεων τοῦ «Oekumenisches Studentenheim».

Τὴν διάλεξιν ποὺ συνοδεύοταν ἀπὸ ἐγχρωμες προβολές παρηκολούθησαν φοιτητὰι τῆς προτεστάντικῆς κοινότητος Μονάχου καὶ μερικοὶ Ἕλληνες σπουδασταί.

Ὁ Dr Hiller καὶ ὁμάς φοιτητῶν του θὰ ἐπισκεφθοῦν προσεχῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Ἅγιον Ὅρος.

Ἕνας δεύτερος σταθμὸς τοῦ ταξιδίου μας ἦταν ἡ γραφικὴ μεσαιωνικὴ πόλις τῆς Βορείου Βαυαρίας, ἡ Νυρεμβέργη, πατριδα τοῦ διασήμου ζωγράφου— χαράκτου τῆς Ἀναγεννήσεως Ἀλμπρεχτ—Ντύρερ.

Πλησίον τῆς Νυρεμβέργης καὶ σὲ ὅλη τὴν βιομηχανικὴ περιοχὴ τῆς Βορείου Βαυαρίας ποὺ φθάνει μέχρι τῶν συνόρων τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐργάζονται πάνω ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες Ἕλληνων. Ὑπάρχουν δὲ μερικὰ χωριά, ὅπως τὸ Λάοφ πλησίον τῆς Νυρεμβέργης, ὅπου εἶναι σχεδὸν οἱ περισσότεροι κάτοικοι Ἕλληνες.

Στὴν Νυρεμβέργη ἀπὸ ἕνα χρόνον τώρα σημειώνεται μιὰ ἀξιόλογη ἑλληνορθόδοξη δρασί μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων χάρις στὴν ἐργασία μέλους τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων.

Ἡ δρασί του εἶναι γνωστὴ στὴν Γερμανία καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ἄλλες παρόμοιες προσπάθειες στὸ νὰ δημιουργῇ πνευματικὰ ἑλληνορθόδοξα κέντρα ὅπως στὸ Ντύσσελτορφ, στὸ Δυτικὸ Βερολίνο καὶ στὸ Βύρτζμπουργκ.

Ἡ πρώτη του φροντίδα ὅταν πρὸ ἐνὸς ἔτους καὶ πλέον βοήθησε στὴν Νυρεμβέργη ἦταν ἡ ἴδρυσις ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Χάρις σὲ προσπάθειες ἡ Λουθηρανικὴ Ἐκκλησία παρεχώρησε στὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸ τοῦ Σάνκτ Ἐγκίντ στὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Θυατείρων διέθεσε τὸν ἱερέα καὶ ἔκτοτε ἡ θ. Λειτουργία τελεῖται κάθε Κυριακὴν εἰς Νυρεμβέργην ἀλλὰ καὶ πολλὰς φορὰς καὶ σὲ γεμτονικὰς πόλεις, ὅπως στὸ Βύρτζ-

μπουργκ, στὸ Λάοφ, στὸ Χόφ, στὸ Βαῦντεν καὶ ἄλλοῦ.

Κατόπιν μὲ τὴν συνεργασία τοῦ πρωτοσυγγέλου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἴδρυσε τὸν ἑλληνορθόδοξον Σύλλογον Νέων Νυρεμβέργης καὶ Βορείου Βαυαρίας «ὁ Ἀπόστολος Παῦλος».

Ὁ Σύλλογος αὐτὸς ἰδρύθηκε ἀπὸ ἀνάγκη γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ συμπαρασταθῇ στὸ ἔργον τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ Κοινότητος καὶ ἀκόμα νὰ βοηθήσῃ πνευματικῶς τὶς ἑκατοντάδες τῶν ἐργαζομένων Ἑλλήνων τῆς περιοχῆς.

Τὸ Συμβούλιον σήμερα τοῦ Συλλόγου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ καλλίτερα μέλη τῆς ἑλληνικῆς παροικίας Νυρεμβέργης, πρόεδρος δὲ καὶ ψυχὴ τοῦ Συλλόγου εἶναι πάλι μέλος τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, διαμένων εἰς Νυρεμβέργην.

Ὁ Σύλλογος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν βοήθεια ποὺ προσφέρει στὴν ἐκκλησία—ὀργάνωσις σὲ μακρυνὰς περιοχὰς λατρευτικῶν εὐκαιριῶν, ἐκκλησιαστικὴ χορωδία κ. ἄ.—κυρίως ἀσχολεῖται μὲ τὴν φροντίδα τῶν ἐργαζομένων, ἐπίσκεψι τῶν ἀσθενῶν στὰ νοσοκομεῖα, ψυχαγωγία καὶ ἐπιμόρφωσι κατὰ τὶς ὁρὰς τῆς ἀργίας. Ἐνα μέλος τοῦ Συλλόγου εἶναι ὑπεύθυνον γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς στὰ διάφορα νοσοκομεῖα τῆς περιοχῆς Νυρεμβέργης. Συνήθως δὲ νοσηλεύονται μηνιαίως στὰ διάφορα νοσοκομεῖα 20-25 ἐργαζόμενοι.

Ἀπὸ τὸν ὑπεύθυνον γίνονται 2-3 ἐπισκέψεις ἐβδομαδιαίως καὶ μὲ τὴν φροντίδα του ὁ Ἕλληνας ἱερεὺς τοὺς ἐπισκέπτεται συχνὰ διὰ τὰ θρησκευτικὰ τοὺς καθήκοντα.

Ὁ ἴδιος ἐπίσης ἔχει καὶ τὴν φροντίδα τῆς δανειστικῆς βιβλιοθήκης τῶν ἀσθενῶν.

Ἐνα ἄλλο μέλος τοῦ Συλλόγου προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του τελείως δωρεάν ὡς διερμηνεὺς στὸ Arbeitsamt (ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου ἐργασίας). Φροντίζει δὲ καὶ μερικινὰ γιὰ κάθε παράπονον καὶ ἀνάγκη τοῦ ἐργαζομένου.

Ἕνας τρίτος τομέας ἐργασίας τοῦ Συλλόγου εἶναι ὁ πνευματικὸς καὶ ψυχαγωγικὸς.

Ὁ τομέας αὐτὸς κάμνει συγκεντρώσεις μὲ θέμα τὴν μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, φροντίζει γιὰ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν ἐργαζομένων, σοβαρὰ μουσικὴ, προβολές μουσικῶν

τικῶν ταινιῶν, ἐπισκέψεις μουσείων τῆς πόλεως, ἐκδρομὲς ἐντὸς τῆς Γερμανίας.

Κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Συλλόγου «Ἀπόστολος Παῦλος» παρεχωρήθη ἐκ μέρους γνωστῆς διὰ τὴν κοινωνικὴν δρασί της γυναικείας Λουθηρανικῆς Ὄργανώσεως Deuter Ferein der Freudinnen junger Mädchen τὸ οἶκμα τῆς Νυρεμβέργης, τὸ ὁποῖο κάθε Σάββατο διατίθεται ἀποκλειστικῶς γιὰ τὶς Ἑλληνίδες ἐργάτριες καὶ φέρει τὸν τίτλο «Σπίτι τοῦ Κοριτσιοῦ».

Εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὶς 3-5 μ.μ. γίνεται μάθημα παρασκευῆς φαγητῶν στὶς ἐγκαταστάσεις τοῦ Σπιτιοῦ. Ἀπὸ τὶς 5-6.30 μ.μ. λειτουργοῦν δύο τμήματα, τὸ ἓνα διὰ τὴν ἐκμάθησι τῆς γερμανικῆς γλώσσης, τὸ ἄλλο διὰ τὴν ἐκμάθησιν κοπτικῆς καὶ ραπτικῆς, ἀπὸ εἰδικούς διδασκάλους.

Κατόπιν ὑπάρχει ἡ ὥρα τῆς ψυχαγωγίας. Τὴν ὥρα αὐτὴ μποροῦν οἱ κοπέλλες νὰ ἀκούσουν ἑλληνικὴ μουσικὴ ἀπὸ δίσκους, νὰ διαβάσουν ἑλληνικὰ περιοδικὰ καὶ βιβλία ἢ νὰ παρακολουθήσουν τὴν προβολὴ ἑλληνικῶν ἐπικαιρῶν ἢ ἐγχρωμῶν διαφανειῶν μὲ θέματα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ Γερμανία μὲ σκοπὸ νὰ μάθουν οἱ κοπέλλες πὺν προέρχονται συνήθως ἀπὸ χωριὰ τὴν ἱστορία καὶ πολιτισμὸ τῶν δύο χωρῶν.

Ἐδῶ ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν ὄλη προσπάθεια αὐτὴ ἔχει ἀναλάβει μὲ πολὺ μεγάλο ζῆλο καὶ ἀγάπῃ μιὰ γερμανίδα κοινωνικὴ λειτουργὸς ἡ δεσποινὶς Schern ἡ ὁποία καὶ διαθέτει τὸ σπίτι, πὺν ἀνήκει στὴν ὀργάνωσι πὺν παραπάνω ἀναφέρεται.

Τὸ ἔργον τῆς Γερμανίδος βοηθοῦν τὰ γυναικεῖα μέλη τοῦ Συλλόγου.

Στὸ σπίτι αὐτὸ τοῦ «Κοριτσιοῦ» τὴν 1ην Μαΐου ἔγινε μιὰ ὁμιλία καὶ προβολὴ ἐγχρωμῶν φωτεινῶν εἰκόνων μὲ συνοδεία ἑλληνικῆς μουσικῆς.

Τὸ θέμα τῆς προβολῆς ἦταν εἰκόνες ἀπὸ τὰ νησιά μας καὶ ἄλλα ἱστορικὰ καὶ γραφικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀκροατήριον ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ ἐργάτριες τῶν πέριξ τῆς Νυρεμβέργης ἐργοστασίων.

Τὴν προηγούμενη ἡμέρα ἡ δεσποινὶς Schern, ἐκπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου καὶ ὁ γράφων, ἐπεσκέφθησαν μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια πὺν ἀπασχολοῦν Ἑλλήνας, ὅπως εἶναι ἡ Siemens, ἡ Dynamit,

ἡ Schickedanz καὶ ἐκάλεσαν τὶς Ἑλληνίδες στὴν συγκέντρωσι αὐτῇ.

Ἦταν μιὰ πανηγυρικὴ ἑναρξι γιὰ τὴν γνωριμία τοῦ σπιτιοῦ.

Ἐπίσης γιὰ τοὺς νέους ἐτοιμάζεται νὰ λειτουργήσῃ σὲ ἄλλο ἴδρυμα αἰθουσα ψυχαγωγίας καὶ μορφωτικῶν διαλέξεων.

Ἐπίσης προσεχῶς θὰ λειτουργήσῃ καὶ βιβλιοθήκη μὲ ἑλληνικὰ βιβλία, τὸ κύριον μέρος τῆς ὁποίας ἔγινε μὲ δωρεὰ τῶν ἐκδόσεων «Δαμασκόσ».

Τὴν Μεγάλῃ Ἑβδομάδα ἡ ἐκκλησία μας ἦταν καὶ ἐδῶ τὸ κέντρον τῆς συναθροίσεως τῶν Ἑλλήνων.

Ἐρχονταν γιὰ ν' ἀκούσουν τὰ ὠραία τροπάρια καὶ νὰ γιορτάσουν ἑλληνοπρεπῶς καί, τὸ σπουδαιότερον, νὰ βρεθοῦν στὴν Πασχαλινὴ Λειτουργία γιὰ νὰ μεταλάβουν.

Ἡ βαρεῖα ὅμως ἀτμόσφαιρα τῆς φιλόξενης μεσαιωνικῆς γοθτικῆς ἐκκλησίας τοῦ Σάνκτ Ἐγκίντ μὲ τὶς θεωρίες τῶν αὐστηρῶν ἀγαλμάτων, ἀγίων καὶ βασιληάδων δὲν βοηθοῦσε καθόλου γιὰ τὴν χαρούμενη ἑλληνικὴ Ἀνάστασι.

Ἔτσι ἡ Ἀνάστασι ἔγινε καὶ ἐδῶ στὴν μεγάλη καὶ εὐρύχωρη αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας κάτω ἀπὸ τὸν μεγάλο θόλον τοῦ οὐρανοῦ.

Ἦταν τὸ γεγονός ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνάστασι στὴν γραφικὴ πολιτεία τῆς Νυρεμβέργης τῆς ὁποίας τὰ ἀρχαῖα τείχη καὶ τὶς στοῆς δονοῦσαν γιὰ ἀρκετὴ ὥρα οἱ ἀλλεπάλληλοι κρότοι τῶν πυροτεχνημάτων, ἀνακατεμένοι μὲ τὶς ψαλμωδίες τοῦ Χριστοῦ Ἀνέστη.

Τὸ θέαμα ἐπίσης ἦταν γραφικὸ καθὼς σχόλαζε ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ σκοτεινοὶ δρόμοι τῆς παλῆς μεσαιωνικῆς πολιτείας φωτίζονταν ἀπὸ τὰ πολυάριθμα κερὰκια καθὼς πήγαιναν μὲ προσοχὴ στὸ σπίτι ἀναμμένα—ὅπως καὶ στὴν πατρίδα—μὲ τὴν φλόγα τῆς Ἀναστάσεως.

Στὶς 2 Μαΐου ἐπισκεφθίκαμε τὴν γειτονικὴ πανεπιστημιούπολι τοῦ Ἐρλάγκιν πὺν ἀπέχει μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν Νυρεμβέργη.

Ἐκεῖ στὴν αἰθουσα διαλέξεων τῆς CVJM—Χάουξ ἐδόθη κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Ἐρλάγκιν καὶ Νυρεμβέργης, ἐνώπιον τῶν Καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου διαλέξεις μὲ θέμα τὸ «Ἅγιον Ὅρος».

100 ἔγχρωμες διαφάνειες συνώδευαν τὴν ὡς ἄνω διάλεξιν.

Μετὰ στὶς αἰθουσες τῆς Christliche — Akademische Vereinigung ἐδόθη τσάι ἐκ μέρους τῶν γερμανῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα ἐγκαρδιότητος ἀντηλλάγησαν καὶ δῶρα, βυζαντινὲς εἰκόνες, ἐκδόσεως «Ζωῆς» καὶ τὸ βιβλίον «Νοσταλγία τῆς Ὁρθοδοξίας» στ' ἀγγλικά ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς ομάδος, τὰ σήματα τῆς πανεπιστημιακῆς Ὁργανώσεως ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν.

Μιά τρίτη πρόσκλησι τοῦ ἀρχιμανδρίτου πατρὸς Τιμοθέου Μαβιά, προϊσταμένου τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῶν Βρυξελλῶν μᾶς χάρισε μιὰ ὀλιγοήμερη ἐπίσκεψι στὶς Βρυξέλλες, τὴν Λουβαῖν καὶ τὴν Λιέγη τοῦ Βελγίου.

Καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸν π. Τιμόθεο οἱ Ἕλληνες τῆς Λιέγης ἐργάζονται ἑλληνοθηρησκευτικῶς, συχνὰ δὲ ὁ βελγικὸς τύπος ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἔργον τους.

Ἐχουν ἰδρύσει τὸ ἑλληνικὸ τμήμα τῆς Χ.Α.Ν. Λιέγης, ἐκδίδουν περιοδικὸ καὶ κάνουν συχνὰ στὶς αἰθουσὲς τους ἔθνικὲς καὶ θρησκευτικὰς γιορτὰς.

Ἔτσι στὶς 5 Μαΐου ἡ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ Χ.Α.Ν. Λιέγης διωργάνωσαν διάλεξιν μετὰ φωτεινῶν προβολῶν μὲ τὸ γνωστὸ θέμα τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τὰ ἑλληνικὰ νησιά μας.

Ἡ ἐκδήλωσι αὐτὴ ἔγινε στὶς αἰθουσες τῆς Y.M.K.A. στὴν «maison des Jeunes» ὅπου συγκεντρώθησαν ἀρκετοὶ Ἕλληνες ἰδίως ἀνθρακωρῶχοι τῆς περιοχῆς.

Στὶς Βρυξέλλες ὑπάρχει Σωματεῖον Ἑλληνίδων Κυριῶν, Σύλλογος Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ φοιτητῶν μὲ τὸν τίτλο «Κύκλος Βρυξελλῶν» καὶ ὁμάς προσκόπων.

Ὅλοι αὐτοὶ ἐργάζονται σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τὴν Ἐκκλησίαν μας. Ὁ Σύλλογος μάλιστα Ἑλληνίδων Κυριῶν ἔχει ἰδρύσει καὶ συντηρεῖ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ στὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς πόλεως.

Ἀξίζει ν' ἀναφερθῆ δὲ ὅτι ὁ νῦν προϊστάμενος τῆς ἐκκλησίας Βρυξελλῶν ἐκτὸς τοῦ ἔργου του ὡς ἱερέως τῶν ἀνθρακωρῶχειών, ἔχει ἐργασθῆ ἀρκετὰ κατὰ τὸν περασμένον χρόνον ὡς περιοδεύων στὶς ἑλληνικὰς κοινότητες Γερμανίας ἰδίως στὴν Στουτ-

γάρδη, τὸ ἀξιόλογον δὲ ἔργον του ἐπανελημμένως ἔχει ἐξάρει ὁ γερμανικὸς τύπος. Συμπαραστάτης καὶ πολῦτιμος βοηθὸς τῆς ἐκκλησίας μας εἰς τὸ Βέλγιον εἶναι καὶ ὁ πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λουβαῖν μέλος τῆς Χ.Ε.Ε.

Διαπίστως ἀπὸ τὴν μικρὴ αὐτὴ περιοδεία εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας παραμένει τὸ μοναδικὸ πνευματικὸ καταφύγιον τοῦ Ἑλλήνου στὸ ἐξωτερικόν.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἐκκλησία ἐκεῖ ἔχει μεγάλη ἀνάγκη ὀργανώσεως καλῆς καὶ συστηματικῆς, ἰδίως πολλῶν καὶ μορφωμένων στελεχῶν. Ἐχει ἀνάγκην ἐπείγουσαν κληρικῶν ἐξ Ἑλλάδος, διότι ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης, ἀδυνατεῖ νὰ πληρώσῃ τὸ πλῆθος τῶν νέων ἐκκλησιῶν μὲ ἐμπείρους κληρικούς.

Ἀπαραίτητα προσόντα: μόρφωσις ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἦθος καλὸν καὶ ἄξιον τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς εἰς τὰ κράτη αὐτὰ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπου ἡ Ὁρθοδοξία προβάλλεται πλέον εἰς ὅλη τῆς τὴν πνευματικότητα καὶ λαμπρότητα μέσα στοὺς ἴδιους τοὺς ναοὺς τῶν καθολικῶν καὶ προτεσταντῶν.

Ἴσως ἐφθασε ἡ στιγμή γιὰ νὰ ὀμιλήσῃ καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία στὴν Δύσι καὶ καὶ νὰ δώσῃ τὸ παρόν.

Εἶναι ὅμως προετοιμασμένη πρὸς τοῦτο; Ἀπὸ μᾶς σήμερα ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ ἢ κακὴ μαρτυρία περὶ τῆς πίστεως μας.

Ἡ Χ.Ε.Ε μὲ τὰ μικρὰ αὐτὰ παραδείγματα ποὺ ἀνεφέρθησαν ἤρχισε νὰ δίδῃ τὸ παρόν παρὰ τὴν ἔλλειψιν μέσων καὶ εἰδικῆς ἀρμοδιότητος.

Τὸ Μόναχον, ἡ Νυρεμβέργη καὶ οἱ ἄλλες γερμανικὲς καὶ βελγικὲς πόλεις, ὅπου σήμερα ζοῦν χιλιάδες Ὁρθόδοξα ἀδελφία μας ἔχουν ἀνάγκη πνευματικῆς συμπαροστάσεως καὶ ἐνισχύσεως.

Ὁ καθέννας μας ἄς σκεφθῆ καὶ θὰ βοῆ τρόπους νὰ κάμῃ τὸ χρέος του πρὸς ἀδελφούς ποὺ ἡ ἀνάγκη ἔκαμε νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὴν πατρίδα.

Τουλάχιστον ἡ πνευματικὴ ἡγεσία νὰ μὴν τοὺς ἐγκαταλείψῃ.

Πολλὰ προσδοκοῦν.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ζωγράφος.

ΟΙ ΚΩΦΑΛΛΟΙ ΣΤΟ «ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ» ΤΟΥ ΔΑΝΤΗ

I. Ὁ Δάντης, ὁ ὑψηλῆς ποιητῆς τῆς «Θείας Κωμωδίας» εἰς τὸ ἔργον τοῦ «Συμπόσιον» στρέφει τὸν βαθὺν λογισμόν του καὶ πρὸς τοὺς κωφάλλους, οἱ ὅποιοι, χωρὶς βέβαια νὰ εὐθύνονται διὰ τοῦτο κατὰ τὸν ποιητὴν, μένουσιν μακρὰν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου. Βεβαίως τὸ ἀπόσπασμα, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τοὺς κωφάλλους, εἶναι σύντομον· ἐν τούτοις θὰ πρέπῃ ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν δόλοκληρον τὸ σχετικὸν τμήμα τοῦ «Συμπόσιου» καὶ διὰ νὰ σχηματίσῃ μίαν γενικωτέραν ἰδέαν διὰ τοὺς λόγους, οἵτινες ὤθησαν τὸν ποιητὴν ν' ἀσχοληθῇ μὲ τοὺς κωφάλλους, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀπολαύσῃ ἕνα λαμπρὸν κείμενον, ἕνα κείμενον ὅπου σπινθηρίζει τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου Φλωρεντινοῦ καὶ εἰς μίαν γλῶσσαν ἕξ ἴσου λαμπράν, διαυγῆ καὶ φωσφορίζουσαν. Θὰ παραθέσωμεν λοιπὸν τὸ κείμενον, ἀφοῦ προηγουμένως προτάξωμεν ὠρισμένας πληροφορίας περὶ τοῦ «Συμπόσιου» καὶ κατόπιν θὰ ἐκθέσωμεν καὶ ἰδικὰ μας σχόλια.

II. Ὁ Δάντης ἔγραψε τὸ «Συμπόσιον» κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξορίας του, φοβούμενος ὅτι ἐὰν δὲν ἔδιδεν ἄλλας ἀποδείξεις περὶ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα τὸν ἀπασχολοῦν, θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἐφ' ὅρου ζωῆς οὐδὲν ἄλλο ἔπραξε εἰμὴ νὰ ἐξυμνῇ τὸν ἔρωτα, παρασυρόμενος ἀπὸ τὰ ἐρωτικά του πάθη. Ἀκόμη ἤθελε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὰ ποιήματά του, τὰ ὁποῖα εἶχε γράψῃ κατὰ τὴν ὄριμον ἡλικίαν, φαινομενικῶς ἦσαν ἐρωτικά, ἐνῶ κατ' οὐσίαν ἐξεθείαζον καὶ ὕμνον τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀρετήν. Ἡ γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἠρωτεύθη, ὁ πρῶτος τῆς ζωῆς του ἔρως, δὲν ἦτο ἄλλος παρὰ ἡ «ῥωραϊοτάτη θυγάτηρ τοῦ αυτοκράτορος τοῦ Σύμπαντος, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πυθαγόρας ἔδωκε τὸ ὄνομα «Φιλοσοφία» (La Bellissima e Onestrissima Figlia de

lo Imperatore de l' Universo, a la Quale Pittagora Pose Nome Filosofia).

Πολλοὶ κριτικοὶ καὶ σχολιασταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Foscolo, ὑποστηρίζουν τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ Δάντης παρεκινήθη νὰ γράψῃ τὸ «Συμπόσιον» μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ συμπολίται του θὰ συνεκινουῦντο ἐπὶ τέλους καὶ θὰ τὸν ἀνεκάλουν ἀπὸ τὴν ἐξορίαν, ἀφοῦ θὰ εἶχον διαπιστώσῃ ὅτι ὁ ποιητῆς, μολοντί πένης καὶ ἀνέστιος, ἐν τούτοις ἠσχολεῖτο μὲ σοβαρὰς καὶ ὠφελίμους μελέτας. Καὶ αὐτὰ μὲν ὡς πρὸς τοὺς λόγους, οἵτινες ὤθησαν τὸν ποιητὴν εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου του. Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, μερικοὶ σχολιασταὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι πρόθεσις τοῦ ποιητοῦ ἦτο νὰ γράψῃ μίαν ἐγκυκλοπαιδεῖαν τρόπον τινὰ τῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς του καὶ μάλιστα εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι προσιτὸν τὸ ἔργον του εἰς τὸ εὐρὺ κοινόν. Ἀντιθέτως ὁ Barbi ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν ὅτι πρόθεσις τοῦ Δάντη ἦτο νὰ γράψῃ μᾶλλον ἕνα ἔργον ἠθολογικὸν ἢ ἀρετολογικὸν μὲ σκοπὸν τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα—κατὰ τὸν ἴδιον σχολιαστήν—ἀνευθύνεται πρὸς ὄλους ἐκείνους οἵτινες λόγῳ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατέχουν εἰς τὴν κοινωνίαν θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλλουν διὰ τοῦ παραδειγματῶς των εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Σχετικῶς πρὸς τὴν γλῶσσαν, ὁ Δάντης, ὅπως ἀνεφέραμεν καὶ προηγουμένως, προτιμᾷ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν κοινὴν Ἰταλικὴν—καὶ μάλιστα τὴν Τοσκανικὴν διάλεκτον—καὶ ὄχι τὴν ἐπίσημον Λατινικὴν, διότι, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, ἡ γλῶσσα αὐτὴ ὁμοιάζει μὲ «ἥλιον ὁ ὁποῖος διὰ πολλοὺς δὲν φέγγει πλέον» (Un-Sole Che a Molti Piu non Luce).

Τὸ «Συμπόσιον» ἀποτελεῖται ἀπὸ ποιήματα καὶ σχόλια εἰς πεζὸν λόγον. Τὰ ποιήματα, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἀποτελοῦν τὰ «ἐδέσματα» τοῦ «Συμπόσιου» ἐνῶ τὰ σχό-

λια εἶναι ὁ ἄρτος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ συνοδεύῃ τὰ ἐδέσματα διὰ νὰ εἶναι πλέον εὐγευστα.

Ὁ μεγαλόπνοος ποιητὴς θεωρεῖ τὰ σχόλια ἀπολύτως ἀπαραίτητα, διότι τὰ ποιήματά του, ἄνευ αὐτῶν, κινδυνεύουν νὰ μείνουν ἀκατανόητα ἢ νὰ δώσουν λαβὴν εἰς παρεξηγήσεις.

Τὸ «Συμπόσιον» ἀποτελεῖται σήμερον ἀπὸ τέσσαρα ἐν ὄλῳ βιβλία. Ὁ Δάντης ἐσκόπευε νὰ γράψῃ περισσότερα, διὰ νὰ ἀφιερωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν μεγαλειώδη ἐμπνευσιν τῆς «Θείας Κοιμωδίας». Εἰς τὸ Πρῶτον βιβλίον ἀναφέρει τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους γράφει τὸ ἔργον εἰς τὴν Ἱταλικὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν Λατινικὴν, εἰς τὸ Δεύτερον ἐξηγεῖ πῶς ἐγεννήθη ὁ ἔρωτος τοῦ πρὸς τὴν Φιλοσοφίαν (ἐνῶ ἀκόμη ἦτο εἰς τὴν πατρίδα του), καὶ διατὶ παρουσιάζει τὸν ἔρωτα αὐτὸν ὑπὸ τὴν μορφήν ἔρωτος πρὸς μίαν φιλεὺσπλαγγχον γυναικα. Ἀκόμη εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀναλύει τὸ περιεχόμενον τῆς φιλοσοφίας καὶ καταλήγει μὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἐπιστέγασμα τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ Θεολογία, ἡ ὁποία ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν των «εἰς τὰ σκοτῆ τῆς ἐγκοσμίου ἀμαθείας ὅπου πλανῶνται». Εἰς τὸ Τρίτον βιβλίον πλέκει τὸ ἐγκώμιον τῆς Φιλοσοφίας εἰς θαυμασίους καὶ λυρικοὺς στίχους καὶ ἀνεπερωμένον πεζὸν λόγον. Τέλος εἰς τὸ Τέταρτον πραγματεύεται καὶ ἀναλύει μίαν ἀπὸ τὰς βασικὰς ἀρετάς, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διακρίνῃ τὸν ἄνθρωπον, τὴν εὐγένειαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑπόλοιπα βιβλία, τὰ ὁποία τελικῶς δὲν ἔγραψεν, αὐτὰ θὰ εἶναι ὡς θέματα, κατὰ τοὺς πλέον ἐγκύρους σχολιαστὰς τοῦ ποιητοῦ, τὰς ἐξῆς κατὰ σειρὰν ἀρετάς: τὴν ἐγκράτειαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐγκαρτέρησιν, τὴν ἀξιοπρέπειαν, τὴν ἐντιμότητα, τὴν πραότητα, τὴν εὐπροσηγορίαν καὶ τέλος τὴν ἀλήθειαν.

III. Καὶ τώρα ἰδοὺ τὸ κείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται οἱ κωφάλαοι, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον (Trattato primo, Cap. I. παρ. I-II). «Ὅπως λέγει ὁ φιλόσοφος εἰς τὸ ἔργον του: «Ἡ πρώτη φιλοσοφία», ὅλοι οἱ ἄνθρωποι «φύσει ὀρέγονται τοῦ εἰδένα».

Καὶ ὁ λόγος εἶναι ὁ ἐξῆς: Ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα τείνουν, κινούμενα ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας, πρὸς αὐτοτελειοποίησιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐπιστήμη εἶναι ἡ ὑπερτάτη τελειότης τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν ὁποίαν συνυφαίνεται καὶ ἡ ὑπερτάτη εὐτυχία, διὰ τοῦτο ὅλοι κατέχονται ἀπὸ τὸν πόθον νὰ γνωρίσουν τὴν Ἐπιστήμην. Ὅμως πολλοὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσουν εἰς τὴν ὑπερτάτην αὐτὴν τελειότητα, λόγῳ διαφορῶν ἐμποδίων. Καὶ ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν κείνται ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλα δὲ ἐκτὸς αὐτοῦ. Πάντως καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ κρατοῦν αὐτὸν μακρὰν τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπιστήμης. Τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα κείνται ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοροῦν εἴτε τὸ σῶμα εἴτε τὴν ψυχὴν του.

Ἀφοροῦν τὸ σῶμα, ὅταν τὰ μέρη αὐτοῦ εἶναι διατεταγμένα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δεχθῇ τίποτε ἐκ τῶν ἔξω ἐρχόμενον, ὅπως εἶναι οἱ κωφάλαοι καὶ οἱ ὅμοιοι πρὸς αὐτούς. Ἀφοροῦν τὴν ψυχὴν, ὅταν ἡ κακοβουλία εἶναι ἐγκατεστημένη εἰς αὐτὴν καὶ κυριαρχεῖ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ ἐξωθητῆ αὐτὴ (ἡ ψυχὴ) πρὸς διεφθαρμένας ἀπολαύσεις καὶ τέρψεις· καὶ ἐκφυλίζεται καὶ διαστρέφεται μέχρι τοιούτου σημείου μάλιστα, ὥστε πλέον πᾶν ἄλλο, ἐκτὸς τῶν ἐκφύλων αὐτῶν τέρψεων, νὰ φαίνεται εἰς αὐτὴν ἀνάξιον καὶ ποταπὸν ἀκόμη. Ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουν δύο ἐμπόδια. Τὸ ἐν ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ ἄλλο ὀφείλεται εἰς τὴν νωθρότητα. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰς διαφοροὺς οἰκογενειακὰς καὶ κοινωνικὰς μερίμνας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀφήνουν ἐλευθέρον χρόνον διὰ πνευματικὰς ἐνασχολήσεις. Τὸ ἄλλο ὀφείλεται εἰς τὸ περιβάλλον, ὅπου ἀνετράφη ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ὁποῖον δὲν παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὰ κίνητρα οὔτε νὰ διαπαιδαγωγηθῇ οὔτε νὰ ἀναστραφῇ μὲ πνευματικῶς καλλιεργημένους πολίτας.

Τὰ δύο αὐτὰ ἐμπόδια, τὸ πρῶτον ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κείνται ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ δεύτερον ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κείνται ἐκτὸς αὐτοῦ (ἐσμ. μεταφρ. Ὅταν ὑπάρχουν σωματικὰ ἐλαττώματα καὶ ὅταν αἱ οἰκογενειακαὶ ἀνάγκαι εἶναι πιεστικαὶ) δὲν πρέπει νὰ κατακρίνονται, ἀλλ' ἀντιθέ-

τως πρέπει νὰ τυγχάνουν συγγνώμης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες φθάνουν εἰς τὸ ἀγαθόν, ὃ ὁποῖον ἀνεφέραμεν. Ἀντιθέτως εἶναι ἀμέτρητοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ φθάσουν καὶ δὲν ἐγευθήσαν ἐπομένως τὴν τροφήν αὐτήν. Ὡ Μακάριοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι παρακάθηται εἰς τοιαύτην τράπεζαν εὐωχίας παὶ ἀπολαμβάνουν τὸν ἄστρον τῶν ἀγγέλων» (Pan Dell'Angeli)! Δυστυχεῖς ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τρέφονται ὅπως τὰ πρόβατα. Ἐπειδὴ ὁμως ἐκ φύσεως ὁ ἄνθρωπος εἶναι φίλος τοῦ συνανθρώπου του καὶ ἐπειδὴ, ὅπως εἶναι φυσικόν, ὁ φίλος λιπεῖται διὰ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μετέχουν εἰς μίαν τοιαύτην πανδαισίαν, αἰσθάνονται εὐσπλαγχνίαν καὶ οἴκτον δι' ὅλους αὐτούς, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀντιδροῦν, ἀρκοῦνται εἰς τὴν χλόην τῶν βοσκοτόπων. Καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη ἡ εὐσπλαγχνία εἶναι ἡ μήτηρ τῆς εὐεργεσίας, πάντοτε αὐτοί, ποὺ κατέχουν τὴν γνῶσιν, ἐπιζητοῦν νὰ προσφέρουν ἀπὸ τὰ πλούτη των εἰς τοὺς πτωχοὺς. Αὐτοὶ ποὺ κατέχουν τὴν γνῶσιν ὁμοιάζουν πρὸς πηγὴν ἀναβλύζουσαν, μετ' ὕδωρ τῆς ὁποίας θὰ σβεσθῇ ἡ δίψα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διψοῦν διὰ μάθειν καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος. Ἐγὼ βεβαίως δὲν μετέχω εἰς τὴν μακαρίαν αὐτὴν πανδαισίαν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξέφυγον ἀπὸ τὴν βοσκὴν τοῦ ὄχλου, σταχυολογῶ καὶ περιμαζεύω ὅ,τι πίπτει ἀπὸ τὰ πλούσια ἐδέσματα τῶν τραπεζῶν. Καὶ ἀπὸ τὴν Εὐτυχίαν, ἡ ὁποία μετ' ἐπιμυριάζει δι' ὅ,τι ἔχω συγκεντρώσει μετ' ὅσην ὑπομονήν, καὶ παρακινούμενος ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν, προσφέρω πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ τοὺς δυστυχεῖς, ποὺ ἔχω ἀφίσει ὀπίσω μου εἰς τοὺς βοσκοτόπους, διὰ νὰ ἀνοίξῃ καὶ αὐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ὄρεξις. Οὕτω καὶ τώρα παραθέτω τὸ ταπεινόν μου ἔδεσμα, τὸ ὁποῖον ἔχω μετ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρασκευάσει, καθὼς καὶ τὸν ἄστρον, ὃ ὁποῖος εἶναι ἀναγκαῖος καὶ χωρὶς τὸν ὁποῖον δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ γευθῶν».

IV. Τέλος παραθέτομεν καὶ τὰ ἰδικά μας σχόλια:

1) Εἶναι ἐν πρώτοις παρήγορον τὸ φαινόμενον ὅτι τρεῖς αἰῶνες περιέπου πρὶν ση-

μειωθῶν αἱ πρῶται προσπάθειαι διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν κωφάλαλων, μεγάλαι διάνοιαι καὶ μεγάλαι καρδίαι, ὡς τοῦ μεγάλου Δάντη, εἶχον, ἔστω καὶ ἐμμέσως, συλλάβει τὴν ἀνάγκην τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ τῶν ἀποκλήρων αὐτῶν τῆς ζωῆς καὶ εἶχον δονηθῆ ἀπὸ εἰλικρινῆς καὶ θερμὸν ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτούς.

2) Ὁ Δάντης ἐδῶ, ὅπως ἄλλωστε καὶ πλείστοι ἄλλοι συγγραφεῖς τοῦ Μεσαίωνος, ἐπικαλεῖται τὸν Ἀριστοτέλην, τοῦ ὁποῖου τὴν αὐθεντίαν καὶ τὸ κύρος οὐδὲ διανοεῖται κἄν νὰ ἀμφισβητησῇ. Ὁ θαυμασμός μάλιστα τοῦ Φλωρεντινοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν περιώνυμον Σταγειριτὴν Φιλόσοφον εἶναι τόσοσ μγάλος, ὥστε καὶ εἰς ἄλλα σημεία τόσοσ τοῦ «Συμποσίου» ὅσον καὶ τῆς «Θείας Κωμωδίας» στρέφεται πρὸς αὐτὸν μετ' θαυμασμὸν καὶ λυρικὰς ἀποστροφάς. Οὕτω εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀποκαλεῖ αὐτόν: «Διδάσκαλον καὶ Δούκα τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου», «Διδάσκαλον τῶν φιλοσόφων», «Σκῆπτρον εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς γνώσεως», «Ἄξιον πάντοτε πίστεως καὶ ὑπακοῆς». Ἀκριβῶς ὁμως αὐτὸ τὸ τεράστιον κύρος τοῦ Ἑλληνοσ φιλοσόφου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποθάρρουνσιν ὅλων τῶν προσπαθειῶν διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐνάρθρου λόγου εἰς τοὺς κωφάλαλους, δεδομένουσ ὅτι ὁ φιλόσοφος εἶχε διατυπώσει τὴν ἄποψιν ὅτι τὰ φωνητικὰ ὄργανα τῶν κωφάλαλων δὲν εἶναι φυσιολογικὰ καὶ ἄρτια. Καὶ ἂν τελικῶς ἀπεκαλύφθη ἡ «προφορικὴ μέθοδος» αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τυχαίους καὶ ἐντελῶς συμπτωματικὸς λόγους. Πάντως καὶ ἡ μέθοδος αὐτὴ δὲν ἐσυστηματοποιήθη παρὰ μόνον ἀφοῦ κατέπεσεν ἡ σχετικὴ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλους, κατόπιν τῶν προόδων τῆς Ἱατρικῆς καὶ ἰδιαιτέρως τῆς ἀνατομίας.

3) Οἱ κωφάλαλοι κατὰ τὸν Δάντην εἶναι δυστυχεῖς, διότι μένουσ μακρὰν τῆς γνώσεως καὶ τῆς Ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας κορωνίς καὶ ἐπιστέγασμα εἶναι ἡ Θεολογία. Εἰς τὸ σημείον αὐτὸ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὸ ἐξῆς: Οἱ κωφάλαλοι εἶναι δυστυχεῖς κατὰ τὸν ποιητὴν ὄχι διότι δὲν εἶναι δυνατοὶ νὰ ἀποκτήσουν τὰς γνώσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν εἰς αὐτούς ἀπαραίτητοι διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἀ-

γῶνα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ διότι μένουσιν μακρὰν τῆς θεολογίας, τοῦ «ἄρτου τῶν ἀγγέλων», ὡς τὴν ἀποκαλεῖ. Ἴσως λοιπὸν νὰ μὴ εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονός ὅτι οἱ πρῶτοι οἱ ὅποιοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν κωφάλαων ἦσαν κληρικοὶ καὶ μοναχοί, ὅπως ὁ Pedro Ponce de Leon, ὁ Abbé de l' Erée, ὁ Silvestro, ὁ Assaroti, ὁ Pendola, ὁ Aricella καὶ ἄλλοι. Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι οἱ κληρικοὶ αὐτοὶ προσεπάθησαν νὰ πλησιάσουν τοὺς κωφάλαους πρωτίστως διὰ νὰ μῆσουν αὐτοὺς εἰς τὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ οὐχὶ διὰ νὰ προετοιμάσουν αὐτοὺς διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἄν αἱ ἀνωτέρω σκέψεις εἶναι ὀρθαί, τότε τὸ ἔργον τῶν κληρικῶν αὐτῶν εἶναι δυνατόν νὰ παραλληλισθῆ ἕως τὸ ἔργον τῶν Ἱεραποστόλων, οἱ ὅποιοι ἀπεδύθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα νὰ ἐκχριστιανίσουν τὰς βαρβάρους φυλάς, κυρίως τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς.

4) Οἱ κωφάλαοι, ἔαν μένουσιν μακρὰν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης, εἶναι ἀνεύθυνοι κατὰ τὸν ποιητὴν, καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ κατακρίνονται, ἀντιθέτως δὲ εἶναι ἄξιοι συγγώμης. Ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς ἂν θεωρῆ τοὺς κωφάλαους ἀνευθύνους, δὲν θεωρεῖ ἕξ ἴσου ἀνευθύνους καὶ τοὺς ἐπαίοντας, οἵτινες θὰ ἔπρεπε νὰ προσπαθῆσουν νὰ προσπελάσουν καὶ τοὺς ἀποκλήρους αὐτοὺς τῆς ζωῆς. Τοῦτο προκύπτει, ἐμμέσως βεβαίως, ἀπὸ τὴν δραμύτητα μὲ τὴν ὁποίαν καταφέρεται ἐναντίον ὄλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι μένουσιν μακρὰν τῆς γνώσεως, διότι εἰς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ζοῦν δὲν ὑπάρχουν τὰ ἀπαραίτητα κίνητρα. Ἄλλὰ τὰ κίνητρα ποιοὶ θὰ πρέπει νὰ τὰ δώσουν; Ποιοὶ ἄλλοι ἐκτὸς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κατέχουν ἡγετικὰς θέσεις εἰς τὴν κοινωνίαν;

5) Τέλος τίθεται τὸ ἐρώτημα: Οἱ κωφάλαοι σήμερον, μὲ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα πα-

ρέχει διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν ἢ σύγχρονος ἐπιστήμης, εἶναι δυνατόν νὰ προσεγγίσουν τὴν ἠθικὴν τελειότητα, τὴν ὁποῖαν ὠραματίσθη ὁ μεγαλόπνοος ποιητὴς; Εἶναι δυνατόν οἱ κωφάλαοι νὰ ὁμοιάσουν πρὸς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει εἰς τὴν «Θείαν Κωμωδίαν»;

Voi altri pochi che chedrizzaste il collo

Per tempo al pan delli angeli, del quale

Viuesi qui ma non se ne vien sa tollo

Metter potete den l' altro sale

Vostro naviglio, servando mio solco

Dinanzi all' acqua che ritorna equale.

Μὰ οἱ λίγοι ἔσεῖς, ποὺ ἀσκώσατε τὰ μάτια νωρὶς στὸν ἄρτο τῶν ἀγγέλων ποὺ τρῶν ἐδῶ καὶ δὲν ἀποχορταίνουσι, πανιὰ στὴν ἀνοιχτὴν ἀρμύρα ἀνοιχτε. κ' ἐμπᾶτε μέσ' στ' αὐλάκι μου μὲ ἀσπούδα πρὶν νὰ κλειστοῦν τ' ἀπόνερα καὶ σβύσουν.

(Παράδεισος 11, 10-15)

Μετάφρ. Ν. Καζαντζάκη.

Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν καταφατικῶς. Πράγματι σήμερον οἱ κωφάλαοι λαμβάνουν τὰς πρώτας στοιχειώδεις γνώσεις τόσοσιν διὰ τὴν πρακτικὴν ζωὴν, ὅσον καὶ διὰ τὴν μύθιν εἰς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς θεολογίας. Ὅσον διὰ τὴν μετέπειτα αὐτῶν ἐξέλιξιν ἐπ' αὐτοῦ ἃς ἀπάντησεν ὁ Bonaventura, ὁ σεραφικὸς διδάσκαλος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας: «Καὶ μία ἀπλὴ γυναῖκα εἶναι δυνατόν ν' ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ περισσότερο ἀπὸ ἓνα διδάσκαλο τῆς Θεολογίας. Ἀπλὴ καὶ ἀμόρφωτη γυναῖκα ἀγάπα λοιπὸν τὸ Θεὸ σὺν καὶ εἰσα πῶς μεγάλη κ' ἀπὸ τὸν Ἀδελφὸ Bonaventura».

ΔΥΟ ΕΚΘΕΣΕΙΣ—ΜΙΑ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ

Δύο ἐπιστημονικαὶ ἐκθέσεις πού ἔγιναν τελευταίως εἰς τὰς Ἀθήνας ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ γραφῆ τὸ παρὸν σύντομον ἄρθρον. Πρόκειται περὶ τῆς ἐκθέσεως: «Τὰ άτομα διὰ τὰ άτομα», πού ὠργάνωσεν ἡ Ἀμερικανικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀτομικῆς Ἐνεργείας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπιτροπὴν Ἀτομικῆς Ἐνεργείας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου περὶ τῆς Γαλλικῆς ἐκθέσεως «Ἐπιστήμη καὶ Ἱατρικὴ».

Ἦσαν ὄντως δύο ἐξαιρετικαὶ εὐκαιρίαὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἠδυνήθησαν πολλοὶ νὰ παρακολουθήσουν ἀπὸ κοντὰ τὰς προσφάτους ἐξελίξεις τῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου καὶ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς πού ἔχει διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ ἀντιληφθῶν κατὰ τρόπον παραστατικὸν καὶ πειστικὸν τὰς προόδους πού ἐπετεύχθησαν προκειμένου νὰ μελετηθῆ βαθύτερον ὁ ἀνόργανος ὑλικὸς κόσμος. Ἐξ ἄλλου οἱ ἐπισκέπται ἔζησαν στιγμὰς ὄντως συγκινητικὰς καὶ ταυτοχρόνως πλήρεις θαυμασοῦ, δι' ὅσα ἐπετεύχθησαν εἰς τὸν τομέα τῆς σπουδῆς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἀγωνίζεται σκληρὰ, ἀλλὰ τόσο ἀποτελεσματικὰ διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀσθενειῶν, τὴν θεραπείαν τοῦ πόνου καὶ τῆς καταθλίψεως καὶ τὴν παροχὴν τοῦ ἀγαθοῦ τῆς υγείας εἰς τὰς μυριάδας τῶν πασχόντων συνανθρώπων μας. Αἱ δύο ἐκθέσεις ἔδωσαν πολλὰ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπισκέπτας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπιστήμονας καὶ εἰς πλείστους εἰδικούς, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδουν ἐποπτικῶς τὰς τελευταίας ἐπιστημονικὰς προόδους εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου, τῆς γῆς, τῶν ὠκεανῶν κ.λ.π. καὶ τὴν μελέτην τοῦ ἀτόμου ἀνθρώπου. Δὲν γνωρίζομεν μόνον, ἂν ἐπεσκέφθησαν καὶ ἂν ἔγινε ὅση ἔπρεπε διαφωτίσις καὶ

προσπάθεια ἐκ μέρους πολλῶν ἀρμοδίων, διὰ νὰ ἴδουν ὁμαδικῶς σπουδασταὶ καὶ μαθηταὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ ἀποκομίσουν πολλαπλὴν ὠφέλειαν, βοήθητικὴν τῆς περαιτέρω μορφώσεως καὶ ἐκπαιδεύσεώς των.

Τὰ ὑλικά ἀτομα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀτόμων. Ἴδου μία μεγάλη προσπάθεια τῆς ἐπιστήμης καὶ ἕνας ἀγὼν δύσκολος καὶ ἐν πολλοῖς σκληρὸς πού γίνεται τὰς τελευταίας ἰδίως δεκαετίας ἀπὸ χιλιάδας ἔρευνητῶν εἰς πλείστα προωδευμένα κράτη. Ἀγὼν καὶ συνεχὴς ἐργασία διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς μυστικὰς δυνάμεις τῆς Δημιουργίας καὶ νὰ τὰς θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τὴν πολλαπλὴν του ἐξυπηρέτησιν. Παράδειγμα ὁ ἀτομικὸς ἀντιδραστήρ τοῦ «Κέντρου Δημόκριτος» πού λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ περασμένο καλοκαίρι εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ὁ πειραματικὸς καὶ ἐκπαιδευτικὸς ἀντιδραστήρ τῆς ἐκθέσεως, μαζὴ μετὰ τὰς ποικίλας εἰρηνικὰς ἐφαρμογὰς τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας: Εἰς τοὺς τομεῖς τῆς Ἱατρικῆς, τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Βιομηχανίας. Αὐταὶ δίδουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐμβαθύνωμεν κάπως περισσότερον καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν δεόντως τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς φύσεως. Ἐξ ἄλλου αἱ εἰδικώτεραι ἔρευναι τῶν ἱατρῶν, τῶν βιοχημικῶν, τῶν βιολόγων καὶ τῶν τεχνικῶν διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσουν, τὰ μεταπολεμικὰ ἰδίως χρόνια, τόσας ἐξελίξεις, προόδους καὶ ἐπιτυχίας εἰς τομεῖς τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως π. χ. εἰς τὴν χειρουργικὴν ὅπου τὰ ἀποτελέσματα εἶναι πολλαπλὰ, ἄμεσα καὶ πειστικὰ ἢ εἰς τὴν μικροβιολογίαν καὶ τὴν βιολογίαν ἢ τὴν διαγνωστικὴν, ὅλα αὐτὰ δίδουν ἀφορμὴν διὰ νὰ φανῆ καλλίτερον ὁ ἀγὼν

τῶν ἀνθρωπίνων ἀτόμων διὰ τὴν πολλαπλῆν ἐξυτηρέτησιν αὐτῶν τῶν ἰδίων, τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ ἀγὼν καὶ ἡ κοινὴ προσπάθεια εἶναι: Τὰ ἄτομα—ἄνθρωποι διὰ τὰ ἄτομα—ἀνθρωπότης.

Μὲ ἄλλα λόγια: Τὰ ἄτομα—ἄνθρωποι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀτόμων—ἀνθρώπων, δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὸν τὸν τίτλον, τὸν οὐσιαστικὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ αἱ δύο ἐκθέσεις. Αἱ κατακτήσεις τῶν ἀνθρώπων, ποῦ γίνονται μὲ τόσας ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς θυσίας, νὰ τεθοῦν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Εἰς τὴν ἐξυτηρέτησιν καὶ προόδον τῆς προσωπικότητος ἐκείνης ποῦ φέρει τὸ ὄνομα ἀνθρώπος. Ὅχι ὁμοῦς ἀνθρώπος-μηχανή, ὅπως τὸν ἐφαντάσθη καὶ τὸν παρέστησεν ὁ Lamettrie, οὔτε τὸν ἀνθρωπον-ρομπότ, ὅπως τὸν δέχονται δολκληρωτικά κράτη, οὔτε τὸν ἀνθρωπον-ὑπεράνθρωπον, ὅπως τείνουν καὶ πάλιν τώρα νὰ τὸν παρουσιάσουν μερικοὶ, ποῦ ἀγνοοῦν τὸν ἀνθρωπον-ἀνθρωπον καὶ δίδουν προσοχὴν μόνον εἰς τὰς τεχνικὰς ἐπιτεύξεις τῆς ἐρευνῆς. Τὸν ἀνθρωπον ὡς προσωπικότητα ἐλευθέρως σκεπτομένην καὶ ὑπευθύνως ἀποφασίζουσαν, τὸν ἀνθρωπον μὲ τὰς ἀδυναμίας του, τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς, τὸν ἀνθρωπον—«ὀστράκινον σκευὸς»—μὲ τὸν ψυχικὸν πλοῦτον καὶ τὰς μεγάλας του ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ τὰς πολλὰς του πνευματικὰς ἀτελείας, καὶ κατωτερότητας.

Αὐτὸν τὸν ἀνθρωπον ἀγωνίζεται νὰ ἐξυτηρέτησιν καὶ ἐξυψώσῃ ὁ ἐπιστήμων-ἀνθρώπος καὶ αὐτὴν τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν θαυμαστὴν προόδον ἠθέλησαν καὶ ὄντως παρουσίασαν αἱ δύο ἐκθέσεις.

Οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ τεχνικοὶ ἐπέτυχαν πολλὰ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ὕλης καὶ τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐπέτυχαν ἀρκετὰ οἱ ἀστροναῦται μὲ τὰς κατακτήσεις των εἰς τὸ Διάστημα. Ἔλυσαν ὁμοῦς τὸ πρόβλημα ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπων ἀδυναμίας; Ἡ τοῦλάχιστον προώθησαν τὰ πράγματα διὰ τὴν ἐπιτυχὴ λύσιν του; Πρέπει νὰ ἔχη κανεὶς ἐπιφυλάξεις ἐπ' αὐτοῦ. Ἀναμφιβόλως ἐπέτυχον εἰς τὴν κατάκτησιν πολλοῦ ἐδάφους εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀτόμου, τῆς γῆς, τοῦ διαπλανητικοῦ χώρου· εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ καὶ ἀπὸ ψυχοσωματικῆς ἐν μέρει ἀπόψεως. Ὅμως ὁ ἄλλος τομεὺς, ἡ ἄλλη πλευρὰ τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος παραμένει ὡς πρόβλημα.

Τοῦλάχιστον νὰ ἀναγνωρίζεται ἡ ὑπαρξίς τοῦ προβλήματος τούτου, ἀπὸ τοὺς ἐρευνητάς καὶ τοὺς στοχαστάς, ἀπὸ ὅσους ἀγαποῦν πραγματικὰ τὸν ἀνθρωπον. Καὶ τὰ γεγονότα δεικνύουν ὅτι συχνὰ ἐπισημαίνεται ἡ ὑπαρξίς τοῦ προβλήματος τούτου καὶ ἡ σοβαρότης αὐτοῦ.

Δ. Κ.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ

Βεντάλιες κλείσαν τ' ἀφροκάμωτα φτερά.
Γνωστό Σοῦ φάνηκε τὸ θρόισμα ἐκεῖνο
καὶ μ' ἀπορία βλέπεις, ἄλλη μιά φορά,
ἐμπρός Σου τὸν ἀρχάγγελο, χωρὶς τὸ
κρίνο.

Τὸ πρόσωπό Σου μόλις μπόρεσε νὰ δῆ,
τὰ λόγια του ἐνοιῶσε στὰ χεῖλη του σθε-
σμένα.

Συνεσταλμένος μνήσκει σὰν μικρὸ παιδί
καὶ τ' ἄδεια χέρια του κοιτάζει σαστισμέ-
να.

Τοῦ χαμογέλασες, χωρὶς νὰ πῆς μιλιὰ,
κι' εἶχες στὰ χεῖλη Σου μιά σύσπαση ὀδύ-
νης
καθὼς, ἀπ' τὴν καρδιά Σου, τὴν παλιά
τοῦ Συμεῶν ρομφαία βγάξεις καὶ τοῦ δί-
νεις.

Κοκκίνησε μ' ἀμηχανία, τρυφερά,
τὸ δῶρα τῆς καρδιάς Σου παίρνοντας ἐ-
κεῖνο,
κι' ἀπλώνει, βιαστικός νὰ φύγη, τὰ φτερά
νὰ τὸ προσφέρει στὸν Υἱόν Σου ἀντὶ γιὰ
κρίνο.

Χαρὰ εὐηγγελίσθη, δίχως νὰ τὴν δῆ
—γιατί θὰ ξαναθροῖς Σοῦ λέει τὸ μήνυμά
του
στοὺς οὐρανοὺς τὸ Σταυρωμένο Σου πα-
ιδί—
ὁ ἄγγελος, μαντατοφόρος τοῦ θανάτου!

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ

Ἄγαπητά «Ἀκτινες»

Με τὸ κλείσιμο τοῦ Πανεπιστημίου, λόγῳ τῶν φοιτητικῶν γεγονότων, τὸν περασμένο μῆνα ἐκλείσει καὶ τὸ ἐστιατόριό τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης.

Ἔτσι οἱ ἄποροι φοιτηταὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ σιτίζονται μετὰ τὸ «κουπόνι» (κάθε κουπόνι ἰσοδυναμεῖ μετὰ 9 δραχ. ἡμερησίως) καὶ τὴν ἐκπτώσι, πού τοὺς προσφέρει τὸ Πανεπιστήμιον γιὰ τὸ ἐστιατόριό τῆς Λέσχης τους.

Τὸ φοιτητικὸ βαλάντιο εἶναι πολὺ ἰσχυρὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθῆ στὶς τιμὲς τῶν ἄλλων ἐστιατορίων τόσο εὐκόλα.

Ἡ ἀγάπη ὅμως πού εἶναι ἐφευρετικὴ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ κάθε ἐμπόδιο καὶ νὰ θριαμβεύσῃ.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἀγῶνος τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογικῆς δὲν ἀνεχόταν νὰ βλέπῃ τοὺς συναδέλφους τῶν νὰ βαδίζουν πεινασμένοι «τοὺς δρόμους ἐκείνους πού τοὺς διασχίζουν κομψοτεχνήματα ἀνέσεως, ταχύτητος καὶ πολυτελείας».

Γι' αὐτὸ παρ' ὅλες τὶς οικονομικὰς δυσχέρειες κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ γιὰ λίγες μέρες φοιτητικὸν συσσίτιο γιὰ τοὺς «ἀπόρους φοιτητὰς ἀπασῶν τῶν Πανεπιστημιακῶν Σχολῶν».

Στὴν ἀρχὴ τὸ ὑπόδημα τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας ἔκανε τὴν ἐναρξιν γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν οἱ συγγραμμικὲς προσφορὲς τῶν ἀνωνύμων φιλανθρωπῶν γι' αὐτὴ τὴν ἱερὴ προσπάθεια.

Ἦταν κατὰ τὸ συγγραμμικὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς νὰ φθάνουν, σάν θεόσταλα δῶρα, αὐτὲς οἱ προσφορὲς, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἐπιτροπὴ ἀδυνατοῦσε νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὸ ἐπιόμενο φαγητό.

Τέσσερες μέρες βάσταξε τὸ «τραπέζι τῆς ἀγάπης». 250 πιάτα θυσίας καὶ φοιτητικῆς ἀλληλεγγύης προσφέρθηκαν.

Ὁ ἄπορος φοιτητὴς μέσα σ' ἓνα περιβάλλον στοργῆς καὶ ἀδελφωσίνης εὗρισκε ἓνα πιάτο ζεστοῦ φαγητοῦ λιτό, ἀρκετὸ ὅμως γιὰ νὰ χορτάσῃ.

Τὸ σπουδαιότερο δὲ εἶναι ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ φοιτητὰὶ δούλευσαν γι' αὐτὸ τὸ συσσίτιο. Ἀγόραζαν τὰ τρόφιμα, πλῆγαναν στὸ φούρνο, ὑποδεχόντουσαν τοὺς συναδέλφους τῶν καὶ κατέβαλλαν κάθε κόπο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ φαγητοῦ.

Οἱ φοιτητὲς δὲ ἐπιστρατεύθηκαν γιὰ νὰ ἐπιδείξουν τὶς ἰκανότητές τῆς μαγειρικῆς των.

Δὲν ξέρω πόσο ἀπὸ μᾶς κάθησαν νὰ σκεφθοῦν αὐτὸ τὸ γεγονός.

Νομίζω ὅμως ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς βάλῃ σὲ σκέψεις καὶ πολλὰ νὰ μᾶς διδάξῃ.

Μ' αὐτὴ τὴν πρᾶξιν οἱ θεολόγοι ἀπέδειξαν ὅτι ἔχουν βαθειὰ γνώσιν τῆς ἀποστολῆς των. Ἀκόμη ὅτι δὲν πρωτοστατοῦν μόνο σὲ «δυναμικὰς» ἐκδηλώσεις, πού τὸσες ἀλληλοσυγκρούμενες σκέψεις ἐδημούργησαν, ἀλλὰ καὶ σὲ ἔργα εὐποιίας καὶ ἀνθρωπιᾶς.

Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι Θεολογία: Μιά ἐπιστήμη πού ποθεῖ νὰ φέρῃ ἓνα μήνυμα στὸν κοινωσμένο κόσμον μᾶς, τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεανθρώπου.

Καὶ τὸ μήνυμα αὐτὸ μᾶς τὸ εἶπαν οἱ θεολόγοι μ' αὐτὸ τὸ ἔργο τους, μετὰ τὸ συσσίτιο.

Μετὰ τιμὴν

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΣΑΣ

★

ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΗ «ΤΟ ΕΓΕΡΤΗΡΙΟ ΣΑΛΠΙΣΜΑ»;

Κύριε Διευθυντά,

Στὸ τεῦχος Μαΐου, δημοσιεύεται στὶς «Ἀκτινες» ἐπιστολὴ μετὰ τίτλο «ἱεραποστολὴ στὴν Ἀφρικὴ». Ὁ ἐπιστολογράφος παίρνει ἀφορμὴ ἀπὸ κάποια ἔκθεσι σχετικὰ μετὰ τὸ θέμα καὶ οὔτε λίγο, οὔτε πολὺ θεωρεῖ ἐπακτακτικὴ ἀνάγκη ὅλοι νὰ γίνωμε ἱεραπόστολοι στὴν Ἀφρικὴ(!) λέγοντας ὅτι ἡ ἔκθεσις πού εἶδε πρὸς εὐνὴν «ἔνα ἐγερτήριον σάλπισμα».

Βέβαια, κατ' ἀρχάς, δὲν ἔχομε καμμιά ἀντίρρηση ὅτι πρὸς εὐνὴν νὰ γίνωνται ἱεραποστολὲς σὲ χώρες ὡς τῆς Ἀφρικῆς, ὅτι τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς πρωτόγονον κατάστασιν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι κατὰ τὸ ἀγνωστο. Τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖ ὠριμένες προϋποθέσεις. Ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ἔχομε τόσα καὶ τόσα θέματα πού μᾶς συγκλονίζουν συθέμελα ὡς ἄτομα, ὡς κοινωνία, ὡς κράτος, ὡς Ἐκκλησία καὶ ἀντί, ὅλοι, ὀργανώσεις, ὡς ἡ διοργανώσασα τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐπιστολογράφου σας, περιοδικὰ, ὡς τὸ ἰδικὸ σας καὶ γενικὰ πᾶς ὅστις πονεῖ τὸν τόπο αὐτό, πού βρισκόμεθα στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ, νὰ ἐσπρωθοῦν σὲ μιὰ ἱερὴ-εἰρηνικὴ ἐπανάστασιν γιὰ τὴν πνευματικὴν, θρησκευτικὴν, πολιτικὴν, κοινωνικὴν καὶ οικονομικὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος μᾶς, ἀσχολούμαστε μετὰ ἱεραποστολῆς στὴν Ἀφρικὴ!

Εἶναι καιρὸς πᾶν νὰ ἀντηχήσῃ ἓνα ἐγερτήριον σάλπισμα, ὅχι γιὰ τὴν Ἀφρικὴ, ὅπως θέλει ὁ ἐπιστολογράφος σας, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδιαν τὴν πατρίδα μᾶς, γιὰ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ μᾶς.

Ἡ Ἑλλάς ἀπὸ αἰῶνες ἐτάχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἱστορίαν νὰ μεταδίδῃ συνεχῶς τὸ φῶς στοὺς εὐρισκόμενους στὸ σκότος. Τῆ στιγμῆ αὐτῆ ὅμως ἡ Ἑλλάς δὲν ἔχει τὸ φῶς ἢ μάλλον εἶναι λίγο, μιὰ μόνο σπῆθα, ἄς φροντίσουμε ὅλοι αὐτὴ ἢ σπῆθα νὰ μὴν χαθῆ πρῶτα καὶ μετὰ νὰ τὴν ὑποβοηθήσουμε νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΝΗΣΥΧΤΙΚΕΣ

ΓΙΑ ΤΟ «ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ»

Έγινε τὸν τελευταῖο καιρὸ λόγος γιὰ ἐνίσχυσι καὶ ἀνανέωση τοῦ «Φεστιβάλ Ἐπιδαύρου». Καὶ διατυπώθηκαν σκέψεις καὶ προτάσεις γιὰ παραστάσεις ἀρχαίου δράματος ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους θιάσους, καθὼς καὶ γιὰ διάφορες ἄλλες ἐκδηλώσεις, μουσικῆς, χορευτικῆς καὶ ἄλλες, πὸν θὰ διενυθνοῦν τὰ πλαίσια τοῦ Φεστιβάλ καὶ θὰ τονώσουν ἀκόμη περισσότερο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κοινοῦ.

Δὲν κρύβουμε τὴν ἀνησυχία μας ἀπὸ τὶς προτάσεις αὐτές. Τὸ Φεστιβάλ Ἐπιδαύρου ἔχει σημειώσει ἀναμφισβήτητα ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἔχει κερδίσει τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Κοινοῦ, Ἑλληνικοῦ καὶ ξένου. Γιατί τάχα, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ τῆς ἐπιτυχίας, νὰ χρειάζεται ἡ ἐνίσχυσι καὶ ὁ πλουτισμὸς του; Καὶ εἶναι τάχα ἐνίσχυσι καὶ πλουτισμὸς ἡ προσθήκη ποιῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων στὶς παραστάσεις τοῦ ἀρχαίου δράματος, πὸν αὐτὲς ἀκριβῶς ἐξασφάλισαν τὴν ἐπιτυχία, τὸ κύρος καὶ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Φεστιβάλ;

Ἄν ἐπρόκειτο μόνον γιὰ παραστάσεις ἀρχαίου δράματος καὶ ἀπὸ ἄλλους θιάσους πὸν νὰ παρέχουν πάντως τὰ ἀναγκαῖα ἐχέγγυα γιὰ ἐργασία ἐφάμλλη μὲ τὸ Ἐθνικὸ, θὰ μπορούσε τὸ ζήτημα νὰ συζητηθῆ καὶ νὰ μελετηθῆ. Ἄλλὰ πὸς εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί λόγος γιὰ ἐκδηλώσεις καὶ θεάματα ἔξω ἀπὸ τὸ σοβαρὸ καὶ αὐστηρὸ πλαίσιο τῶν ἀναμνήσεων, τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ σεπτοῦ ἐκείνου χώρου τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀθανάτου πνεύματος, τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος; Μία τέτοια ξένη, ἀνάμοστη καὶ ἄστοχη προσκόλλησι θὰ ἦταν τάχα ἀνανέωσι, ἢ θὰ ἦταν νόθεωσι καὶ παραμόρφωσι;

ΓΙΑ ΤΗΝ «ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ»

Τὴν ἴδια ὅμως ἀνησυχία ἀισθανόμαστε καὶ ἀπὸ κάποιες ἄλλες σκέψεις καὶ προτάσεις, πὸν εἶδαν τὸ φῶς καὶ συζητήθηκαν στὸν Ἀθηναῖκὸ Τύπο σχετικὰ μὲ τὴν Ἑβδομάδα τοῦ Κινηματογράφου (εὐτυχῶς δὲν ἐδόθη καὶ σ' αὐτὴν ὁ γελοῖος τίτλος τοῦ «Φεστιβάλ»), πὸν εἶχε ὀ-

γανωθῆ ἀπὸ τὴ Διεθνή Ἐκθεσὴ Θεσσαλονίκης. Παρὰ τὶς μοιραῖες καὶ ἀναπόφευκτες δυσκολίες τῆς ἀρχῆς, ἡ εὐστοχία αὐτῆ σκέψης τῶν ὀργανωτῶν τῆς Ἐκθέσεως πραγματοποιήθηκε μὲ ἀξιόλογη ἐπιτυχία, πὸν ἔδειξε καὶ ἐπεβεβαίωσε τὶς σοβαρῆς καὶ θετικῆς δυνατοῖτές της γιὰ τὴ μελλοντικὴ τῆς ἐξέλιξι καὶ ἀνάπτυξη.

Καὶ ὅμως, ἔπειτα ἀπ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴ ζοτικότητα, διατυπώνονται ἀποψεις καὶ εἰσηγήσεις, πὸν, ἐνῶ ἀναφέρονται στὴν καλύτερη ὀργάνωσι καὶ συστηματοποίηση τῆς Ἑβδομάδος, φαίνονται νὰ συγκαλύπτουν προθέσεις ἢ καὶ νὰ προετοιμάζουν ἐνέργειες γιὰ τὴ μεταφορὰ τῆς στὴν πρωτεύουσα! Καὶ δὲν διαστάζουμε νὰ τὶς χαρακτηρίσουμε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄστοχες καὶ νὰ συστήσουμε ἀπὸ τώρα, πρὶν ἀκόμα ἐκδηλωθῶν πὸ φανερά καὶ πὸ ἔμπροκτα, νὰ σταματήσουν καὶ ν' ἀποσυρθῶν.

Εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, ὄχι μόνον ἀδικαιολόγητο καὶ ἄδικο, ἀλλὰ καὶ βλαβερὸ καὶ ἐπικίνδυνο, ἀντὶ νὰ προσπαθοῦμε ν' ἀπαλλάξουμε, ν' ἀνακουφίσουμε ἔστω, τὴν πρωτεύουσα ἀπὸ τὴν ἀποπνευματικὴν συσφορῆσιν, τὸν παθολογικὸ ὑδροκεφαλισμὸ, πὸν τῆς προκαλεῖ ἡ ἄστοχη καὶ ἀκριθὴ συγκέντρωσι σ' αὐτὴν ὄλων σχεδῶν τῶν πνευματικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ μορφωτικῶν ἐκδηλώσεων τῆς χώρας, νὰ ζητοῦμεν νὰ προσθέσουμε καὶ ἄλλες, ὀλοένα πὸ πολλές καὶ πὸ βαριές, γιὰ ν' ἀποτελέσουμε τὴν ἐγκεφαλικὴ τῆς συμφορῆσι! Καὶ τὸ κακὸ, ἡ συμφορὰ αὐτῆ, μεγαλώνει ἀκόμη περισσότερο καὶ γίνεταί πὸ ἀπειλητικὴ καὶ πὸ ἐπικίνδυνη, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, τὴ ζωντανὴ καὶ ἁμαῖα σημειωμένη, πὸν ἔχει ὅλη τὴ ζοτικότητα καὶ ὅλες τὶς δυνατοῖτές, ἐπομένως καὶ ὅλα τὰ δικαιώματα, νὰ μοιρασθῆ ἰσάξια μὲ τὴν πρωτεύουσα τὴν τιμὴ, ἀλλὰ καὶ τὸν μῦθο, γιὰ μὴν κοινὴ καὶ ἐνάμλλη πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ δράσι, πὸν θὰ εἶναι ἔτσι πὸ ἰσορροπία, πὸ σταθερὴ καὶ πὸ ἀποτελεσματικὴ. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ γίνῃ.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑ-Ι-ΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Μὲ ἰδιαιτερο ἐνδιαφέρον καὶ πολλὴν ἐκτίμησι παρακολουθοῦμε τὶς συστηματικῆς καὶ εὐ-

θεριεψὴ καὶ τότε, ὅταν θεριεψὴ καὶ γίνῃ φλόγα, γίνῃ πυρκαῖα μεγάλη, ἂς πάρομε τὶς δάδες καὶ τὶς σάλπιγγες γιὰ νὰ μεταφέρουμε σὲ ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσότητος, γιὰ τὰ ὅποια λαχταροῦν οἱ ἄνθρωποι.

Πρέπει τὸ τρίπτυχο αὐτό: Ἀγάπη—Δικαιοσύνη—Ἰσότητα, πὸν εἶναι καθαρὰ ἑλληνικὸ καὶ χριστιανικὸ, νὰ γίνῃ πρῶτα βίωμα καὶ πραγματικὸτητα στὴν χώρα του, στὴν μητέρα του, τὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ ἀνάθετο ἀπὸ πάλαι τῶν

τάξεων» καὶ «εὐήμεροῦδες δημοκρατίες» νὰ ξεχυθῆ σ' ὅλα τὰ πλάτη καὶ μῆκη τοῦ κόσμου. Τότε καὶ μόνον μπορούμε νὰ ποῖμε τὸ «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη».

Ἴδου ἡ ἱεροποστολή, ὁ ἀγῶνας, τὸ χρέος, ὅλων ὅσοι ποιοῦν ἀκόμη καὶ θέλονται ἀπὸ κάπὶ τὸ ἀνώτερο στὴ χώρα αὐτῆ. Ἄς ἀνασκομιποθοῦμε ὅσο εἶναι καιρὸς. Hannibal ante portas.

Μετὰ τιμῆς
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΕΜΟΣ

στοιχες προσπάθειες του 'Εθνικού 'Οργανισμού 'Ελληνικής Χειροτεχνίας για την ανάπτυξη και την πρόοδο της 'Ελληνικής λαϊκής τέχνης.

Μιά πρόσφατη έκδοσή της, που είναι άριστα εικονογραφημένη και εξαιρετικά επιμελημένη και καλαισθητή, με τον τίτλο «'Ελληνικά Διακοσμητικά Θεμάτα», προσφέρει ασφαλώς, με τα θαυμάσια σχέδια, διακοσμητικά θέματα και παραστάσεις που περιέχει—παρμένα όλα από γνήσια 'Ελληνικά πρότυπα—μیان πολύτιμη βοήθεια στον 'Ελληνα χειροτέχνη, για να μπορέσει ν' ανανεώσει τα διδάγματα της παραδόσεως, να πλουτίσει τις γνώσεις και την πείρα του, να κεντρίσει την έμπνευσή του και τη φαντασία του και να τον οδηγήσει σε νέα και άξια καλλιτεχνικά επιτεύγματα. Και είναι βέβαια αυτονόητη η σημασία και η άξια, που μιά τέτοια ευεργετική επίδραση στην εργασία των χειροτεχνών μπορεί να έχει για την καλλιέργεια, την ανανέωση και την εξέλιξη της λαϊκής μας τέχνης.

Και όμως, χωρίς να άρχηται στην ύποδειγματική αυτή έκδοση—που θα την ακολουθήσουν, καθώς προαναγγέλλεται, και παρόμοιες άλλες—ο 'Οργανισμός 'Ελληνικής Χειροτεχνίας προβαίνει παράλληλα και σε μίαν άλλη ενέργεια, πιο πρακτική και πιο θετική: στέλλει στις επαρχιακές περιοχές, που άσχολούνται συστηματικότερα με τη χειροτεχνία, ειδικούς τεχνικούς, που δίδουν άμεσα και επί τόπου στους χειροτέχνες τις αναγκαίες οδηγίες τόσο για την καλλιτεχνική και ποιοτική βελτίωση των παραγομένων ειδών, όσο και για την αύξηση της παραγωγικότητας (όπως έγινε πρόσφατα στην Θεσσαλονίκη για τους χειροτέχνες που άσχολούνται με τις κουβέρτες, τις βελάντζες και τη «φλοκάτη»).

Και είναι ευχάριστη και ευόμοια η έμπρακτη διαπίστωση των ικανοποιητικών αποτελεσμάτων των συστηματικών ενεργειών του 'Οργανισμού, την οποίαν έδωσε και έπεθεβαίωσε με τον πιο χαρακτηριστικό και παραστατικό τρόπο η πρόσφατη Έκθεση 'Ελληνικής Χειροτεχνίας στην ειδική αίθυσά του με την πράγματι λαμπρά και επίβλητική παρουσία θαυμαστών επιτευγμάτων της 'Ελληνικής Χειροτεχνίας και λαϊκής εν γένει τέχνης.

Η «ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑΣ»

Είδαμε πάλι τις τελευταίες μέρες στον Τύπο νέαν επίθεση εναντίον του 'Εθνικού Θεάτρου για τόν παραγκωνισμό των 'Ελληνικών έργων. Διαβάσαμε μάλιστα μίαν ένδεικτική παρατήρηση για την κατιοΰσαν εκτόπιση των έργων αυτών από την εθνική σκηνή, τά οποία άρχισαν από τέσσερα, πριν από μερικά χρόνια, έγιναν τόν επόμενο χρόνο τρία, τόν άλλο περιορίστησαν σε δύο, τόν περσινό σε ένα και τόν φρετινό σε μηδέν.

Δέν μπορούμε βέβαια να πούμε ότι έκείνοι που προβάλλον ως χαρακτηριστική την κατωφε-

ρικήν αυτήν κλίμακα έχουν άδικο, αλλά μπορούμε να πούμε ότι τόν δίκαιόν τους—ή τούλάχιστον μέγα μέρος του—τό έχουν χάσει με την άδικα-ολόγητη και άδικη επίθεσή τους εναντίον της λειτουργίας της «Δευτέρας Σκηνής», που την είχε ιδρύσει, ως γνωστόν, τόν 'Εθνικό, αλλά αναγκάστηκε να την διαλύσει κάτω από τά καταγιστικά αυτά πυρά.

'Επειδή όμως εν πάση περιπτώσει τόν παράπονο πώς δέν παύονται στό 'Εθνικό Θέατρο 'Ελληνικά έργα είναι κατ' άρχην δίκαιον, νομίζουμε ότι, τώρα μάλιστα με την επέκταση των κτιριακών εγκαταστάσεών του, είναι καιρός να ξαναλειτουρηγήσει η Δεύτερη Σκηνή, άφαιρωμένη πια ολοκληρωτικά στα 'Ελληνικά θεατρικά έργα. 'Η παράλληλη λειτουργία τού θεσμού τού 'Εθνικού Βραβείου Θεάτρου, που εθέσπισε από πέρσει τόν Κράτος, μπορεί ν' αποτελέσει ένα γόνιμο φυτώριο παραγωγής καλών 'Ελληνικών έργων και συνεχούς βελτιώσεως και αναπτύξεώς της, τόν όποιον να εφοδιάζει με κατάλληλα και άξια έργα την εθνική σκηνή.

Τόν αποτέλεσμα τού περσινού πρώτου διαγωνισμού, που, εκτός από τόν έργο που βράβευσε, είχε ξεχωρίσει και όκτώ άλλα, αποτελεί ένα σημαντικό και ευόμοιο παράδειγμα, που μπορεί να διευκολύνει τόν 'Εθνικό Θέατρο στή συστηματική και αποτελεσματική πραγματοποίηση της βασικής άποστολής του, η όποια, σύμφωνα με την ιδρυτική του πράξη, είναι «η προαγωγή της 'Ελληνικής δραματογραφίας».

441 ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΕΤΗΝ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ !

Ένας 'Αθηναίος δημοσιογράφος είχε την ύπομονή και τόν θάρρος να άσχοληθή με την καταμέτρηση και την ταξινόμηση των κινηματογράφων στην περιοχή της πρωτεύουσας. Σύμφωνα λοιπόν με τή στατιστική αυτή, πόσο νομίζετε θερινοί κινηματογράφοι υπάρχουν στην 'Αθήνα και στόν Πειραιά; Μόνον τετρακόσιοι σαράντα ένας!

Και άξιζει, χάριν της ιστορίας, να αναλύσουμε αυτόν τόν μετριοπαθέστατο αριθμό. Από τούς 441 κινηματογράφους λειτουργούν στην 'Αθήνα 31 πρώτης προβολής, 132 δευτέρας προβολής και 162 όλων τών προβολών πάσης προελεύσεως και πάσης σειράς τά πρόστια. Σύνολο 'Αθηναϊκών κινηματογράφων 325!

Στόν Πειραιά έξ άλλων λειτουργούν 116 κινηματογράφοι όλων τών προβολών, από τούς όποιους δεκαέξη μέσα στην πόλη και έκαστό στίς συνοικίες.

Καταλαβαίνετε λοιπόν πόσος όγκος και πόση σαβούρα ταινιών άπαιτούνται για να καλυφθούν οι 441 αυτές όθόνες, και πόσο φοβερός είναι ό κίνδυνος της καλλιτεχνικής και ψυχικής διαφθοράς, που άπειλεί τούς 'Αθηναίους και τούς Πειραιώτες και πρό πάντων τούς νέους. 'Ο Θεός να τούς προστατεύη.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

«Ο 73ετής Σείσι Ματσοούμα νοσηλεύμενος εἰς νοσοκομείον τῆς Χιροσίμα διὰ παθήσεις προκληθείσας ὑπὸ τῆς ἀτομικῆς βόμβας, ἐξῆλθε χθὲς τοῦ νοσοκομείου, μετέβη πρὸ τοῦ μνημείου εἰς ἀνάμνησιν τῶν θυμάτων τῆς βόμβας καὶ ἠτοκτόνησεν. Ἐπ' αὐτοῦ εὐρέθησαν ἐπιστολαὶ καλοῦσαι τοὺς ἡγέτας τῶν κρατῶν νὰ σταματήσουν τὰς πυρηνικὰς δοκιμασίας».

Δὲν ξέρω σὲ ποιά περίπτωσι μπορεῖτε νὰ κατατάξετε τὴν αὐτοκτονία αὐτή, στὶς αὐτοκτονίες δειλίας ἢ στὶς αὐτοκτονίες ἡρωισμού, ἀλλὰ πάντως ξέρω πὼς με τὴν ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορία μας γινόμαστε πρόξενοι πολλῶν κοινωνικῶν ἐγκλημάτων. Καὶ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ γνήσιο χριστιανισμό!

Σὰς μεταφέρω κ' ἓνα ἄλλο δεῖγμα τῆς κοινωνικῆς ἀδιαφορίας μας.

«Τὸ «Λύκειον Ἑλληνίδων» διὰ τῆς ἐφορίας παρακολουθήσεως ἐργαζομένου παιδιοῦ προέβη εἰς ἔρευνα ἐπὶ ἐκατοντάδων περιπτώσεων ἐργαζομένων παιδιῶν, τὰ ἐκ τῆς ὁποίας πορίσματα ὑπῆρξαν ἰδιαίτερος ἀνησυχητικά, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κανονικὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ψυχικὴν ὠρίμανσιν, τὴν δημιουργίαν ἐπαγγελματικῆς συνειδήσεως καὶ γενικῶς τὴν ἀνάδειξιν τῶν εἰς χρῆστους πολιτας. Λόγω τῶν διαπιστώσεων αὐτῶν τὸ Λύκειον ἀπεφάσισε νὰ εισηγηθῆ εἰς τὰς ἀρμοδίας ἀρχὰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἤδη θεσπισθέντων νόμων διὰ τὰ προωθηθῆ ἢ ἐπίλυσις τῶν σοβαρῶν προβλημάτων τῶν ἐργαζομένων».

Ἄδικα τὰ μέλη τοῦ λαμπροῦ σωματείου θὰ κοπιᾶσιν νὰ κάμουν τὴν εἰσηγήσιν των «εἰς τὰς ἀρμοδίας ἀρχὰς», οἱ ὁποῖες θὰ παραπέμψουν τὴν ὑπόθεσιν σὸ... ἀρχεῖο! Οὔτε πάλι ἐχρειάζετο νὰ γίνῃ εἰδικὴ ἔρευνα «ἐπὶ ἐκατοντάδων περιπτώσεων», γὰρ νὰ βρεθῆ ἢ ἀλήθεια. Ἐδῶ ἀπαιτεῖται ἠθικὴ ρώμη, πνευματικὴ ζωντάνια, ἀληθινὴ ἀγάπη πρὸς τὸ παιδί, γὰρ νὰ κτυπηθῆ ἢ σαπίλα.

Μοῦ ἔλεγε φίλος ἐκπαιδευτικὸς γιὰ τὴν περίπτωσηί, ἀπὸ τῆς ἀναριθμητες, ἑνὸς παιδιοῦ σὲ νυκτερινὸ σχολεῖο.

Ἦρχετο, ἀφίγγεται, κάθε βράδην καταιδρωμένο, λερωμένο καὶ με καθυστέρησι. Ἐκάλητο σὸ τελεῖται ἄλλοθι θρανίον καὶ σὲ λίγο κοιμόταν. Σ' ἓνα διάλειμμα τὸ φώναξα καὶ τὸ ρώτησα, γιατί δὲν παρακολουθεῖ μάθημα. Καὶ αὐτὸ μοῦ διηγήθη τὴν ἰστορία του, ἱστορία πολλῶν ἄλλων παιδιῶν. Δεκάωρος ἐργασία, βολιές, ξύλο γιὰ ἓνα δεκάριον· γιατί τέχνη, ὅπως θὰ καταλάβατε, δὲν ἐμάθανε! Καὶ αὐτὸ τὸ φαινόμενο δὲν ἀποτελεῖ κοινωνικὸ ἐνδιαφέρον!

★
«Σκάνδαλον πρῶτον μεγέθους ἐξέσπασεν εἰς δικαστήριον τοῦ Λονδίνου, ὅταν κατετέθη ὅτι ὁ 62ετής πρῶην βουλευτῆς Σερ Αἴαν Χορόμπιν ἐδήλωσεν εἰς τὴν γραμματεία του ὅτι εἶναι «οὐσιαστικῶς συζευγμένος» ἀπὸ τριῶν ἐτῶν μετὰ ἐφήθου ὀνόματι Ροῦ Τζίραντ».

Συγκρίνατε τὸν κινισμό καὶ τὴν προκλητικότητα αὐτοῦ τοῦ ἐκφυλισμένου εὐρωπαίου με τῆς ἀγνῆς σκέψεις ἑνὸς ἀσιάτη, τοῦ Γιάντι:

«Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πὼς ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ νοιώθουν τιμημένοι βλέποντας νὰ ἐξευτελίζεται μπρὸς τοὺς ἓνας συνάνθρωπὸς τοὺς... Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ καταλάβω ποτέ...».

★
«Ἡ ἐφημερὶς «Πράβδα» ζητεῖ τὴν ἔντασιν τῆς ἐκστρατείας τῆς ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς αὐξανομένης «θηρησκευτικῆς μέθης» εἰς τὴν Ὀδησσόν».

«Εἰς τὴν πόλιν δύνανται νὰ ἀκούσῃ τις τοὺς κώδωνας ἀρκετῶν ἐκκλησιῶν», γράφει, «οἱ λειτουργοὶ τῆς θρησκείας καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν θρησκευτικῶν ὁμάδων ἐντείνουν τὴν δραστηριότητά των με σκοπὸν νὰ παρασύρουν μεγαλύτερον ἀριθμὸν σοβιετικῶν πολιτῶν καὶ ἰδιαίτερος νέων εἰς τὰ δίκτυα τῶν ἀποσπῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Πῶς ἄλλως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῆ ἡ ἀνθραξ αὐτῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος εἰς τὴν πόλιν, ἂν ὄχι ὡς ἀδυναμία τῆς ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας μας;»

«Πῶς ἄλλως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῆ ἡ ἀνθραξ αὐτή; Ἀλλὰ με τὴν διαλεκτικὴν τοῦ πνεύματος».

Ἐνας σοφὸς τοῦ χριστιανικοῦ ἔργου ἔλεγε πὼς ἡ ἀληθινὴ πνευματικότης μοιάζει με τὸ τόπι. Ὅσο τὸ χτυπᾷς πρὸς τὰ κάτω, τόσο ποὺ ψηλὰ ἀνεβαίνει.

Οἱ ταλαίπωροι συνεργάται τῆς Πράβδα καὶ ὅλης τῆς πολιτικῆς διαφωτιστικῆς σηματοῦσιν στόχους ἀδύνατους καὶ ἄθελά τους ἐτοιμάζουν τὴν αὐτοκαταστροφὴν τῆς πολιτείας των καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννησιν τοῦ τόπου των. Τὸ πνεῦμα ὅταν κτυπέται, νικά καὶ ἀνθίξει. Δὲ τρέμει ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς, τὰ δικαστήρια, τοὺς διωγμοὺς. Μόνον τὴν συμβατικότητα φοβάται.

★
Πρωῖνὴ ἐφημερὶς δημοσιεύει τὴν φωτογραφία φοιτητῶν σὲ πορεία με τὸν ἀκόλουθο ὑπότιτλο: «Τρεῖς χιλιάδες περίπου νέοι καὶ νέα φοιτητὰ πανεπιστημίων, πολυτεχνείων καὶ σχολῶν καλῶν τεχνῶν τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας ἀπεφάσισαν νὰ διανύσουν περὶ εἰς εὐλαβικὸν προσοκνήμα τὴ 92 χιλιόμετρα ποὺ χωρίζουν τὸ Παρίσι ἀπὸ τὴν Σάρτρε, ὅπου ὁ περίφημος κα-

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Πολλά επιστημονικά συνέδρια οργανώνονται συνεχώς εις όλον τόν κόσμον, όπου επιστήμονες διαφόρων ἐθνῶν ἀνταλλάσσουν τὰς ἀπόψεις των μέ τούς συναδέλφους των ἄλλων πόλεων καὶ ἄλλων χωρῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσαν θέσι κατέχει τὸ συνέδριον πού διωργανώθη εἰς τὸ Κλερμόν-Φερὰν τῆς Γαλλίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου. Κατ' αὐτὸ ἐπιστήμονες ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ «σιδηροῦ παραπετάματος», συνήλθον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν 300 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου ἐνὸς μεγάλου ἐπιστήμονος, φιλοσόφου, πιστοῦ καὶ ἀπολογητοῦ τοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ Blaise Pascal.

Οὕτω οἱ πλέον γνωστοὶ εἰδικοί ἐπὶ θεμάτων μαθηματικῆς λογικῆς, θεωρίας πιθανοτήτων, θεωρίας πληροφοριῶν, κυβερνητικῆς, γεωμετρίας καὶ μαθηματικῆς φυσικῆς, συνεκέντρωσαν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ μεγάλου σοφοῦ γιὰ ἓνα προσκίνημα καὶ μιὰ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων.

Τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ συνεδρίου, ἀφιερωμένον εἰς τὴν μαθηματικὴν λογικὴν, προηδρεύετο ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ

θεδρικός ναός. Φέροντες σταυροὺς καὶ λάβαρα, κυριευμένοι ἀπὸ θρησκευτικὴν ὑστερίαν οἱ νέοι συνεχίζουν τὴν πορείαν των ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ σχόλια πού προκαλοῦν εἰς τὸ πέρασμά των».

«Ὅτι μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ὁμαλὴ ἡ ψυχολογικὴ ἀντίδρασις τῶν φοιτητῶν αὐτῶν εἶναι θέμα πρὸς συζήτησιν. Ὅτι ὁμως ἡ ἐφημερίς με κάποια διάθεσι ὑποκρισίας βιάζεται νὰ προφυλάξῃ τοὺς ἀναγνώστες τῆς ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς θρησκευτικῆς ὑστερίας εἶναι ἀναντιρροητόν.

Ἄλλὰ τὸ ἐρώτημα εἶναι ἄλλο· ἂν ἡ πράξις αὐτὴ ἀποτελῇ ὑστερικὸ φαινόμενον, τότε πῶς ἔκανε τὴ νεότητα τόσο ἀνισόροπη καὶ ἀνόητα ἀνικανοποίητη, ὥστε αὐτὴ νὰ μεταπίπτῃ ἄκριτα ἀπὸ τὸν ἴλιγγο τοῦ τοῦτοσ στὴ λατρευτικὴ πορεία καὶ ἀπὸ τὴ λατρευτικὴ πορεία στὴν ἠθικὴ ἀσυνέπεια;

Ἡ γενεὰ μας ἔχει τὸ βάρος τῆς ἐγκληματικῆς ἐνοχῆς. Ἀφήσαμε τοὺς νέους χωρὶς γνήσια πνευματικὴ καθοδήγησι καὶ αὐτοὶ παρουσιάζουν ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς κρίσεως τῶν πεντασμένων!

Σ ΧΟΛΙΑ Σ Τ Η Σ

Χ. Κ.

Clermon - Ferrand, Krasner, ἰδρυτὴν τοῦ «εντεφνισιονισμοῦ» καὶ ἐκ τῶν σκαπανέων εἰς τὸν τομέα τῆς ἀλγεβρικῆς λογικῆς. Εἰς αὐτὸ ἔλαβον μέρος εἰς τὰς συζητήσεις ὁ καθηγητὴς Tarski τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Berkeley τῆς Καλιφορνίας, ὁ καθηγητὴς Heyting ἐκπρόσωπος τῶν Ὁλλανδῶν «διασθητικῶν», ὁ γνωστός καθηγητὴς B. Lorenzen τοῦ Κιέλου καὶ «λογικοκράτα» ἐκ Μόσχας καὶ Βαρσοβίας.

Εἰς τὸ τμήμα τοῦ λογισμοῦ πιθανοτήτων προηδρεύε ο Robert Fortet, καθηγητὴς εἰς τὴν Σορβόννην. Ἐδῶ εὐρισκόμεθα πλησιέστερα πρὸς τὴν σκέψιν τοῦ Pascal, ἐνὸς ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τῆς θεωρίας πιθανοτήτων καὶ κατασκευαστοῦ μᾶς ἐκ τῶν πρώτων λογιστικῶν μηχανῶν εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν. Εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ παρέστησαν καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὰς συζητήσεις ὁ καθηγητὴς Harald Cramer, ἐπίτιμος πρῦτανις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Στοκχόλμης καὶ καθηγηταὶ ἐξ Ἰαπωνίας, Ἀμερικῆς, Ρωσίας, Ἰνδιῶν καὶ Οὐγγαρίας.

Τὸ τμήμα τῆς ἀριθμοαναλύσεως καὶ κυβερνητικῆς προηδρεύετο ἀπὸ τὸν καθηγητὴν de Possel τῆς Σορβόννης, διευθυντὴν τοῦ ἐργαστηρίου Blaise Pascal, πού ἐπιλύει ὅλα τὰ προβλήματα, πού δίδονται ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον Ἐπιστημονικῆς Ἐρεῖνης (C. N. R. S.) τῆς Γαλλίας.

Ὁ καθηγητὴς εἰς τὸ Collège de France André Lichnerowicz, συγγραφεὺς πολλῶν συγγραμμάτων εἰς τὴν Θεωρίαν τῶν ταυστῶν, Γραμμικὴν Ἀλγεβραν καὶ Γραμμικὴν Ἀνάλυσιν, Γεωμετρίαν καὶ Σχετικότητα προηδρεύετο τοῦ τμήματος «Γεωμετρίας καὶ Μαθηματικῆς Φυσικῆς». Ἐδῶ ἔλαβον μέρος καθηγηταὶ ἐκ Βελγίου, Γερμανίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Ἑλβετίας, ἐκπροσωπήσαντες τὰς χώρας των εἰς τὸ τμήμα αὐτό.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ συνέδριον ἔγινε ἔκθεσις λογιστικῶν μηχανῶν καὶ ἠλεκτρονικῶν ἀριθμοῦπολογιστῶν.

Τοιοῦτοτρόπος ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ ἔργον τῶν ἀληθινῶν δημονοργῶν, ἐξείνουν πού «ἐσκαψαν καὶ ἐβάθυναν καὶ ἔθηκαν θεμέλιον» δὲν ἐγνώρισε, οὔτε θὰ γνωρίσῃ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου. «Τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν».

Καὶ ἐπάνω εἰς τὸν Θεμέλιον καὶ ἐπὶ τὴν πέτραν» ἔχτισε τὴ ζωὴ του καὶ ὁ Blaise Pascal.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήνα (Τηλ. 235-023) - Θεσσαλονικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38. - Τπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατροῖδη, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθῆναι (1). - Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρχ. 45, ἔξωτ. δολλ. 3, - Πρῶιστ. Τυπογραφεῖον Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλη 176. - Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.